پٽ ٿو پور ڪري

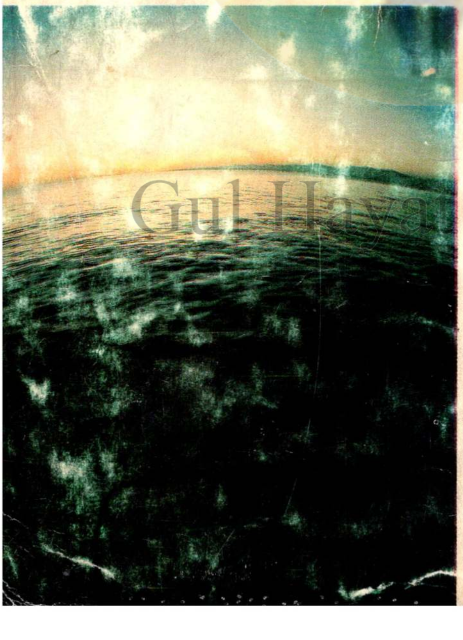

Gul Hayat Institute

شيخ اياز

پَتڻ ٿو پُور ڪَري

(شاعري)

شيخ اياز

Gul Hayat Institute

نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو ولي محمد ، حيدرآباد سنڌ .
1990ع

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جو ڪتاب نمبر هڪ سؤ اٺيهه

ڇپائيندڙ — نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد، سنڌ.

ڇپيندڙ — نيو فيمس پرنٽنگ پريس
هوم اسٽيڊ هال چاڙهي، حيدرآباد.

ٽائيٽل ڪيليگرافي — طارق گل

ٻيون ايڊيشن — آڪٽوبر 1990ع

قيمت — 50/- رپيا

پڪي جلد سان — 70/- رپيا

Gul Hayat Institute

(سڀ حق ۽ واسطا قائم)

PATAN THO POOR KARE (Poetry) written by: SHAIKH AYAZ. Published by New Fields Publications, Tando Wali Mohammed, Hyderabad Sindh Pakistan. First Edition October 1982. Second Edition October 1990. Price Per Copy Rs. 50/-

---

هن ڪتاب، جو پهريون ايڊيشن آڪٽوبر 1982ع ۾ سمبارا پبليڪيشنس طرفان شايع ٿيو هو.

انتساب

يوسف شاهين جي نالي

ڏيهي منهنجي ڏيه جا، ماڻهو ميگهه ملار

— شيخ اياز

Gul Hayat Institute

پهرين ايڊيشن جي

ناشر طرفان

شيخ اياز هڪ هنڌ لکيو آهي:

Gul Hayat Institute

مون شاعريءَ کي ترڪ ڪيو هو،
پر اي ڏاتار!
تون منهنجا ڏوڏا پڇي
منهنجون مُٺيون کولين ٿو
تون مونکي ايتري ڏات ڏين ٿو
جو آءٌ مان پنهنجي جهلي به نٿو سگهان.“

— اڄ اها سموري ڏات، سموري ڏاهپ، سمينجي، هن ڪتاب ”پنڌ ٿو پور ڪري“ جي روپ ۾ ظاهر ٿئي ٿي، ڪيڏي نه خوشيءَ

جي ڳالهه آهي جو سنڌ جي شاعريءَ جي آسمان تي اڳ ٽئا آهن، ڪيئي منڊل منڊيا آهن، يقينا وڏا وسڪارا ٿيندا، اهڙا وسڪارا، جي هن کان اڳ شايد نه ٿيا هجن.

نثري نظمن تي مشتمل هي بي مثال ڪتاب، شيخ اياز جي سڄي زندگيءَ جي تجربن ڇاڻ، مطالعي ۽ مشاهدي جو نچوڙ آهي، جنهن ۾ زندگيءَ جي مختلف قدرن تي، شاعرائي انداز ۾ روشني وڌل آهي ـــ وطن، آزادي، غلامي، جنگ، امن، مذهب، وحدت، ڪثرت، اشتراڪيت، پيار ۽ نفرت ـ مطلب ته زندگي ۽ زندگيءَ جي مختلف فلسفن، نظرين ۽ رجحانن جي ڇنڊڇاڻ ڪئي ويئي آهي. هي هڪ ڪتاب نه، بلڪ ڪيئي ڪتاب آهن. علم ۽ فلسفي جي دنيا جو هڪ عظيم ترين شاهڪار، جڏهن به دنيا جي بين بولين ۾ ترجمو ٿيو، تڏهن هن ڪتاب کي عالمي ادب ۾ مٿاهون، بلڪ تمام مٿاهون لکيو ويندو.

هن ڪتاب جي مطالعي کان پوء، شيخ اياز جي سموري شاعري وڌيڪ اثرائتي انداز ۾ پڙهي ۽ پروڙي ويندي.

Gul Hayat Institute

هي شخص، جو چائي ٿو ته، انسان سڀ فاني آهيون، اوچتي ٺڪ ٺڪ جو سيني کي انتظار ڪرڻ گهرجي، متان ائين ٿئي جو آيل مهمان موٽي وڃي. ان ڪيفيت کي اورانگهڻ جي باوجود هي لکي رهيو آهي، پنهنجي ڌنوٽيءَ کي اڃا ڌنوي رهيو آهي، اگر وسائڻ نٿو چاهي ۽ نه ئي ڪيس سج لهڻ جو ڏپ آهي. هن ڪتاب کان پوء، پن ڇڻ پڇاڙا، دنيا جو سفرنامو، سندس آتم ڪٿا ۽ هڪ ناول زير تصنيف اٿس. واقعي عقاب ٿڪبا نه آهن ۽ نه ئي پوڙها ٿيندا آهن.

هي سچو ليکڪ، سچو تخليقار، ڏيهہ جـو ڏک ڇائي ٿو، هيٺ ڏنل تحرير لکڻ وقت، هن ضرور پلئي پوڻ لاءِ ڳوڙها وهايا هوندا:

”پٺائي جنت جي جهروکي وٽ اچي بيٺو
تمر فقير بہ هن جي پٺيان آيو ۽ ادب سان
هن کان پڇيائين، ”سائين، ڇا ٿا سوچيو؟
پٺائيءَ جواب ڏنو:
”تمر! مان سوچيان ٿو تہ
ڇا اسان پيهر
ڌر جي ڪنهن سائي پير جا پلڙا
ڏسي نہ سگهنداسين؟“

هي ڪتاب نہ فقط شاعري آهي، علم آهي، ادب آهي، پر نئين نينهن جو نئون نياپو آهي، پره ڦٽيءَ جو پيغام آهي، ”من اندر جون ڳالهيون آهن - آهي ڳالهيون، جن جي پڌڻ لاءِ سچي دل ۽ اجرو من گهرجي.

ڪراچي، ٢٢ سيپٽمبر ١٩٨٢

Gul Hayat Institute

مارِ نہ ٽاڙيِ، آڏار نہ سانوڻ

مياڻ باهو، اسان آپي آڏڻ هاري

ـــ سلطان باهو

Gul Hayat Institute

پيچ پنيءَ جو سُهاوڻو سمو آهي،
اڪ جون نيريون ڦلڙيون هوا ۾ لڏي لمي رهيون آهن؛
ڪيتريءَ نه اڪنڊ سان
ڪيتريءَ نه اڪير سان
ٻُٽ جون اڪڙيون بادلن کي ڏسي رهيون آهن!
هن گهڙيءَ.
انهن جو روپ
انهن جو رنگ
ڪهڙو نه مٺو لڳي رهيو آهي!
ڪير ڄاڻي ته انهن جي نس نس ۾
وهم جهڙي ڪوڙاڻ ڀريل آهي!

—

ڪهڙي نه آتت آهي!
منهنجي چپ
ٿوهر جي شاخ وانگر سڪي ويئي آهي!
هن ٻُٽ تي ٻوند به ته نه ٿي وسي!
ڪهڙي نه آتت آهي!
روڊو چمن ۾ لِڪي ويٺو آهي،
تاڙو سري کپي ويو آهي،
۽ ڪويل؟
ڪويل نه ڄاڻان ڪهڙي ديس ۾ وڃي نڪتي آهي!
فقط هي ڳجهون ڊوڙيون ڪي ڪائي رهيون آهن ۽
انهن جي ٻُڪ ٿي نه ٿي لهي!

Gul Hayat Institute

پُسيءَ جا ڳاڙها گل
اُفق ۾ ڏسندا رهيا —
سارو ڏينهن
ننڍھڙ آس ۾
ڪانوَ جي اک ٽي نڪتي
پر پُسيءَ جا ڳاڙها گل
اُفق ۾ ڏسندا رهيا.
هاڻي سانجهي ٿي وئي آهي
ڪانگيرا ’ڪان‘ ’ڪان‘ سان گونجي رهيا آهن
۽ هُو سامهون شفق ۾ سارو آسمان
پُسيءَ جا ڳاڙها گل ٿي ويو آهي.

—

Gul Hayat Institute

فنڪار
ڪنهن به سماج سان
ذميدار نه آهي،
سواءِ ان جي
جو هُن جي تخيل ۾ آهي؛
گل جي خوشبو
ڪنهن سان به ذميدار نه آهي
سواءِ
ڀؤنر جي ڳائڻ جي؛
مور ڪنهن لاءِ به نه نچندو آهي
سواءِ
گهنگهور گهٽا جي؛
۽ ڪڏهن به آزاد پنڇي
ڇو ته گهر لاءِ
ورڻندو نه ڏٺو ويو آهي.

Gul Hayat Institute

هيءَ ڪهڙي آگ آهي
جا منهنجي ڪنٺ جي ڪوئلي کي
جلائي، جرڪائي ٿي؛
۽ جڏهن اوچتو آن جا آلا
ٽڙڪي، ٽڙي پون ٿا
تڏهن منهنجي سنگيت
چندن جي چرڪندڙ وڻ وانگر
توڏانهن پنهنجون انيڪ ٻانهون ڦهلائي ٿي،
۽ اهو نه ٿي ڄاڻي
نه تون آنهيءَ آگ کان سواءِ ڪجهه ٻه نه آهين
جا مون ۾ ٻري رهي آهي،
اجهامي اجهامي
وري وري ٻري رهي آهي.

Gul Hayat Institute

چارڻ ڪان وڌيڪ
انهيءَ جي چاڻ ڪنهن کي هوندي
ته چنگ
چارڻ کان اڳ ۾ مرندو آهي
۽ ڳيون
تند ڪان وڌيڪ پايدار آهن،
پر ڪڏهن ڪڏهن
چنگ چارڻ جي ڇپن تي ئي هوندو آهي
ته هن جون آڱريون
موت جي پنجي ۾ مروڙجي وينديون آهن
۽ انهن مان
چنگ ڇڏائجي
ڪري پوندو آهي
۽ سنگيت اڌوري رهجي ويندي آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

جهرڪي آکيري لاءِ
ڪک چونڊي رهي آهي
عقاب جهڙپ ڏئي نيرڳيءَ کي چيري ڦاڙي
رهيو آهي؛
ڪويل ٽاريءَ ٽاريءَ تي ڪوڪي رهي آهي،
جڏهن سڀئي آکيري ۾ موٽي ننڊ ڪندا
تڏهن پن پن جي ڌڙڪندڙ دل ۾
فقط ڪويل جي ڪوڪ رهجي ويندي.

○

حيرت آهي
جي تون چوين
ته سنهنجي شعر ۾ رواني زيادهه آهي
ان ڪري
ان ۾ فڪري گهرائي گهٽ آهي.
پيارا،
کوهه گهرو نه به هوندو آهي
تڏهن به گهرو لڳندو آهي.
پر جبلن تان ٽپو ڏئي، ٽپو ڏيندڙ چلانگ ڏيندي، نديءَ جي رواني ڏسي
اهو وسري ويندو آهي
ته ان ۾ ڪائي گهرائي به آهي.

رات لڙي آهي
۽ پري رهي آهي
جاڳ - جلي جوت!
منهنجي ڪير پياڪ ڏيءَ
ننڊ مان ڇرڪ پري
پنهنجي ماءُ جي ٿڻ کي
چڳڙون ڏئي رهي آهي؛
۽ مان اڃا تائين لکي رهيو آهيان،
منهنجون ننڍا ڪڙيون ٻنبڙيون
ائين جهڪي آيون آهن
جيئن ساري ڏينهن جي پورهئي کان پوءِ -
ڪنهن مزدور جي ڇيلهه
ڳوري ڳوٺيءَ جي هيٺان جهڪي اچي،

Gul Hayat Institute

منهنجا ڇپر
پونجي
کُليل رهيا آهن،
کُليل
پونجي رهيا آهن،
۽ ائين ننڊ جا وار گسائي گسائي
مان اڃا تائين لکي رهيو آهيان،
۽ مون کي ائين لڳي رهيو آهي،
تہ ذات آهو ڏيئو آهي
جنهنجو تيل
ڪڏهن بہ نہ کپڻو آهي،
تہ ذات آهو زنجير آهي
جو جنم جنم جي
ڪڙيءَ ڪڙيءَ سان جڙيو آهي
۽ ڪانئي آدجڳاد جي آگ
دُکي دُکي
اوچتو جيءَ جي جوالا سان ڦاٽي پوي ٿي
۽ لونءَ لُونءَ جو لاوا
پني پني تي پکڙجي وڃي ٿو؛
تہ سوت
فقط
نالو آهي
ذات جي آجهاسي وڃڻ جو.

Gul Hayat Institute

O

هن کي پڌي وٺي آيا ۽ کيس چيائون، ”تون ڏوهي آهين،
تو پيار جو نانءُ ورتو آهي.“
هن جسم تي پيل زنجيرن کي زور سان ڇڪ ڏئي،
رڙ ڪئي، ”مان ڏوهي نه آهيان، مان ڏيهي نه آهيان،
مان هن دور جو پيغمبر آهيان.“
هو ڏند ڏيڙي ڪلڻ لڳا ۽ هن جي زبان ڪپي
ڦٽي ڪيائون.
انهيءَ کي ڪيئي سال گذري ويا.
اڄ هو ساڳيءَ جاءِ تي ٻي ڪنهن کي پڌي وٺي آيا
۽ هن کي چيائون، ”تون ڏوهي آهين، تون پيار جو
نانءُ به نه ٿو وٺين؛ تون اسان جي پيغمبر کي به
نه ٿو مڃين!“
ائين چئي غصي ۾ ڏند ڪرٽيائون ۽ هن جي
مان ڪپي ڦٽي ڪيائون.

Gul Hayat Institute

○

هي ڪِراڙ جي پر تي ڪير ويٺو آهي؟
کهڙو نه موهڻو آهي هي ڪنوڻيو، ڪٿن - چيرُ!
هي ڪٿان جو ڪاپڙي آهي!
اڙي، هي سُنهن سونن سان ڪيڏي آڪاش
ڏانهن ائين ڇو ڏسي رهيو آهي؟
هي ٽڏا ساهه ڇو ٿو پري ؟
اڙي، اڙي، هي ڇا ڪري رهيو آهي !
هن پنهنجو ڪينرو پيچي ڊنڊ ۾ ڇو ڦٽي ڪيو؟
هي پنهنجو ڳيڙوءَ رتو ويس ڇو ڦاڙي رهيو آهي ؟
هي پنهنجون جٽائون ڇو ٿو ڇني؟
ڏس ُ! ڏس ُ! هن جو ڪنڌو ڌرتيءَ تي داڻيا ڏا ٿا ٿي ويو لعڻ .
هو پنهنجي ڳچيءَ جي ڳاني پٽي رهيو آهي
ترس، ترس ڪاپڙي، هي ڇا ٿو ڪرين؟
ترس! او ... تون ... تون نه پٽائي آهين!
سائين، توکي ڇا ٿيو آهي!

○

(غالب جي مزار تي)

غالب! غالب !
مان تنهنجو انتقام آهيان،
ڏس، مان تو لاءِ ڪٿان ڪهي آيو آهيان!
آتي، مون سان ڳالهاءِ !

Gul Hayat Institute

تو چيو هو ته،
” بلبل مٽيءَ جي مُٺ آهي
۽ قمري قفس آهي رنگ جو!
ڪنهن جيري جلي جو نشان
ڪهڙو آهي دانهن ڪان سوا!“ (١)
غالب! غالب!
مان تنهنجي عظمت اڳيان سر جهڪايان ٿو.
پر ٻڌاءِ ته تو طاقت اڳيان سر ڪيئن جهڪايو هو؟
حق مغفرت ڪريئي
تون عجب آزاد مرد هئين (٢)
پر
تو اهي قصيدا ڪيئن لکيا ها!
تو ذات جا اهي ڏنڀ ڪيئن سٺا ها!
۽ هو سهرا
تنهنجيءَ لالچ جون ليلڙائيون،
۽ هو وظيفا
جن جو تصور ئي سنهنجي لونءَ لونءَ ڪانڊاري رهيو هو
ڇا سپهه گري تنهنجيءَ عزت جوُ ذريعو هئي؟ (٣)
ڇا هو تنهنجيءَ عزت افزائيءَ جا اهل هئا؟
شاعر!
عظيم شاعر!
تو اهو ڪيئن وساريو
ته سارو اقتدار مٽيءَ جي مٺ آهي،
سري دولت رنگ جو قفس آهي،

Gul Hayat Institute

فقط نالهٔ نارسا ۾ ئي تنهنجي نجات آهي!
تو اهو ڪيئن وساريو
تہ هر جابر
سڀ کان زياده
شاعر کان ڏڪندو آهي؟
تہ شعر ۾ اهو جلال آهي
جو هي ستون، هي فصيل
هي محراب، هي منبر
هي قصر، هي ايوان
سڀ ڊاهي ڍير ڪري سگهندو آهي!
مون کي دعا ڪر، غالب
تہ جيستائين منهنجا هٿ قلم ڪيا وڃن
تيستائين منهنجو قلم
جبر و ستم جي هر قوت کان
تنهنجيءَ ذلت جو انتقام
وٺندو رهي.

Gul Hayat Institute

—

(١) بلبل کفِ خاکستر و قمري قفسِ رنگ
جز نالہ نشانِ جگرِ سوختہ کيا ہے
(٢) حق مغفرت کرے عجب آزاد تھا
(٣) سو پشت سے ہے پيشہءِ آبا سپہ گري
کہ شاعري ذريعہ عزت نہيں مجھے

○

ڳوٺڙي جي هڪ ڪردار چيو،
”اي شير! منهنجو ڇير تون آهين.“
۽ مان چئي رهيو آهيان،
”اي ڇيرا! منهنجو شير تون آهين“

○

تون مون کان پڇي رهيو آهين،
”تون ڌهريو آهين ڇا؟“
۽ مان
هن رنگبرنگي ڪينئن ڏانهن،
جو منهنجي رابيل جي ڪونڊيءَ ۽
ڏانڊيءَ تي چڙهي رهيو آهي،
پيار سان نهاري رهيو آهيان.
شايد تون سمجهي سگهين
ته منهنجي اها نهار
تنهنجي سوال جو جواب آهي!

Gul Hayat Institute

تو چيو،
”مان تنهنجو ٻاءُ آهيان، مون کي اڌ ماني ڏي!“
مون ساڳيءَ ۾ پنڊيءَ تي ماني تو ڏانهن وڌائي ته
تو پنڊي ئي مون کان کسي ورتي.“

تو چيو،
”مان تنهنجو ٻاءُ آهيان، مون کي اڌ پاڻي ڏي!“
۽ مون تو ڏانهن پيالىءَ ۾ پاڻي وڌايو ته تو پيالي ئي
مون کان کسي ورتي.

تون ڏاڍو هئين،
ان ڪري تو مون کي خالي پنڊي ۽ پيالي به موٽائي نه ڏني.

مان هاڻي سوچي رهيو آهيان ته،
”دشمني ڀائپيءَ جي احرام ۾ اچي
دل جو ڪعبو ڊاهيندي آهي.“

Gul Hayat Institute

اي سنڌ!
مان سيزر نہ آهيان
۽ تون قليو پطرا نہ آهين،
ہر پوءِ بہ اسان ٻنهي جي محبت
هڪ ٻئي کان وڌيڪ
دل جي حڪومت سان آهي؛
۽ جي منهنجي موت کان پوءِ
ڪوئي بہ
دل جي حڪومت جي حفاظت لاءِ
جان ڏئي سگهي،
تہ تون
آن سان محبت ڪري سگهين ٿي
۽ ضرور ڪجانءِ.

—

Gul Hayat Institute

○

آوي تپي رهي آهي،
آوي تپي رهي آهي.
سوچي سوچي گهڙا ٺاهيو
پڪا
اگهي ڪان پڪا گهڙا !
شايد وري ڪا سُهڻي اچي !
شايد وري ٻي پار چنگ چڙا وڄڻ لڳن !

○

تون مون کي گهٽو ڏئي،
مون کان پڇي رهيو آهين،
"چڱو، اجا ڳائيندين؟"
۽ منهنجن گيتن
منهنجين ات - ڪاوڙيل اکين مان نپو ڏئي.
پنهنجا واگهه نک
تنهنجي نڙگهٽ تي کُپائي ڇڏيا آهن؛
ممڪن آهي ته مان پوسانجي مران
پر منهنجا گيت
تنهنجن ستن پيڙهين سان
منهنجو پلئه ڪندا رهندا.

—

واگهه نک - واگهه جا ننهن

Gul Hayat Institute

اي شاعرا
فقط لفظ
ڪوئلا آهن؛
تون انهن جا ڍير لڳائيندين
تڏهن به تنهنجي سيٽ سيٽ
سيٺاندي ۽ رهندي؛
سچ ئي آها آڳ آهي
جا هر لفظ کي
امر جوتي ڏئي ٿي،
۽ جنهن جي لهس
لون لون تائين پهچي ٿي.
سچ خدا آهي
۽ خدا
هن ساري ڪائنات ۾
تنها هوندي به
تنهائي محسوس نه ڪندو آهي

Gul Hayat Institute

○

جڏهن ظلم وڌي ويندو آهي
تڏهن شاعر کي تمثيل جو سهارو وٺڻو پوندو آهي
تمثيل شاعريءَ جي زره آهي.
تمثيل آهو نقاب آهي
جنهن مان فقط
شاعر جي اکين جي آگ ٻرندي نظر ايندي آهي.
تون ڇا ٿو سمجهين ؟
ڇا مان ڪائي پريت جي ڪهاڻي دهرائي رهيو آهيان ؟
آها ته سنڌ ۾
سوين شاعر دهرائي ويا
۽ سسئيءَ جي ڇنيءَ جي
ليڙ ليڙ ورهائي ويا؛
اڄ انهن جون ڪافيون
ڏاگها ڏاگها تي ڇڪيون آهن.
۽ انهن جا بيت
وقت جي ڪنب ساڙي ڇڏيا آهن.
تو وٽ ڏاهپ جو ڏيئو هجي
ته مان توکي ڏيکاريان

Gul Hayat Institute

تہ هي پنهور جي رات مون لاءِ تمثيل آهي،
هي ڏونگر جو ڏمر بہ مون لاءِ تمثيل آهي،
۽ هو ڪيچ
جنهن تي منهنجو جيءُ جان فدا آهي
سو بہ مون لاءِ تمثيل آهي؛
۽ منهنجي شاعري
سسئيءَ جي پرائيءَ چنيءَ جي ليڙ نہ آهي،
آن لاءِ
ڪنهنبي جو نئون جوڙو آهي.

سان اهو پڙهي
تہ پنائيءَ
پنهنجو پورو ڪلام
پاڻيءَ ۾ لڙهي ڇڏيو هو
تہ متان عوام اُن کي سمجهي نہ سگهي،
هن کي چئي رهيو آهيان،
” منهنجا مرشد! .
پنهنجي هن گستاخ مُريد جي
همت تہ ڏس!
همت تہ ڏس! “

Gul Hayat Institute

ڪوڙ سان ڪنهن ساڻ هجي
ته به ڪوڙ هيٺو آهي،
۽ سچ
ڪڏهن به سنگيءَ ساٿيءَ جو
وهيٺو نه رهيو آهي؛
۽ تنهنجو شعر
جنهڙا به جڙاوَ ڪري
پر جي تنهنجين اکين ۾
آها جهڙي نه ٿي چرڪي
جا سچ
سن جي ڪونڌاري ۾ ٿورڪيندو آهي،
ته آهو شعر
تنهنجين پُتلين جو پتل آهي
۽ تنهنجين مانڪين ۾
آها سڀيا ڪڏهن به نه ايندي
جا سچي سون ۾ چرڪندي آهي.

—

Gul Hayat Institute

تون ياد ڪجانءِ،
سنڌ ۾
.نهنجي سوت ڪان پوءِ
جيڪڏنهن
نئي ڪنهن جو شعر
زنده رهندو
ته آهوائين آسريو هوندو
جيئن
ڪمند جي
هڪ فصل ڪپڻ ڪان پوءِ.
ٻئي فصل
آن جي جڙن مان
خود بخود آسري ايندو آهي

—

Gul Hayat Institute

ڇا
تون
ڪجهہ گل
پوکڻ نہ ٿو چاهين؟
مُندَ ويجهي آهي
۽ پرڏيهي پو پٽ
اچڻ وارا آهن.
ڇا
تون
ڪنڊن تي
ڏيهي پنيوُريون ڏسي
ايترو مايوس ٿي ويو آهين
جو
تون
گل پوکڻ نہ ٿو چاهين!

Gul Hayat Institute

○

منهنجي ذات !
ڏاهي ٿيءُ !
مان تنهنجيءَ چائنٽ سان
پنهنجو سر ٽڪرائيندي رهيو آهيان
پر تون اڃا
در نہ ٿي کولين !
ڏس، منهنجون ماڻهائون
مرجهائجي رهيون آهن !
ڇا آنهن جي سڳنڌ
تنهنجي جهروڪي مان
تو تائين نہ پهتي؟
مون نوان نوان گيت سوچيا
تہ شايد آنهن مان ڪوئي
توکي پسند اچي،
پر تون اڃا در نہ ٿي کولين !
ڏِسُ، هو
مُنهن انڌيري ۾ پويون چنڊ
مونتي مُرڪي رهيو آهي؛
۽ چانڻ پرهہ جا پکي آڻندا
۽ مون کي ڏسي 'چون' 'چون' ڪندا،
۽ مون کي
تنهنجيءَ چائنٽ تي مٿو رکي
ننڊ اچي ويندي.
—

Gul Hayat Institute

○

اي مٽيءَ جي مُٺ!
تو ۾ اهو جذبو،
اهو جولان ڪٿان آيو؟
جڏهن تون بسنت جي باک ۾ ڦٽي ڦاٽي پوين ٿي
تڏهن هزارها مگرا، موتيا ۽ ڪيتڪيون پکيڙي ڇڏين ٿي
۽ پنهنجي سڳنڌ
ڏَسان ڏَس ڦهلائي ڇڏين ٿي؛
۽ جڏهن آسوءَ جي رات ۾
پنهنجي ڏيکاوَ تي اچين ٿي
تڏهن هو نيرو آڪاس
ڪروڙين ڪتيون جرڪائي،
تنهنجي جوت پسائي ٿو.
۽ جي ڪنهن انسان جي دل ۾
ڪر موڙي آئين ٿي،
تہ آن مان ڪيئي گيت؛
ڪڏهن ڪتيون،
ڪڏهن ڪيتڪيون
ٿي نڪرن ٿا
جن سان سارو جڳ جرڪي پوي ٿو،
۽ تنهنجي سُڳنڌ جي سمنڊ ۾
ڪيئي صديون
ڇوليون ٿي ڇلندو رهي ٿو.

Gul Hayat Institute

○

مان
ڏنگور نہ آهيان؛
مون کي پنهنجي موت لاءِ
هڪ سادي سودي تشبيهہ آهي —
جيئن پوري ڏينهن جي پٽ کوهہ کانپوءِ
هڪ بي گهر مزدور
ٿڪ ۾ چڪناچور
رستي تي
پاسي کان سمهي پوندو آهي
۽ پوئيل دريون ۽ دروازا
اوچن مڪانن جون
انڌيون اکيون
هن کي ڏسي نہ سگهنديون آهن،
۽
هر مڪان کان اوچو
چنڊ
هن تي پنهنجيءَ چانڊوڪيءَ جو
ڪفن وجهي ڇڏيندو آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

تون گل تي ڪيئن ٿو لکڻ سگهين
جڏهن هن ابهم جو
مکڙو مرجهايل آهي !
هي چيڙهه چيڙهه چڱون
هي ليڙو ليڙو لٽا،
هي اجهي ڪان سوا انسان،
توکي ياد نه ٿا اچن
جڏهن تنهنجي ذات
آسمان ڏانهن اڏامي ٿي !
مان مڃان ٿو ته
حُسن، جواني، محبت
زندگي، موت
ازل، ابد
شعر جا ابدي موضوع آهن
۽ تون انهن تي لکي
پاڻ کي زنده جاويد ڪري سگهندين؛
۽ ان لاءِ وقت گهرجي
۽ ان ڪري
توکي ڌرتيءَ جي ڏک لاءِ وقت نه آهي؛
پر جئي تون
هن معصوم جي اک مان

Gul Hayat Institute

هڪڙو لڙڪ اکيءَ سگهين،
جي تون
هن ظالم جي هٿ مان تلوار ڪسي سگهين
يا هن مظلوم جي پيشانيءَ تي ڪري
وار پاڻ تي سهي وٺين،
۽ جي تون
سيني جي جيئڻ جي حق لاءِ
پنهنجي جيئڻ جي حق تان هٿ ڪڍين،
ته شايد تون گمنام مرين
۽ هڪ عظيم شاعر نه ٿي سگهين
پر
هڪ عظيم انسان ضرور ٿيندين،
۽ ٻڌ!
خدا جي دل
هڪ پيالو آهي
جنهن تي
عظيم شاعر جي زندگي
فقط چٽسالي ڪري سگهندي آهي
پر
عظيم انسان جو موت
آن ۾ ابد تائين
آبدار موتين وانگر جرڪندو رهندو آهي.

—

Gul Hayat Institute

⊙

نيٺ تہ پنهنجي مٽيءَ جي مُٺ
هن ساري مانداڻ ۾ ملي وڃڻي آهي،
ڪيتري نہ وسعت آهي انهيءَ ڦهلاوَ ۾ !
جندڙيءَ جي الڳ ٽڪاوَ جي ايرڪا ڪيڏي نہ اجائي آهي !
ڌرتيءَ جي ساڻي اِن ڪان
آڪاس جي سونهري ڪرڻي تائين،
ڪوئي سمنڊ آهي
جو سدائين
سرجي رهيو آهي
پرجي رهيو آهي
گرجي رهيو آهي،
پوءِ بہ نہ ڪٿان نڪتو آهي
۽ نہ ڪيڏانهن وڃي رهيو آهي
اُن جي اِڪائيءَ ۾
تنهنجو اَڪلاءُ
تو لاءِ گهاٽو نہ آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

هي پل
صديءَ کان زياده اهم آهي؛
سچ پڇين
ته صدي آها لڙي آهي
جا ڪنهن ڪنهن پل جي
موتيءَ موتيءَ مان جڙندي آهي؛
جي تون صديءَ جا سانگ ڪندي
پل کي دوکو ڏيندين
ته نه تون پل کي پائي سگهندين
۽ نه صديءَ کي.
نياءَ جي هٿ ۾
جا ساهمي آهي
اُن ۾ پل جو پلڙو
صديءَ کان ڀاري آهي.
پل اهو پريتم آهي
جو سدائين سُرهو آهي
۽ هي آدجُگاد جو جهور جياپو
تون ڇا ڪندين !
اُن جي چپ چپ ۾
مساڻ جي رک آهي
۽ صدين جي سڙاند !
اي ڪلاڪار !

Gul Hayat Institute

ڪلا

پل جي پريتما آهي
۽ آن جي امرتا
آنهي۽ پل جو هڳاءُ آهي
جنهن جو سات ڏيڻ لاءِ
توکيءُ
سر جي سٽ ڏيڻي پوي،

چنڊ نچڪي رهيو آهي،
جنهن ۾
منهنجي ماس جي ٻوٽي ٻوٽي رجهي رهي آهي؛
ستارن جون چڻنگون ڦهلجي ويون آهن،
اي راڳ جا رت ـ ورنا ديوتا !
تون ٻن صدين کان بکيو رهيو آهين،
آءُ
منهنجو بليدان سويڪار ڪر .

Gul Hayat Institute

○

ڳهڙيال جا ڪانٽا
وقت کي ٻه لتون هڻي
پيهجي ويا آهن،
۽ وقت
انهيءَ غلام وانگر
چُپ ٿي ويو آهي
جنهن کي
پتو آهي
آقا جو ڪوڙ
سچ لڳندو آهي،
۽ پنهنجو سچ
ڪوڙ لڳندو آهي.

○

منهنجا پُٽ!
منهنجي موت کان پوءِ
جڏهن آها تلوار
جا منهنجي گردن تي ڪري هجي،
نُٽتي پوي
تڏهن منهنجي جلاد کي
منهنجو خون
بخشي ڇڏجانءِ.

—

Gul Hayat Institute

○

ڏات آها ڪامڻي ڏاڻڻ آهيَ جا هڪ وار
تنهنجو هاڻ ڪيڏي وڏي ته توکي وري
موڙائي نه ڏيندي،
تون پنهنجي ڏات ڏئي، ساري ڪائنات
ولين ته به تنهنجي جهولي خالي رهجي ويندي،
ڏات اهو اوچڻ آهي جنهن جي سونهن برت
تي مدار نه ٿي رکي،
مون ڏات جي وهي ڪاٽي ۽ اوڊر ڪڏهن به نه
ڏني آهي .
ڏات جي پرک ۽ ڏاتار جي پرک ۾ فرق آهي
ڏات جي ڏڪار وقت جنهن وٽ ڪجهه ڪٽا
آهن، آهو آن ڪان سائو آهي جنهن ڪي
سڪار ۾ ڪيئي ڪيچ هجن .

○

Gul Hayat Institute

اي محبوبه!
توکان پوءِ
منهنجي دل ائين آهي
جيئن منهوڙي جي
ٽوٽ پهاڙي
ويرَ لهي وڃڻ ڪان پوءِ .

—

○

بهشت ۾
ڪوثر جي ڪناري تي،
جوُن آف آرڪ ويٺي آهي (١)
۽ نديءَ ۾ نهاري رهي آهي.
اوچتو هوءَ
قراۃ العين طاهره جو عڪس (٢)
لهرين ۾ لڏندو ڏسي ٿي
۽ مُنهن ورائي هن کي چوي ٿي،
”هي بهشت اسان جي شهادت جو عيوضو آهي
پر مون آهو بهشت نه ڏٺو آهي
جو ڪنهن جاڻي جوان جي
سگهڙ سيني تي سِرُ رکي
هن جي گهنڊي دار وارن تي هٿ ڦيريندي
ملندو آهي؛
تو ته ٻئي بهشت ڏٺا آهن
ٻڌاءِ ته ٻنهي مان ڪهڙو بهتر آهي؟“

---

(١) جوُن آف آرڪ - فرانس جي مذهبي تبليغ ڪندڙ خوبصورت عورت جا جنگ ۾ وڙهندي مارجي وئي هئي.
(٢) قراۃ العين طاهره - ايران جي باجي تحريڪ جي هڪ رهنما جا نهايت خوبصورت هئي ۽ پنهنجن مذهبي عقيدن سبب قتل ڪئي وئي هئي.

Gul Hayat Institute

○

ڪنهن به پيار جي گيت تي
فحاشيءَ جو الزام
ائين آهي
جيئن انارڪليءَ جو سوٽ.

○

رات ڊانٽي
ڊوڙي ڊوڙي بهشت جي پٽ ٽپي ويو
۽ اچي دوزخ جي شعلن ۾ ڪريو؛
۽ شعلن مان مُنهن ڪڍي
بهشت جي پٽ مٿان ڏسندڙ روائتن فرشتن
کي چيائين،
”مان بهشت ۾ رهان
۽ منهنجا ڪردار دوزخ ۾ —
اهو ناممڪن آهي.“

ڊانٽي - مشهور لاطيني شاعر، ڪتاب ’جهنم‘ جو مصنف.

Gul Hayat Institute

○

ڪالهه سامراج عقاب هو
اڄ بگلو آهي،
ڪالهه خونخوار سپاهي هو
اڄ جمهوريت جو فلسفي آهي.

○

پال رابسن!
سنهنجا پاءُ!
هي ون جا گورا
من جا ڪارا
تنهنجا ڪڏهن به نہ ٿيندا!
تنهنجي سنگيت ڪانگو لاءِ آهي
نہ ڪئليفورنيا لاءِ،
ڇو تہ ڪاري راڳيءَ جو
راڳ بہ ڪارو آهي!
ماڳ بہ ڪارو آهي.

—

پال رابسن - آمريڪا جو نيگرو گلوڪار

Gul Hayat Institute

نازي جرمنيءَ جو هڪ سپاهي
سوين قتل ڪيل يهودي
ٻرندڙ چوني جي ساڳيءَ ڪنڊ ۾
ڦٿي ڪري رهيو آهي
۽ نٽشي جو پريشان روح
پنهنجي قبر جيءَ پٽ سان
مٿو ٽڪرائي رهيو آهي
۽ چئي رهيو آهي،
”مون نه ڄاتو ته منهنجي فلسفي ڪي هيئن...
مون نه ڄاتو...“

—

نٽشي — جرمن فيلسوف جنهنجو فاشي نظرئي تي
گهرو اثر ٿيو.

Gul Hayat Institute

چون ٿا
ته سوت
هڪ ڪارو گهوڙو آهي
جنهن تي لانگ ورائي
ڪوبہ نہ سوڙيو آهي،
۽ تيستائين
آن جو پيرو
ڪنهن به نہ سڃاتو آهي
جيستائين
ڪنهن سوار
آن جي سنبن تي
پنهنجي نالي جا
نعل نہ هنيا آهن.

Gul Hayat Institute

○

چاٽگام
چڪلو
سوڙهي ڳهٽي
اوندهہ
بانس جون پونگيون
لنگهہ لنگهہ تي
لالٽين
چرس
چنڊول
جي بوءِ
سر ير
سِڪا
ٺهہ ٺهہ
پهہ پهہ
۽ ڪنهن ويشيا جي
چپن تي
لنگور جو
اڌورو گيت .

Gul Hayat Institute

—

○

مهاتما ٻُڌ!
جي منکهڻ ڪنهنجو رت پيئي
تہ جيڪر ماڻ هن کي
چپٽيءَ ۾ ڪٽي
آزاد ڇڏي ڏيان!
پر جڏهن
هي انسان
ٻئي انسان جو رت پيئي ٿو
تڏهن
منهنجي جيءَ ۾ اچي ٿو
تہ توکي پڪڙي
تنهنجيءَ جاءِ تي
مهاڪاليءَ جي مورتي رکان
۽ هن انسان جو ڪنڌ ڪپي
آن جي پيرن تي
ڌري ڪيان.

Gul Hayat Institute

صديون گذري ويون
پر اڄ به منهنجين اکين اڳيان ڦري رهيا آهن
منصور جا چپ
جي اناالحق چوندي پورنجي ويا ها.
چپ
جن سچ کي ائين چُميو هو
جيئن پوئر سانجهيءَ جو سورج مکيءَ کي چُمي
اُن جي پورنجندڙ پتين ۾
پوراڻجي مرندو آهي.
اي اجنبي چمي!
معلوم نه آهي ته ڪڏهن تون
منهنجا چپ بند ڪري ڇڏيندينءَ ؟

—

Gul Hayat Institute

○

مرڻو هر ڪنهن کي آهي؛
موت ازلي حقيقت آهي
جنهن کان فرار
ناممڪن آهي.
هر گل مرجهائجي ويٺو آهي
۽ آن جو تبسم
چٽنگ جو چٽاءُ آهي
جا آڏامي اجهامي وئي ٿي.
نانگ پنهنجي زهر سان
ختم ٿي ويٺو آهي
۽ واڳهه جي ذات
نوڪ، ٺڪريءَ جهڙي
مون ڪانوَ جي چهنب ۾ ڏٺي آهي.
موت ازلي حقيقت آهي
۽ مرڻو سڀ ڪنهن کي آهي،
پر،
جي تون ئي جي. زندگيءَ لاءِ
پنهنجو موت قبول ڪرين
ته تون زنده جاويد ٿي ويندين.

Gul Hayat Institute

○

هي ۽ دنيا
تنهنجي عقبيٰ به آهي؛
تون چاهين
ته آن جي هر درخت ۾
سايه طوبيٰ پيدا ڪري سگهين ٿو.

○

سنجها
ڪوئلي جي ڪاڻ تي به ساڳي آهي
جهڙي سون جي ڪاڻ تي.
فرق فقط اهو آهي
ته ڪوئلي جي ڪاڻ تي
سج جو سون ضايع ٿيندو آهي.

○

Gul Hayat Institute

حافظ جي محبوبه
شاخِ نبات
حامله آهي ۽ سوچي رهي آهي،
"هي سون ڏانهن ڏيان ڇو نه ٿو ڏئي.
ڇا ديوان
انسان کان وڌيڪ ڳوڙهو آهي!"

―

○

اڄ –
مان ڏاڍو پيتل آهيان.
۽ منهنجي ڪيپ ۾
تنهنجي سندر ڇپ
ائين نظر اچي رهي آهي،
جيئن درياهه ۾
پڌندڙ سهڻي –
ڪڏهن چوڻي
ڪڏهن ڇڳ
ڪڏهن ٻانهن
ڪڏهن ٽنگ
ڪڏهن ڇپ
ڪڏهن اکيون –
جي ٻڌي اپري
اپري ٻڏي وڃن ٿيون؛
۽ هُو وقت
واڳوءَ جئن وات ڦاڙي بيٺو آهي،

Gul Hayat Institute

۽ هو فاصلو
سيسر جڻن سير ڪي ڪٽي رهيو آهي؛
۽ مان ڪنڌيءَ تي
پنهنجيءَ ران مان
گوشت ڪپي رهيو آهيان
تہ تون بکي آئي هوندينءَ
تو لاءِ
ڪجهہ تہ ڪٽي اچان!

تنهنجا چپ
آيري آيا مون ڏانهن
ساوڻ جي سپ وانگر،
۽ پرچي
جهڪي آيو آنهن تي
منهنجو من
اونهو
اونداهو
گهنگهور گهٽا وانگر.

—

Gul Hayat Institute

(٢)

تون ڇوين ٿي
ته سريز جو ناتو
پوتر نه ٿيندو آهي.
ڇا
سورج مکيءَ جي سجيلي سونهن
جڏهن سج لاءِ
پنهنجي ڇاتي کوليندي آهي
تڏهن اپوتر ٿي پوندي آهي؟
ڇا
ساونڻ جي رم جهم
اُن اڻ منڌائتيءَ ڪڪريءَ کان گهٽ پوتر هوندي آهي
جا ڏوران ڏيک ڏئي
ويندي رهندي آهي؟
چريءَ!
پريت سرير کان سواءِ
ائين آهي
جيئن ساز کان سواءِ سنگيت؛
تار جي ڇهاوَ کان سواءِ
مڌرتا
ڪنهن کي ملي آهي!

—

Gul Hayat Institute

○

(بمبئي ۾ جوهو ساحل تي)

منهنجيءَ ننڊ ۾
سمنڊ جو، آواز اچي رهيو آهي.
دريءَ جي شيشي مان
چنڊ ليئو پائي ڏسي رهيو آهي
ته هي انسان
ڪهڙو نه ننڊ ۾ آلوٽ آهي!
ءُ هن جا نيڻ
جيئن دريءَ جا تاڪ!
پر جيئن دريءَ جي شيشي مان
چانڊوڪي
منهنجي ڪمري ۾ پئجي رهي آهي
ائين
منهنجيءَ ننڊ ۾ سمنڊ جو آواز اچي رهيو آهي
اونهي، بي انت سمنڊ جو
جو سون ۾ آهي .

—

Gul Hayat Institute

اڄ تنھنجي ڪُڙتي ۾
ڪيئي ڪتيون جڙيل آهن،
۽ تنھنجي ڪُلهي تي
هي ڪينرو
چنڊ جئن چمڪي رهيو آهي؛
ڪٿي ڏوئبي آئين ڌرتيءَ جي ڌوڙ ۽ چارڻ
هو ماڻهوءَ ماڻهوءَ جو ميرو من !
هو ديس ديس جي نيتيءَ جو ڪارو چارو،
جنهن ۾ ڪوڙ جا ڪوريئڙا پنهنجو چار ڦهلائي ويٺا آهن،
ڪيترو نه پري آهي اُنهن کان تنھنجو پاند !
ڪنهن ڇاتو آهي
سماج جي ڪِني ڪسيءَ کان دور
سنگيت ڪير ڌارا ۾ وهندي آهي !

—

Gul Hayat Institute

○

ڪير ٿو چوي
ته ميڪدو ڪپي وئي آهي
۽ ساقيءَ کي
ننڊ اچي وئي آهي؟
مون ته صدين کان
انهيءَ ميخاني جي در تي
اڌ رات جو
رند
ڪڙو کڙڪائيندي ڏٺا آهن
۽ انهن مان
ڪوئي به
پياسو نه موٽيو آهي.

Gul Hayat Institute

○

منهنجا دوست
تون فقط هُو بادل آهن
جي پنهنجيءَ تيَ آيا
ته ترڪي پوڙي ماريندا.

—

○

ڏسُ، مون تي گهڻي طنز نه ڪرَ!
مون کي پنهنجي دنيا آهي
جنهن ۾ يا ته تون نه آهين
يا گهڻو اڳي مري چڪو آهين
۽ مون کنهن به ڪيڙي کان حساب نه پڇيو آهي
ته هن توکي ڪيترو ڳڙڪايو آهي؛
منهنجي دنيا هي ميخاني جي ميز آهي
جنهن جي چوڌاري مونسان گڏ ويٺا آهن
۽ پي رهيا آهن،
هومر کان هائني تائين
۽ ڪالي ڌاس کان ڪوي ٽئگور تائين؛
مان فقط اهو سوچي رهيو آهيان
ته ڪنهن ڪيترو پيتو آهي
۽ مون کان گهڻو پيتو آهي يا نه!

Gul Hayat Institute

○

ڪالهه منهنجو انڌو پاڙيسري
سڄ کي بجو ڏئي چئي رهيو هو،
”جي مان ڏسي نه ٿو سگهان
ته تون چمڪين ڇو ٿو؟“

—

○

ڪالھ والٽ وٽمئن ۽ ماياڪووسڪي
مون وٽ مھمان ھئا.
ھو منھنجي ڪتب خاني ۾
ويٺا ھا ۽ ڳالھيون ڪندي وڙھي پيا.
والٽ وٽمئن ماياڪووسڪيءَ کي چيو، ”جي تنھنجو ماحول
تنھنجيءَ ذات کي ماري نہ ڇڏي ھا تہ تون خودڪشي
نہ ڪرين ھا.“
ماياڪووسڪيءَ جواب ڏنو، ”جي تنھنجو ماحول
تنھنجي ذات کي ماري نہ ڇڏي ھا تہ تون
خودڪشي ضرور ڪرين ھا.“
۽ پوءِ ھڪ ٻئي سان وڙھندا رھيا.
مون پھرين خيال ڪيو تہ وچ ۾ پئي
جھيڙو ڇڏايان،
پر پوءِ صلح جو امڪان نہ ڏسي،
مون ھنن کي وڙھندو ڇڏي ڏنو
۽ شاھ جو رسالو پڙھڻ لڳس.

—

Gul Hayat Institute

○

جي شيڪسپيئر
ڪڇ جي زندگي پڙهي ها
ته آن تي
پنهنجو بهترين ناٽڪ لکي سگهي ها:
پر افسوس جو
نه شيڪسپيئر سنڌ جي تاريخ پڙهي
۽ نه ڪڇ
انگلستان ۾ پيدا ٿيو.

○

جنهن ٽامي جي پيالي ۾
سقراط زهر پيتو هو،
آن کي پڻ
مان آن جا ٽڪرا
هن گولي ۾
پري رهيو آهيان
ته جيئن
ٻئي ڪنهن سقراط کي
زهر پيئڻو نه پوي.

Gul Hayat Institute

○

گواليار جي قلعي ۾
هتو'ن ـ ڪنڊ ــــ
جڏهن راڻيون
يا راجڪماريون
شڪست کان پوءِ
پاڻ بچائي نه سگهنديون هيون
تڏهن هتو'ن ـ ڪنڊ ۾ ٽپو ڏئي،
جلي، ڀسم ٿي وينديون هيون؛
۽ مان سوچان ٿو
ته ڪهڙو ڪري شاعري ۾
زندگيءَ جي
پنج ـ ڀوڙ
وٽ ـ پڪڙ
۽ پٽ ڪوهم
جي ڊپ کان
تصور جي هتو'ن ـ ڪنڊ ۾ ٽپو آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

(دهليءَ ۾)

هي اشوڪ استمڀ،
اهنسا جي
اوڏول آڱر
اشارو ڪري رهي آهي
آسمان ڏانهن
ته هو پوڙهو آهي
۽ ڌرتيءَ جي ڏانهن پڏي نه ٿو سگهي.

○

Gul Hayat Institute

قوم جو ڪردار
هڪ بي معنيٰ لفظ آهي.
جنهن قوم
روسو پيدا ڪيو
آها الجيريا ۾
قتلِ عام به ڪري سگهندي آهي.

—

○

اي انسان!
هيءَ تنهنجي سمجهه
هڪ چاقو آهي؛
آن سان ڪمند جي ڇوڙيءَ مان
ڳنڍيري ٻه ڪپي سگهين ٿو
۽ ماڻهوءَ جي
منڍي ٻه.
پر
جي هڪ ڀيرو
تو آن کي ماڻهوءَ جي ڪنڌ تي وهايو
ته آن جي ڦرڪي
چاهي هزار ڀيرا ڏوئيندين
تڏهن به
جڏهن تون آن سان ڳنڍيري ڪپيندين،
آن جي رس مان
توکي رت جي بوءِ ايندي.

—

Gul Hayat Institute

ھڪڙي چُپ
انڌي کوھ ۾ ڪُنيءَ جي ٽُٻيءَ،
ٻي چُپ
بلنديءَ تان باز جي ڪِري گھورڻ؛
ھڪڙي چُپ
خانقاه جا کھونگھرا
۽ آشرم جون اوپاسيون،
ٻي چُپ
ٽيپوءَ جو ڪنڌ
۽ نانا صاحب جو ڳاٽ
جو ڪپجي، گھٽجي
لکين للڪارون بڻجي ويجي ٿو.
چُپ — موت
چُپ — زندگي.

—

Gul Hayat Institute

سڪندر اعظم
سنڌ تي ڪاهم ڪان پوءِ
سنڌ جا ٻہ فلسفي
پاڻ سان وٺي ويو،
۽ رستي تي
انهن کان پڇيائين،
”سنڌ جو فلسفو ڇا آهي؟“
انهن مان هڪ چيو،
”هڪ ماڪوڙو جڏهن پنهنجي ٻر ۾ آهي —
تڏهن هن جي سمجهہ ارسطوءَ جيتري آهي.“

۽ ٻئي چيو،
”جڏهن ماڪوڙو پنهنجي ڏگ تي آهي
تڏهن هو سڪندر کان وڌيڪ
عظيم فاتح آهي.“

Gul Hayat Institute

○

ساوڻ جي سانجهيءَ ۾
مڪليءَ تي
ڪوئي محقق
ڪاشيءَ جي نيريءَ سِرَ تي ڪِجهه پڙهي رهيو آهي،
او چتو
ڪنوڻ ڪجي ٿي
۽ نيرو آسمان
ڪل ۾ ويڙهجي وڃي ٿو.

○

هي نقاد آهي —
هي گڏهه به آهي
گڏهه جو آتر به آهي.
هي پيو نقاد آهي —
هي ٽٽون به آهي
ٽٽونءَ لاءِ ٽارو به آهي.
هي ٽيون نقاد آهي —
هي شينهن به آهي؛
بئي شينهن سان پيلي ۾ گڏ رهي به نه سگهندو آهي،
پر مرندو آهي تڏهن به ڊپ نه ڇرندو آهي.

Gul Hayat Institute

○

ڪوئي آهي،
جنهن ڪي سانجهيءَ ٽائي
موت جي ياد ڪڏهن به ڪا آئي آهي؟
ياد رک،
تو هر اقتصادي، سياسي ۽ سعاشي مسئلو حل ڪري به؛
ڪڏهن ڪڏهن
ٿڌو ساهه پريندو رهندين،

○

هڪ دفعي مون حسرت سان چاهيو،
”ڪاش! مون ڪي شمس تبريز جي نگاهه هجي ها،
جنهن جي پوندي ئي ڪتابن جي ڍير ۾
باهه لڳي وڃي ها!“
۽ پوءِ يڪدم سوچيو،
”پر انهيءَ ڍير ۾ مان ڪهڙا ڪتاب
ڪڍا ڪيان ها؟
ڇا شمس تبريز جو ديوان به انهن ۾
هجي ها؟“

شمس تبريز — روميءَ جو مرشد جنهن جي هڪ نگاهه سان روميءَ جي ڪتابن جي ڍير کي باهه لڳي هئي.

Gul Hayat Institute

○

ڪهڙو نہ مجبور لڳي رهيو آهين
اي مسيح !
ڏڙندو ڏاڙندو، ڳهايندو وڃين رهيو آهين
پنهنجي صليب !
جي تون ايترو بيوس آهين
ته تو ۾ ايترو رت ست نہ رهيو آهي
جو اها صليب
هن رومي جلاد جي مٿي تي ڦهڪائي هڻين
تہ گهٽ ۾ گهٽ
هن جي مُنهن ۾ زور سان ٿوڪار،
جيئن ظالم کي احساس ٿئي
تہ ظلم کان نفرت ڪئي وڃي ٿي
آها شهادت ڪهڙي
جنهن ۾ ظلم لاءِ نفرت نہ آهي
۽ اُن نفرت جي اظهار لاءِ جرائت نہ آهي !

Gul Hayat Institute

○

زندگي سبا جو زلف آهي
اُن ۾ اُلجهاوَ کان سوا
ڪو بہ سليمان
مڪمل نہ آهي.

—

○

لنڪن
لينن
جمهوريت
اشتراڪيت
زنده باد
مرده باد —
۽ مون کي اهو پوءِ
ته منهنجي ننڍڙي ڏيهَ
جا ڀوڙ ماني کائي رهي آهي
او ڇتو
ڪنهن ٻئي سان
آڌامي نه وڃي
۽ هن جي جسم جا ٽڪرا
هن جي ڀوڙ. جي. وڻيءَ ۾ نه اچي ڪرن!

Gul Hayat Institute

○

نه خيام پنهنجي رباعيءَ جهڙو بدمست هئو،
۽ نه زيب النسا مخفيءَ جو غزل
هُن وانگر ڪنوارو هئو.
شاعر جي پرک هڪ ڳالهه آهي،
شاعريءَ جي پروڙ ٻي ڳالهه آهي.

—

○

قاهره جي قهوه خاني ۾
هڪ فلسفي
ڪنهن مصري رقاصه جو ناچ ڏسي رهيو آهي
۽ قهوي جو ڍڪ پي، سوچي رهيو آهي:
”هن رقاصه جي پيٽ جي لرزش
ابوالهول جي پائينده تبسم کان
زياده پُرڪشش ڇو آهي؟“

○

Gul Hayat Institute

هيءَ جهرڪي
جا منهنجي اڱڻ ۾ چوٽو چڳي رهي آهي
مون کان وڌيڪ مسرور آهي
جنهن ”عطار“ جو منطق الطيور پڙهيو آهي؛
۽ خدا کي به وڌيڪ ويجهي آهي.

—

منهنجو قاتل
منهنجي قتل ڪان ڪيترو وقت پوءِ
منهنجي سنگ لحد تي
لکي رهيو آهي:—
”هن جو قتل ڏسي،
ساري شهر ۾ پٿر رهيو آهي
جو پاڻي نه ٿيو آهي.“

Gul Hayat Institute

شايد ساميءَ چيو آهي ته،
”ڪئليءَ ۽ ڪنچر ۾ هڪ ڏٺي آهي“
پر اي سامي جا ڏٺي!
مان تنهنجي ڌرتيءَ تي بار ٿيڻ نه ٿو چاهيان،
مون کي ڪئلي بڻائجانءِ!

ڪنچر ـ هاٿي

○

سو ٻٽ ڪي ٽريءَ تي رکي، اُن کي ڦوڪَڻ ڏئي،
پنهنجي ساهہ سان گرمائي رهيو آهين تہ جيئن اهو پرڙا کولي پو پٽ
ڏئي ۽ اُڏري گل گل جو واس وٺي.

سو ٻٽ ڪي پنهنجيءَ ڦوڪ سان اُن جي خول مان زوريءَ ڇڪي،
اُن کي پنهنجي وقت کان اڳ ۾ پوپٽ بڻائڻ چاهين ٿو!

اي اياڻا! تو ۾ ايترو صبر نہ آهي تہ تون ٽرسي سگهين ۽ سو ٻٽ کي
پنهنجي وقت تي پوپٽ ٿيڻ ڏين.

مان مڃان ٿو تہ تنهنجي ساهہ ۾ گرمي آهي،
مان مڃان ٿو تہ انهيءَ گرميءَ تي سو ٻٽ پنهنجا پرڙا کوليندو،
پنهنجي ڏک ڏک ڪندڙ سرير سان، ڏاڍو وس ڪندو، پر ڪجهہ وقت
کان پوءِ هُن جا پرڙا ڇٻا ٿي ويندا ۽ هو ڦٿڪي ڦٿڪي تنهنجيءَ
ٽريءَ تي مري ويندو!

اي اياڻا! تون هُن کي آس ۾ ڇڏي ڏي تہ هو پنهنجا پرڙا پاڻ کولي.
توکي تڪڙ ڇو آهي،
ڪجهہ گل مرجهائجي ويا تہ ڇا،
گل تہ پيا ٽڙندا رهندا ـــ
ها، پر توکي تڪڙ آهي،
تون چاهين ٿو تہ سو ٻٽ تنهنجيءَ ٽريءَ تي پرڙا کولي پوپٽ ٿئي.

—

Gul Hayat Institute

○

ماڻهو مون تي ڪفر جون فتوائون ٿا ڏين.
اي سانوڻ جي گهٽائن ۾ ڇپي ويندڙ چنڊ !
ڇا تهِ ڪي ۾ منهنجي ڪفر سان شڪايت آهي؟

—

ڇا تون زرهه پائي اهو سوچي رهيو آهين ته مان
تنهنجي اندر جو ناسور ڏسي نه ٿو سگهان ؟

—

ڇا سچ ۾ مري ويندو آهي ۽ آن ڪي ۾ اسرافيل
جي صُور جي ضرورت پوندي آهي ؟

—

Gul Hayat Institute

○

سنڌءَ جي نه ڀريل سؤنف جي شراب وانگر مٽيءَ سڳنڌ مان ڀريل آهي.
نه ڀريءَ ڪان پوءِ سنڌءَ جو سج ٽڙت ئي لهي ويندو آهي.
مان پنهنجيءَ ڦلواڙيءَ ۾ ويٺو آهيان ۽ هڪ نئين ٻوٽي
لڳائڻ لاءِ سوچي رهيو آهيان .
مون پنهنجا جوڀن جا ڏينهڙا نوان نوان ٻوٽا لڳائيندي گزاري ڇڏيا .
ڪن ۾ سونهن هئي ته سڳنڌ نه هئي،
ڪن ۾ سڳنڌ هئي ته سونهن نه هئي ۽ ڪن ۾ سونهن به هئي ته
سڳنڌ به هئي .
ڪن آنهن مان گل ڀٽي وارن ۾ لڳايا ،
ڪن آنهن مان عطر ڪڍي ڀرٽي رات لڳايو ۽ ڪن ڪي جڏهن آهي
گل پيش ڪيا ويا تڏهن هنن گلن ڪي پيرن هيٺان چيڀاڻي ڇيو ته
” انهن جي سڳنڌ اسان جي مٽي ۾ سور وجهي رهي آهي.“
هاڻي مان سوچي رهيو آهيان ته اهڙو ڪوئي ٻوٽو لڳايان جنهن جي
گلن ۾ سونهن به هجي،
سڳنڌ به هجي ۽ جنهن جي سڳنڌ ڪنهن جي مٽي ۾ سور به نه وجهي.
پر ڇا اهو ممڪن آهي؟
ڇا مون ڪي ايترو وقت آهي ؟
نه ڀري ٽپي چڪي آهي،
سنڌءَ جو سج ٽڙت ئي لهي ويندو ۽ ميندڙيءَ جي ٻوٽي تي ٻوليندڙ
ڪار ــ ڪٽيجي انڌاري ۾ مات ٿي ويندو ــــ

Gul Hayat Institute

○

مون هن جي سُنهن تان چڱون هٽايون ۽ هن جي مُنهن کي پنهنجن پنهي هٿن ۾ ائين جهليو جيئن پٽن جي وچ ۾ ڪنول مهڪندو آهي. هوءَ ڊوهم جوڀن ۾ هئي ۽ منهنجو من هُن جي وڻ ۽ واس ۾ ويڙهجي ويو.

مون هن جا چپ ۽ اکيون چمي هن کي گهوري ڏٺو. اوچتو هن جا وار ڳم تي ويا ۽ هن جي هڏائين ڪوپري نظر آئي. ڪاري ڪجل جي ڏار سوڏيون هن جون اکيون بہ الاجي ڪيڏانهن ويون ۽ انهن جي جاءِ تي ٻہ هڏاوان کوپا نظر آيا. مون سوچيو تہ اها چمي مون زندگيءَ کان ورتي يا موت کان؟

انسان جي انت تي سوچي منهنجو من ڳائون مائون ٿيڻ لڳو.
هن مون کي واتڙو تي ڏٺو ۽ پوءِ سون کي چمي ڏئي چيائين،
”ڇا ٿو سوچين؟ دير ٿي وئي آهي، مون کي وڃڻو آهي.“

”هر ڪنهن کي وڃڻو آهي،“ سون من ۾ سوچيو پر هن کي ڪوئي جواب نہ ڏنو. هوءَ جڏهن هلي وئي تڏهن مون اڌ ڇڪيل سگريٽ رک-دانيءَ ۾ وسايو تہ آهو مون کي سيران ٻائيءَ جي هائين وانگر لڳو.

—

○

ڪالي داس پنهنجو ناٽڪ شڪنتلا پڙهي،
گهمنڊ مان پرسان رکيل برهما جي مورتيءَ ڏانهن ڏٺو.
هن جي من ۾ آيو ته هُو مورتيءَ کي ڌاڪ تي گهمائي،
ڦيرائي پٽ تي هٽي.
هن ٺڪار سان مورتيءَ ڏانهن ڏسي چيو،
”تو مٽيءَ مان جڳ ٺاهيو،
مون ٻوليءَ مان دشينت،
شڪنتلا ۽ رشي ”ڪنو“ ٺاهيا.
تو منش ٺاهيو ته هُو گرڌن ۾ رڙهندو نظر آيو،
ٻڪ ۾ رونڻ لڳو،
ڏک ۾ سمجهي ويو ۽ انت انهيءَ مٽيءَ سان مٽي ٿي ويو
جنهن مان تو هن کي ٺاهيو هيو.
مون پنهنجيءَ ڪلپنا سان منش کي اوچو اُڀاريو
۽ هن کي اها وٿ ٻڌايو جنهن مان سپنا اُٿيا ويندا آهن
صديون گذري ويندبون پر منهنجو سرجيل منش سڀني جي ڀاڳ ڀوڳ،
ڦرمار کي منهن ڏيندو ايندو.
ڌهاڙن جا سُڪل پن ۽ راتين جون سڙيل وليون
آئي بسنت کي مات نه ڏئي ٿيون سگهن
جنهن مان مون شڪنتلا کي واسيو آهي.
تنهنجا ٺاهيل منش مون وانگر سرندا رهندا،
مُنجا ٺاهيل منش تو وانگر امر آهن.

Gul Hayat Institute

○

هي موهن جو دڙو آهي ۰
سنڌونديءَ جي سپاٽ جا آهجاڻ، ٻوڏي مٽ،
دڙي مان نڪتل سِڪا، ڏارا، ڪچ جون
ڪنگڻيون وغيره — ڇا ڇا نه ڳولي لڌو
ويو آهي!

صديون گذري ويون آهن، پر مٽي اڳي جان
امر آهي ۰

ها، پر هو ونجارا جي سِڪن کي ائين ڏسندا ها
جيئن جوتشي ستارن کي ڏسندا آهن؛

۽ هو جواري جي ڏارا هلائي، سِڪا ائين
اُڇليندا هئا جيئن سهائيون پلن تان ڇلر
لاهي ڦٽي ڪنديون آهن؛
۽ هوءَ هڪ ٽنگ تي نچندڙ نچڻي —

ڇا آها سِڪن لاءِ نچندي هئي
يا سِڪ لاءِ نچندي هئي ؟

اهي سڀ ڪيڏانهن ويا ؟
صديون گذري ويون آهن پر مٽي اڳي جان امر آهي ۰

ڪيڏانهن ويا هُو جهڙوئا ۽ آهي سُگهڙ ٻانهون جن تي سونيون ٻانهيون سونهنديون هيون ۽ جن جي ٻُڪن تي پيار ۾ پاتل چڪن جا نشان ڏسي اڄ ج ايندو هو، تہ سون تي ڪَس ڪيئن چڙهي وئي آهي!

۽ هُو نيري آڪاس هيٺان نيروڻيءَ جي ڪُن!
کهڙيءَ کهڙيءَ وينگس جا ويس ان ۾ رڱيا ويا ها!

۽ هو ٻُت ۾ سترونرا ٻاراڏي جي پنهنجي ٻانهن جي ٻلِ ٻيان هڪ سڳا ۽ ٿوهي وارا ڏيڍا ليٽائي وڃهندا هئا!

ڪيڏانهن ويا هُو آڪاس ڪي پيءُ ۽ ڌرتيءَ ڪي ماءُ سڏڻ وارا؟

ڪيڏانهن ويا آهي جي سنڌوءَ ڪي آن وقت اجيت چوندا ها جڏهن سينهن جون اوڙڪون گجگوڙ ڪري وسنديون هيون ۽ سنڌو آپامندي، آڪاس ڏانهن آڏامندي ويندي هئي؟

ڇا هوائن ۾ اڃا تائين انهن ڪنترگائين جو گيتو آهي، جن جي ڪير سان پرئيل اوهن مان گوها ائين نڪرندا ها جيئن سانوڻ جي سانجهيءَ ۾ شفق جا شعاع ڌرتيءَ تي وسندا آهن؟

ڇا هوائن ۾ ڪوهہ جي پاڻيءَ ۾ انهن پوڪن جي ٿهڪي جو آواز آهي جي آچاڀل چپن جي پياس ٻجهائيندا هئا؟

ڇا هوائن ۾ اهي مرٽينگ سِسڪيون بہ آهن جي سرين جي تريتيءَ مان ائين آپرنديون آهن جيئن؟ بسنت رُت ۾ مڪڙين جي ڦٽڻ جو پڙلاءُ ايندو آهي؟

ماڻهو ڪيڏو نہ ڪٺن ٿا، ڪيڏو نہ پسڏن ٿا،
ڪيڏو نہ نيڏن ٿا!

ڇا رڳو مٽي امر آهي، رڳو موت امر آهي؟
يا موت، جو سڀ جي پڇاڙي آئي ٿو
۽ اڄ نہ سڀاڻي اچڻو آهي،
اننت جي اڳيان اڪ پوت ڪان وڌيڪ نہ آهي؟

ڇاهي ۽ نانگ جي لڙائيءَ ۾ طرفدار نہ ٿيءُ
تنهنجو رستو وٽ آ ۽ رمندو رهہ
جي تون نانگ جو پاسو وٺندين تہ هو انت توکي بہ
کائيندو ۽ جي ڇاهي جو پاسو وٺندين
تہ هو تنهنجي ڪهڙي ڪم ايندو؟

توکي هن جي سست رفتاريءَ جو ساٿ ڏيڻو پوندو
۽ تنهنجو سفر اڳ ڏاڍن وڌيڪ دشوار ٿي ويندو.

Gul Hayat Institute

○

دنيا جا قبرستان ڀريا پيا آهن اُنهن ساٿين جي هڏن سان جـي چمندي چام هئا، جن جو مٽيءَ کان اڳ ڪوئي مَٽُ نه هو، جن جي مٽيءَ کان پوءِ ڌرتيءَ آنهيءَ وَٽ ڪـان وانجهي ٿي لڳي جا جيئڻ جو جَسُ هوندي آهي-

دنيا جا قبرستان ڀريا پيا آهن اڪيچار هڏن سان، هڏا جي ڌرتيءَ جي ڏُکن لاءِ شهنايون وانگر وڳا ها، هڏا جن هن جوڙ ۽ جنسار کي اڳي کان اُجرو ڪيو هو-

دنيا جا قبرستان ڀريا پيا آهن اُنهن جي هڏن سان جي هن ڌرتيءَ تي ائين آيا ها جيئن سَر تي هنج لهندا آهن يا جيئن چڪور چنڊ جي ٿانڊن تي پنهنجا بر ڪا پنل پَرَ سيڪيندا آهن -

دنيا جي قبرستانن ۾ پڪڙيل آهن هڏا پُست جي ڏوڏين جي خش خش وانگر؛ انهن هڏن مان ڪڏهن گهاٽا ڳاڙها گل آيريا ها جن ماٺهوءَ جي من ۾ مچ مچايا ها-

دنيا جي قبرستانن ۾ فقط هَٽُ، هوڏ ۽ وڏائي نه پڪڙي پئي آهي، انهن ۾ پريت، پت ۽ پلائي به مٽيءَ ۾ ململ آهي -

Gul Hayat Institute

دنيا جي قبرستانن ۾ ڪيئن ڳوليندين ته ڪهڙي هڏي ۾ هٺ، هوڏ ۽ وڏائي هئي ۽ ڪهڙي ۾ پريت، پت ۽ ڀلائي هئي !

ڏينهن جو سج ۽ رات جو چنڊ انهن هڏن کي سونجهي چڪو آهي ۽ انهن جي سڃاڻ نه پائي سگهيو آهي ـ

ڪيئن ڳوليندين ته ڪهڙي هڏي گيت ڳاتا ها، ڪهڙي چتر چٽيا ها، ڪهڙي مورتيون گهڙيون هيون ۽ ڪهڙو سوهڻ جي دڙي جي نچڻيءَ وانگر هڪ تنگ تي نچيو هو !

ڇا دلوراءِ ۽ دولهه دريا خان جي هڏن ۾ ڪوئي فرق آهي؟

ٻرائي ۽ ڀلائي ٻئي مٽيءَ ۾ مليا ميٽ ٿي وڃن ٿيون.

صوفي چون ٿا ته مٽيءَ ٿيڻ کان اڳ ئي مٽي ٿيءُ، هڏا ٿيڻ اڳ ۾ ئي هڏا ٿيءُ ۽ قبرستان ۾ پهچڻ کان اڳ قبرستان ۾ پهچي وڃ — پر ائين ڪرڻ سان ڪهڙو فرق پوندو؟

دهريا چئي رهيا آهن ته اڳتي ڪجهه به نه آهي، هيءَ جندڙي ئي سڀ ڪجهه آهي، ان کي ماڻي وٺ، ان کي سونهن ۾ سرس ڪري پوءِ هڏا ٿيءُ ـ

۽ چٽر ڪري رهيا آهن دنيا جي قبرستانن ۾ هڏا، چٽر ڪري رهيا آهن ماڻهوءَ جي هر مٽن ورتيءَ تي ۽ سج ۽ چنڊ کي انهن جي چٽر تي چڙ نه ٿي اچي.

منهنجا جهونا ساٿي !
اڄ تنهنجو جنم ڏن آهي
مان چاهيان ٿو ته توکي اڇوتي موتيءَ جهڙو هڪ لڙڪ آڇيان،
تون جو اڄهل ۽ اروڪ آهين،
۽ اڃا ساڳي رستي تي وڃي رهيو آهين،
رستو جو مان ڇڏي چُڪو آهيان،
رستو جو اونهيءَ کڏ ڏانهن وڃي رهيو آهي.
تون پنهنجي ڏُن جو پڪو آهين
۽ ڏوڪيندو وڃي رهيو آهين انهيءَ رستي تي،
جو وڃي رهيو آهي اونهيءَ کڏ ڏانهن؛
تون ڄاڻين ٿو ته انهيءَ کڏ ۾ ڪوئي ڀيڻو آهي،
جو تنهنجي ڪرندي ئي توکي جهپي وٺندو؛
مان چاهيان ٿو ته اڄ توکي اڇوتي موتيءَ جهڙو هڪ لڙڪ آڇيان،
تون جو اڄهل ۽ اروڪ آهين !

Gul Hayat Institute

○

منهنجن چپن جي پياس ساڪ ڏئي رهي آهي ته مون
تنهنجي هر چشمي مان پاڻي پيتو آهي؛

منهنجن پيرن جون لڦون پڌائي رهيون آهن ته مون
تنهنجي هر پهاڙ تي پنڌ ڪيو آهي؛

جڏهن ڪرڙ ڪڪوريا آهن مون انهن جي پيلن گلن
۾ تنهنجي اڻ ـ لڪي سڳنڌ سنگهي آهي؛

بادل هون ته سڄي جڳ تي وسندا آهن پر رڳو
مان ئي ڄاڻان ته ٿر جي ريت تي انهن جا پاڇاوان
ڪيئن پوندا آهن؛

اي اياڻي سنڌ! مان تنهنجي سڃاڻ آهيان
پر افسوس! تو پنهنجيءَ سڃاڻ ڪي نه سڃاتو!

Gul Hayat Institute

○

تاريخ جا ڦيٿا بيهجي ويا آهن
يا مون کان وڌيڪ سفر نہ ٿو پڄي
يا مان وڌيڪ سفر ڪرڻ نہ ٿو چاهيان
ڇو تہ هر منزل اڳي کان بہ وڌيڪ
اونهيءَ کڏ ۾ ڪيرائي ٿي ؟

—

اي مڪلي ! تنهنجين قبرن ۾
ڪيترن خوابن جا هڏا پڪڙيل آهن
۽ آنهن جي چوڌاري ڪيترا بي يقينيءَ جا ڪيڙا
ڇُري پري رهيا آهن !

—

ڪيستائين بگهڙ گڏهن جا ڏنار بڻيا رهندا ؟

—

"اي چنڊ ! مان توکي ڪيئن پڄان ؟ "
"ڪارونجهر پهاڙ جي چوٽيءَ تان ٽپ ڏئي لنگهہ
مان توکي هيٺ چشمي تي ملندس."

—

Gul Hayat Institute

○

ڏاڍي اوير ٿي وئي آهي
۽ مان گھٽيون لتاڙي رهيو آهيان
۽ پنهنجو گھر ڳولي رهيو آهيان،
هڪ هڪ ٿي ڏيئا وساسي ويا آهن
۽ مان اڃا تائين گھٽيون لتاڙي رهيو آهيان؛
مان ڄاڻيان ٿو تہ منهنجو ڪوئي گھر هيو
جنهن جو پتو مون ڪان وسري ويو آهي؛
مون ڪيترن ئي درن جو ڪڙو کڙڪايو، پر آهي
در منهنجي گهر جا نہ هُيا!
هاڻي مان گھٽيون لتاڙي رهيو آهيان
۽ پڻيان تنهنجن پيرن جو پڙلاءُ اچي رهيو آهي،
مون ڄاتيو هو تہ تون مري چڪو آهين
پر ائين نہ آهي
منهنجي پٺيان تنهنجن پيرن جو پڙلاءُ اچي رهيو آهي،
۽ توکي منهنجي گهر جو پتو آهي —
منهنجو گهر جو مون ڪان وسري چڪو آهي.

Gul Hayat Institute

—

مون پاڻ ۾ اها هير ڇو وڌي ؟
جي تنهنجي ڪُلهي تي ڪنڌ لاڙي
بار بار تنهنجيءَ ڳچيءَ تي ٻنهنجا ڳِل نہ سيڪيان ها،
تہ اڄ رات مون کي هي وهاڻو سنگ لحد وانگر ٿڌو نہ لڳي ها :

مون پاڻ ۾ اهڙ هير ڇو وڌي ؟
اڄ تنهنجي چونڀي، منهنجيءَ ڪرائيءَ ۾ ويڙهيل نہ آهي
تہ ائين ٿو لڳي جڻ مون کي ڪوئي ڪاريهر ڪڪي ويو آهي !

اڄ مان پنهنجيءَ ڪوٺيءَ ۾ اڪيلو سُتو پيو آهيان،
مٿان بجليءَ جي بتي ٻري رهي آهي؛
مان پنهنجو مُنهن مٿي ڪري پنهنجا چپ تنهنجي ڪلهي تي رکان ٿو،

۽ آتان ڏيرائي تنهنجن چپن ڏانهن آڻيان ٿو،
۽ آتان ڪٽي تنهنجين اکڙين تي رکان ٿو؛
۽ ٻوءِ جا ڳي ٻوان ٿو،

Gul Hayat Institute

ٽڏ منهنجي اڪيلي سريز ۾ سيسرات وجهي ٿي؛
دريءَ جي ٿڌي شيشي مان ليئو پائي
ستارو مون کي ڏسي ٿو
۽ عجب ۾ اکيون ڇنڀي ٿو!

تنهنجا گرم چپ ڪٿي آهن؟
تنهنجن وارن جي ٻوجهل سڳنڌ ڪٿي آهي؟
اُف! اڄ ته شراب به زهر وانگر ڳٽ گهٽ کي نهوڙي رهيو آهي!

توکان سواءِ هي ٻويون پهر ڪيڏو نه ڀاري آهي!
ڪهڙو نه هيڪلو آهي!
ڪهڙو نه ٿڌو آهي!

○

"تمرا! تون ڪنڌي ڳولي رهيو آهين" پڇائي ڇيو،
"ڪنڌي ته رڳو مُڏا ڳوليندا آهن؛ انهن جا لاش لڙهي اچي ٻوڙن ۾ لڪندا آهن. جيڪرا ته ڇوهن جي ڇوهه ۾ هوندا آهن، انهن جا سڙهه ڦاٽي پوندا آهن، ۽ لاچو ٻند ٽٽي پوندا آهن، پر پوءِ به هو ويرن سان وڙهندا رهندا آهن."

Gul Hayat Institute

○

ڇا مون پنهنجي ڊائريءَ ۾ هيٺين وارتا وديا پٽيءَ جي ٻاري ۾ لکي هئي – وديا پٽي جو ميٺلي ٻوليءَ ڪوي هو؟
يا ڪنهن وقت مان پاڻ وديا پٽي هوس؟
آخر هيٺين وارتا مان ايتريءَ وچوڙ سان ڪيئن لکي سگهيس!–

هُن مٺڙ ڪي تلسي مالها پارائي، مک ۾ گنگا جـل ۽ تلسيءَ جو پن وڌو ۽ پيٽ ڪي گوپي چندن مَليو. هوءَ مرتيوءَ ۾ بـه ايتري ئي سندر هئي جيتري جيون ۾. هن جي منهن تـي هن جا اڇا ڳيل اڃا به رابيل جي گلن وانگر لڳي رهيا هيا ۽ هن جا چپ ڪچنار جي ٻوٽيل ڪلين وانگر ٿي لڳا. ڪيترا پيرا هن اهي چپ چميا ها ۽ چميءَ سان اهي ڪچنار جون ڪليون ٽڙي پيون هيون! ڪيترا پيرا هن پنهنجي چپ سان هن جي چپ کي ڇهيو هو ۽ هن کان پڇيو هو، ”توکي ڇاڻ آهي تـه ناڱ هڪ ٻئي سان پيار ڪيئن ڪندا آهن؟“

هوءَ جا سرير جي پيار کي اپوتر سمجهندي هئي، ڪيترا پيرا هن جي ڪچ ۾ ٻيهي، پنهنجي ڇاتيءَ سان هن جي ڇاتيءَ کـي ڇهيو هيائين ۽ هن جي منهن تي هٿ ڦيري پڇيو هيائين تہ ”تون ڪير آهين، منهنجو ڇا آهين!“ ڪيترا پيرا هن ، ربر جي ساٿ کي

لنوايو هو ۽ ڪيس چيو هيائين، "تون ته ڪوي آهين، پيار جي امرت رس ڪي ڇڏي ماس تي ڇو موهيو آهين ؟ ماس ته انت مٽي آهي، ماڪوڙن جو ڪاڄ آهي. اهي اکيون جن تي تون اکن چڪن ٿيو آهين، جن کي جڏهن تون چمين ٿو ته مان چاهيان ٿي، اهي اکيون وري نه کوليان ــــ

ها، اهي اکيون انت ته فقط هڏاون کوپا آهن ! ڇا تو ان تي ڪڏهن سوچيو آهي ته انت مان مري ويندس؛ اهي اکيون، اهي تارا، اهي تنرا، اهي ماڙڪيون، اهي ڇپر سڀ ئي ماس سان گڏ آگ ۾ جلي رک ٿي ويندا ۽ رڳو هڏاوان کوپا وڃي بچندا ؟ انهيءَ رک ۾ تون اهي نهارون ڪٿان ڳوليندين جي تنهنجن وارن کي پيار ڪندي، تنهنجيءَ سينڌ جي گهٽيءَ ۾ گهمنديون وتنديون آهن؟ تون منهنجون پاپڙيون چميندو آهين، ڪڏهن ڪڏهن انهن کي ڏندڙيون ڏئي ڪٽيندو آهين ته منهنجيءَ رڳ رڳ مان سيسراٽ آيري ويندو آهي. منهنجن سنگن ۾ اهي سيسراٽ ڪٿي ڳوليندين ؟"

اڄ هو سٽ کي ڏسي رهيو هو، جنهن کي ٿوريءَ دير ۾ چکيا تي رکي هن کي ڪاٺين تي گهه هاري تيلي ڏيڻي هئي. هن سوچيو ــــ

"ڇا هيءَ جنم جنم جي چڪر ۾ سون کي وري ڪڏهن ملندي ؟ ۽ جي ملي ته ڇا هيءَ اهڙي ئي سندر هوندي ۽ منهنجن وارن ۾ ساڳي چمڪيلي ڪارپ هوندي؟"

”هن جنم جي سندرتا الاجي ته ٻئي جنم ۾ ملي يا نه، پر ڇا هن جنم جو پيار ٻئي جنم ۾ به ساڳيءَ سڪ ۽ ساڳيءَ سگهنڌ سان آيري ايندو؟“

”يا مورڳو پيو جنم آهي ئي ڪونه، لوڪ پرلوڪ جون ڳالهيون رڳو ڏند ڪٿائون آهن، سچو معاملو مٽيءَ جو آهي، منش گل وانگر ڪيڙي نيڙي مرجهائجي وڃن ٿا ۽ آنهن جي پيهر اسرڻ جو آسرو ئي اجايو آهي؟“

اونهاري جي انگ سڪ ڇانڊوڪي ڇانيل آهي –
مان ڪوٺيءَ تي کٽ تي سُتو پيو آهيان؛
اوچتو ڪنهن پکيءَ جي پرن جو ڦڙڪو پڌي،
ڇرڪ پري نندا کڙيون اکيون سٽي کٽان ٿو
پر ڪجهه نظر نه ٿو اچي.
مٿان اڻ ڳڻيا ستارا آپ ۾ پکڙيا پيا آهن –
مان سوچان ٿو ته ڇا جيئڻ جو هر پل ان
پکيءَ جي ڦڙڪي وانگر آهي؟
يا ڪوئي ڪوئي پل ستاري وانگر آهي جو
سدائين ڪارونيار ۾ ٽمٽمائيندو رهي ٿو؟

—

Gul Hayat Institute

○

تون جو چائين ٿو
ته رات ڪي به دل ٽيندي آهي
۽ تون اُن جي دڪ دڪ ٻڌي سگهندو آهين،

دور، جڏهن سمنڊ جو درپونبو آهي تڏهن اُن جي
آهٽ تنهنجن ڪنن تي ايندي آهي،

دور، جڏهن جنگ جي ميدان ۾ گهوڙا ڊوڙندا آهن
تڏهن انهن جا سُنب تنهنجي ساهه ۾ وڃندا آهن،

تون ٻڌندو آهين
هر سُس پس، هر ٿڪو، هر پڙاڏو
۽ جڏهن پهاڙ پولا ٿي ويندا آهن
تڏهن تون ڪندو آهين انتظار
ڀونچال جي ڀڙڪڻ جو؛

تون جو چائين ٿو
ته رات ڪي به دل ٽيندي آهي
۽ تون اُن جي دڪ دڪ ٻڌي سگهندو آهين،

هن انڌيريءَ رات ۾
هن ڀوائتيءَ سانت ۾

Gul Hayat Institute

جڏهن مون پنهنجا سڀ ساز پيچي ڇڏيا آهن،
ڇا تنهنجا سرلا ڪن ٻڌي سگهن ٿا
آهي ٻول جي منهنجي آواز جو انتظار ڪن ٿا،
آهي سُر جي مَنهنجي ساز ڪي ڳولن ٿا
۽ سوچن ٿا تہ منهنجون آڱريون ڪيترو وقت سُن ۾
رهنديون ؟

”سچ بہ مايا آهي،“ وشنو نارد مُنيءَ کي چيو ،

”انهيءَ سچ لاءِ ساٺهو هڪ ٻئي کي
رتوڇاڻ ڪندا آيا آهن ؛

” انهيءَ سچ اتهاس جي پهراڻ تي رت جا
ڪروڙين ڇنٽا ڇڏيا آهن،

” جُڳن کان پنهنجو ۽ پرايو لهو وهايو آهي؛
” ڪالهوڪو سچ اڄوڪو ڪوڙ آهي،

” اڄوڪو سچ سڀاڻي جو سچ نہ آهي ،

” نارد ! سچ پچين تہ نہ رڳو ڪوڙ ،
سچ بہ مايا آهي .“

—

Gul Hayat Institute

ڇا تون يناني‌ءَ جو وجود منطق جي ذريعي سمجهائي سگهين ٿو؟
ڇا تون يناني‌ءَ جي دؤر جي اقتصادي ۽ سياسي حالتن جو ڇيد ڪري، اهو سمجهائي سگهين ٿو ته شاهه جو رسالو ڇو سرجيو ويو هو؟

ڇا تون علم حياتيات تي مهارت حاصل ڪري، اهو ٻڌائي سگهندين ته رڳون رباب ڪيئن ٿينديون آهن؟ ڇا تون ڪاڪ ڪنڌي‌ءَ تي قبرون ڳوڻي، پوريل هڏا ڏسي ڇٽي سگهندين ته اهي موسل لاءِ ڇو مٺا هئا؟

ماڻهو هڪ ڳُجهي ڳجهاندر ڳالهڙي آهي
۽ انهي‌ءَ کان وڏيڪ ڳجهاندر ڳالهڙي اهو ماڻهو آهي جو سرجڻهار آهي.

منڊي ماڪوڙي ڪوهه مان آپ ڪجي سگهندي پر تون سرجڻهار جي ڪٿ نه ڪري سگهندين.

—

Gul Hayat Institute

○

ٻان ڪارونجهر پهاڙ جي ڀپ وٽ چشمي ڀرسان ويٺو هوس تہ چشمي جي پاڻيءَ تي آڏامندڙ پکيءَ جا پاڇا پيا ـــ

مون مُنهن مٿي ڪري ڏٺو تہ مون کي پکي نظر نہ آيو: مون وري هيٺ پاڻيءَ ۾ ڏٺو تہ مون کي پاڇا بہ نظر نہ آيا.

ڇا آهو پکي ڪٿي پهاڙ جي ڏرڙ ۾ لڪي چڪو هو، يا آن جي ڪور تان آڏامي ڀني پاسي پهچي چڪو هو يا مورڳو آهو پکي هيو ئي ڪونہ ۽ پاڻيءَ تي آن جي پرن جا پاڇا رڳو منهنجيءَ نظر جو فريب هيا!

○

Gul Hayat Institute

ڪبير ۾ شاعر جون سڀ خوبيون هيون؛
ها، هن ۾ فقط اها خامي هئي تہ هُن ۾ شاعر جون خاميون نہ هيون ۽ ان ڪري هن جي شاعري اڻ پوري آهي. جيستائين ڪوئي شاعر ڪوهہ جي تري ۾ نہ ڪريو آهي، تيستائين هو آسمان ۾ ستارن جو پورو قدر ڪري نہ ٿو سگهي.

—

○

ماڻ ڪيٽي بندر تي ڪنهن پوڙهي سُگهڙ سان رهاڻ ڪري رهيو هوس. سانجهي ٿي وئي هئي ۽ آن جي پوئينءَ ڳاڙهاڻ ۾ هن جي سينديءَ لڳل ڪَڪي ڏاڙهي سنسار جو انوت انگ لڳي رهي هئي.

مون هن کان پڇيو، ”بابا، ساٺهوءَ جي جنڊڙي ڇا آهي؟“

هن جواب ڏنو، ”پن اونداهين راتين جي وچ ۾ پرندڙ ڏيئو.“

مون وري پڇيو: ”ڇا اها لات جنّاءُ ڪري ٿي، اُجهامي وري ٻري ٿي؟“

هن جواب ڏنو، ”نه، ٻيءَ رات جي اونده ابدي آهي.“

مون ان تي چيو، ”آن لات کي جا ٻري اُجهامي وڃي ٿي، ڪهڙي معنيٰ ٿي سگهي ٿي؟“

هن جواب ڏنو، ”اها لات جڏهن واءُ سان وڙهي ٿي؛ جڏهن نانگ وانگر وَٽ کائي ٿي، ۽ ان طرح ٻن اونداهين راتين جي وچ ۾ رستي تي پنهنجي جوت جهڪائي ٿي، تڏهن پنهنجي لاءِ معنيٰ پيدا ڪري ٿي. پنهنجي ليکي لات کي ڪابه معنيٰ نه آهي.

”عمل شراب وانگر انسان جي رڳن ۾ ڊوڙي ٿو ۽ پنهنجي پيدا ڪيل خمار مان زندگيءَ کي معني بخشي ٿو. زندگي پنهنجي ليکي بي معني آهي.

” هو مهاڻا ڌسين ٿو جي پرهه جو سڄهه سانباهي وڃن ٿا ۽ سج لٿي مهل مڇيون ماري موٽي اچن ٿا، ڇا انهن کي ڄاڻ آهي ته انهن جي جندڙي ڇائي ڇمر کان آنهيءَ ڪاري ڪاروبار لاءِ سڄهه سانباهي رهي آهي، جنهن کي ڪنهن به پار نه ڪيو آهي!“

Gul Hayat Institute

منهنجو قلم آنهيءَ اڇتيءَ سيٽ جي ڳولا ۾ آهي، جا اڃا تائين ڪنواري آهي، جنهن کي اڃا تائين ڪنهن به شاعر جي هٿ نه ڇهيو آهي، جنهن جا نيڻ نميل آهن ۽ اڃا تائين ڪنهن ڏانهن نه کڄيا آهن.

—

○

سُرڳ ڌام ۾ شنڪر آچاريہ شِوَ جي گوڏي تي اک پٽي ۽ ٽپو ڏئي آٿيو. هن واٽڙو ٽي سوچيو تہ ڪٿي اچي پھتو آهيان! هن جي سامهون سرڳ جو جهروڪو هو ۽ هو ٻوڙي آن وٽ پهتو ۽ هيٺ ڏرتيءَ ڏانهن نهاريائين. پهرين هن کي "شونيہ" نظر آيو جو ڦهلي هڪ سالتيءَ جو گل تي ويو ۽ وڏيڪ ڦهلي هڪ سندر ناريءَ جو ڳل تي ويو. هن جهروڪي مان هيٺ ٽپو ڏيڻ ٽي چاهيو تہ شِوَ هن کي ٻانهن کان جُهليو.

ان تي هن زڙ ڪئي، "مهاٻلي! ڇڏ تہ مان وڃان! مون 'شونيہ' جي ڪوج ۾ سڄي جمار وڃائي آهي، هي سندر ناريءَ جو ڳل ڪهڙو نہ پيارو آهي!"

—

○

هن پنهنجو وسوسو چونڊيو، وسوسو جو هُن جي سپاءَ کي بي هر وسوسي کان وڌيڪ پانءِ پيو.

پوءِ هُن آن لاءِ نعرا هنيا، ليک لکيا، تقريرون ڪيون، ماڻهو ڪٺا ڪري آياريا ۽ انهن کان پيا ماڻهو مارايا ۽ پنهنجي ڪيل هر آنياءَ کي نياءُ سمجهو.

Gul Hayat Institute

هو پنهنجي ڪيپ اڳتي وڌندو رهيو، پنهنجي ليکي ڪيپ تي ڪيپ ڪٽيندو رهيو؛ پر هُن ۾ ڪائي ڳجهي اک موت جي روشنيءَ ۾ انهيءَ رستي کي گهوريندي رهي جو ڪنهن اونهيءَ کڏ تي ڪٽيو هو.

—

○

تون منهنجا گيت پڙهي چئي رهيو آهين
نه تون امرت مان ڍڪ پري زهيو آهين؛

۽ مان پنهنجيءَ دل ۾ آها رَت سان پريل. ڪڏ
ڏسي رهيو آهيان جنهن تــي تنهنجا آڇايل چپ
جهڪي آيا آهن ۽ گيت تي گيت ڏئي رهيا آهن.

○

Gul Hayat Institute

اي اصحابِ ڪهف وانگر گهرت ڪائيندڙءَ!
اوهان جڏهن جاڳندءَ تڏهن دنيا کي سڃاڻي نه
سگهندءُ ۽ پوءِ اسان اوهان کي آها ننڊ ڏئي
ڇڏينداسين جو وري اوهان جي آڻڻ جو سوال ئي
نه آئندو.

—

○

ڇا مان ڏنوٽيءَ ڪي وڏيڪ نہ ٿوڪيان
۽ اڱر وسائي ڇڏيان ؟

مون ڪافي رُڪ پڏرو ڪيو آهي ،
ڇا مان ڏنوٽيءَ ڪي وڏيڪ نہ ٿوڪيان ؟

ڇا مان ٿڪجي پيو آهيان ؟
ائين تہ نہ آهي جيتوڻيڪ منهنجا
ڏورا ڏکي رهيا آهن .

ڇا مان ڏنوٽيءَ ڪي ان ڪري وڏيڪ نہ ٿوڪيان
ڇو تہ سج لهي رهيو آهي ۽ سج لٿي مهل
سيني لوهارن جي اکين ۾ اڱر وسامي ويندا آهن !

ڇا مون جيڪو رُڪ پڏرو ڪيو آهي
آن کي ڪا ئي کپ پيار سان ٻڪ وجهندي ؟

اڇا تہ ڏنوٽي ڏنوي رهي آهي ۽ اڱر ٻري رهيا آهن
پر مان ڇا ڪيان ، مان لهندي سج کي روڪي تہ
نہ ٿو سگهان !

—

Gul Hayat Institute

○

منهنجي شاعريءَ آنهيءَ ڪنوار وانگر هئي جنهن ڪي.
پيوه ٽيڻ اڳواٽ ئي پيشانيءَ تي لکيل هو.

○

مان منصور نہ آهيان ۽ نہ وري مان اناالحق جو
نعرو هڻان ٿو. ان هوندي بہ منهنجا پير ڦاسي گهاٽ
وٽ ٿڙن نہ ٿا ۽ مان ڦاسيءَ جي رسيءَ ڏانهن
سُرڪندو اڳتي وڌان ٿو. ڇا تون چئي سگهندين
تہ مان ڪهڙي وحدت الوجود جي دعويٰ
ڪيان ٿو؟

Gul Hayat Institute

○

مون ڪي هزارن ڪتابن جي مطالع مان آها خوشي
حاصل نہ ٿي جا هڪ پيڙي هاريءَ جي گهنج گهنج
منهن تي ڦهليل مُرڪ ڏسي ملي.

—

○

ٺيڪ آهي، وڃي اختر پيا جون ڳالهيون ڪَر،
لکنئوءَ جي تهذيب جا ڳُڻ ڳاءِ ۽
لالوڪيت ۾ پلاٽ هٿ ڪر.

○

اي اُردوءَ جا شاعر، انقلاب!
ڇا اڄ به توکي ڪفن ۽ ڪافور جي
بوءِ اچي ٿي يا تنهنجون ناسون
ٻُنجي ويون آهن؟

○

Gul Hayat Institute

هي صاحب نظريهء پاڪستان ۽
پنڊت برج موهن دتاتريه ڪيفيءَ
جون ڳالهيون ڪري رهيو هو جو
اُردوءَ ۾ شاعري ڪندو هو.

—

○

جي اُنهن جي بچ مان اُڀيم نہ نڪي ها تہ هي
ٻاڙها گل کهڙا نہ پيارا هيا !

○

هاءِ ڙي سياست ! ڇا ڪيان ،
گرو نانڪ کان گانڌي تائين ،
هر ڪنهن سان نيائٿو ٿو پري

○

هر غم کي غمِ جانان بڻائڻ سان جي
آلامِ روزگار آسان ٿي وڃن ها تہ
اصغر گونڊوي‌ءَ کي عينڪ جا شيشا
ڏڪٽا نہ پون ها ـ *

---

* آلامِ روزگار کو آسان بنا ديا
جو غم ہوا اُسے غم جاناں بنا ديا
(اصغر گونڈوي)

—

Gul Hayat Institute

○

ڏُڻ ۾ ڪِري، آسمان ۾ ستارن جي سونهن
ڏانهن ڏِيان ڏيڻ اياڻپ آهي.

○

جن خيالن جون جڙون ڌرتيءَ ۾ نه هونديون آهن
آهي انهيءَ وڻ ويڙهيءَ وانگر هوندا آهن جا سائي
وڻ کي سُڪائي ڇڏيندي آهي.

○

ڇتي ڪُتي جي گگ ڏسي تہ عرفي بہ ڏنو هوندو
تہ هن کي رزق کان وڌيڪ پنهنجي جان جو خطرو
محسوس ٿيو هوندو — *

Gul Hayat Institute

---

* عرفي تو مر انديش زغوغائے رقيبان
آواز سگان کم نہ کند رزقِ گدا را

—

هيءَ ڪائي ڇوري نہ آهي جي مان هيٺئين ايراني ٽوٽڪي
ڪي حالتن پٽاندر پيش ڪيان ـــ

اسان ٻئي سنڌوءَ ۾ هڪ ٻيڙيءَ ۾ ويٺي رهيا هياسين
جڏهن ٻيڙي پٽڻ ڇڏي هلي، تڏهن هن پڇيو،
”ڇا توکي اردو ايندي اهي؟“

مون چيو تہ ”نہ.“

اِن تي هن چيو، ”پوءِ تہ تنهنجي اڌ زندگي اجائي وئي.“
جڏهن ٻيڙي وچ سير ۾ لڏڻ لڳي، تڏهن مون
هن کان پڇيو، ”ترڻ ڄاڻين؟“

هن چيو تہ ”نہ.“

ان تي مون چيو، ”پوءِ تہ تنهنجي سڄي زندگي اجائي
وئي ڇو تہ ٻيڙي هاڻي ٻڏڻ واري آهي.“

Gul Hayat Institute

هان، وٽ هي فيثا غورث کان غزاليءَ تائين ڪتاب !
مون کي ڏي اها ڪوڏر تہ مان ڌرتي کوٽي ان تي
ڪٻڪ پوکيان، جا هر فلسفي جي ساءَ هوندي آهي
۽ جنهن کان سواءِ هر فلسفو تاليءَ ۾ اَڇليل حرامي
ٻار وانگر لڳندو آهي.

Gul Hayat Institute

اي جيل جي اڱڻ ۾ پوکيل انب جا وڻ !
توکي ڪهڙي ڏوهہ ۾ جيل ۾ رکيو ويو آهي؟
ڇا، تنهنجو اهو ڏوهہ تہ نہ آهي تہ تنهنجي
ٻُور تي ڪيئي ماکيءَ جون مکيون مڙي
ايندیون آهن ؟

—

○

اي خسرو! جڏهن تون پاڻ کي هندي دوهي ۾
ڪُسرو لکين ٿو تڏهن ڪهڙو نه پيارو لڳين ٿو!

○

هر باشعور شاعر پنهنجي دؤر جو ضمير هوندو آهي، آن
جي هر جرم جو اعتراف هوندو آهي ۽ آن لاءِ سزا به
تجويز ڪندو آهي.

○

آءُ تہ مان توکہ مينهن ڦڙين جون سالهائون پايان، تون
جـا انلولث ـِا ـر سوهٽي آهين.

Gul Hayat Institute

○

اي آمارو! مون پڄائي آهي تنهنجي سُندري!
اڄ هوءَ منهنجيءَ شاعريءَ ۾ ميندي لائـي ويٺي آهي، ۽
اڳـي کان بہ وڌيڪ سُندر لڳي رهي آهي.

—

○

هي چارو مجمدار جو لاش آهي. مون اخبار ۾ هن جي موت جي خبر پڙهي آهي ۽ ڪاغذ جي ڪائيءَ تي هن جو لاش نظر اچي رهيو آهي.

مان هن ۾ دم ـ عيسيٰ ڦوڪيان ٿو ۽ هو ڪائيءَ تي آيو ٿي بيهي ٿو. هن جي ڇاتيءَ تي ڪارا گلاب ٽڙي پون ٿا ۽ انهن مان گهاٽو ڪارو رت وهڻ لڳي ٿو. هو مٺ پيڪوڙي ٻانهن مٿي ڪري چوي ٿو:-

”مان تاريخ ۾ امر آهيان. تاج محل امر نہ آهي، آن کي ڊاهي ڇڏيو، آن جي ٻٽر پٽر کي شاهه جهان جي هڏن وانگر پکيڙي ڇڏيو. ڊاهي ڇڏيو اهي مها مايا جي ٻت جون مورتيون، پوري ڇڏيو اهي اجنتا ۽ ايلورا جون گفائون! اهي امر نہ آهن، آءٌ امر آهيان، آءٌ هارين جي هڏن ۾ امر آهيان، نڪسل باڙيءَ جي ڪسائن جي دلين ۾ ڌڙڪي رهيو آهيان.

”ڊاهي ڇڏيو اهي مندر، اهي ڪتب خانا، اهي عجائب گهر!

”ڪوڙيون آهن اهي ڪوتائون، اهي چتر، وديا کيان!

”بڪواس، نِجي بڪواس اهي شنڪر آچاريہ، اهي رامانج، اهي رامانند، اهي رام ڪرشن پرمهنس!

”ڦاڙي، پکيڙي ڇڏيو اهي پنا، لڳيءَ جو ناهہ آهي اوهان جو اتهاس!

”امر آواز؟ امر آواز آهن

گولين جا گرڙاٽ، ٽنڪن جا ٽڙڪاٽ، بم ۽ بارود جا پڙڪاٽ.

”پڇي ڇڏيو اها روي شنڪر جي ستار! ان مان ڇا ورندو، اها تہ بورجوازيءَ جو هٿيار آهي.

Gul Hayat Institute

” اسان آواز ته اها رڙ آهي جا گوليءَ لڳڻ سان ڪنهن انقلابيءَ جي سُنهن مان نڪري ٿي. سنگيت ؟ سنگيت ڪي ڪير ٿو ٻڌي ؟ سنگيت ٿي اهو ڪهڙو ڪن ڏيندو جنهن ڪسي ڪُک ۾ سنگين ڪتل هجي يا ڇاتيءَ ۾ گولي لڳل هجي !“

مان هن ڪي وري ڪاغذ جي ڪائيءَ تي. ليٽائيس ٿو ۽ ڇڏيان ٿو ۽ پوءِ سوچان ٿو ته جن هن ڪي گولي هڻئين، آهي حق تي هُيا يا نه !

○

ڇا هن ڏنڌ ۾ سنهنجي سنک جو آواز سچ وانگر اڀري سگهي ٿو ؟
پنڌ ڪيڏو نه پري آهي ۽ ڪهڙي نه تکي لُري لڳي رهي آهي ؟
ڇا منهنجا گيت آهو تاءُ پيدا ڪري سگهن ٿا جو وک ۾ تک پيدا ڪندو آهي ؟

اي انسانذات ! مان اڃا تائين تنهنجو قرضي آهيان، تنهنجو مُور ته پري رهيو، سون اڃا تائين تنهنجو وياج به نه چُڪايو آهي.

Gul Hayat Institute

○

هو ڪاري در وٽ ڪنهن پان پيڙيءَ جي پڙيءَ وٽ بيٺي رهيو ۽ پان فروش ڪي آردوءَ ۾ چيائين، ”پان ۽ تماڪو زيادهم وجهجانءِ.“ هن ڪان اڳ آيل گراهڪ هن کي غصي سان گهوري ڏٺو ۽ پوءِ پان فروش ڪان سگريٽن جو پئڪيٽ وٺي ويندو رهيو.

هن کي چوڙي دار پاجامو، شيرواڻي ۽ رام پوري ٽوپي پئي هئي جنهن سان هن جا جگر مرادآبادي ڪٽ اڇا لوڻا لڙڪي رهيا ها ۽ هن کي مولانا آزاد جهڙي ٻچي ڏاڙهي هئي.

هن ڪان اڳ آيل گراهڪ کي بُش ڪوٽ ۽ پئنٽ پئي هئي ۽ هُن جا ڪارا لنبا وار ڪنهن آميريڪي هپيءَ جي وارن وانگر ٽي لڳا ۽ هن جون مڇون ڪنفيوشس وانگر هُن جي چپن ڪان هيٺ لڙڪي رهيون هيون جڏهن جي منهن جي پٽ تي ٻه ڪرڙيون پچ هيٺ لٽڪائي هڪ ٻئي کي گهوري رهيون هيون.

هن سوچيو ته ستر ورهين واري نسل ۽ ستاويهن ورهين واري نسل ۾ ڪيڏو نه فرق آهي!

پوءِ هن گلوري نفاست سان وات ۾ رکي چپاڙي ۽ ٿورو پنڌ ڪيائين ته تماڪوءَ هن جي دماغ تي پنهنجو اثر پيدا ڪيو.

هن کي دنيا جي بي ثباتيءَ تي مير درد جو ڪوئي شعر ياد آيو ۽ پوءِ هن کي ياد آيا مرغ باز، ٻٽير باز، نوابن جا مصاحب، قديم طرز جا داستان گو، زڪاب دار، گهگهيءَ نڙيءَ وارا گوئيا ۽ ناچو ــــ

۽ هن کي ياد آيا شيرمال جا زعفراني ٽڪرا،
دم ڏنل مڇي پلاءُ ۽ ڪشميري چاءِ ــــ
۽ هن کي ياد آيا گنگا جمني برتڻ ــــ
۽ هن کي ياد آيا ڳاڙها، ساوا، گلابي، نيرا زعفراني ڏوپ ڇانو وارا رنگبرنگي جوڙا ــــ

۽ هن کي ياد آيو هڪ دوپٽو جنهن تي ڪرڻ ٽانڪيل هئي ۽ هڪ ٻارنهن ڪليءَ جو پاجامو جنهن تي بانڪڙي لڳل هئي ۽ جنهن ۾ ريشمي ازار بند هيو.

هن پان کي وڏيڪ زور سان چٻاڙيو ۽ هن کي ياد آيو آهو نقش جو هن جي ماءُ کي ڪنهن سهيليءَ سفيد مرغ جي خون سان ڪڍي ڏنو هيو، جنهن سان سڀ بلائون پيڇي وينديون آهن ـ

هن جي وات ۾ جڙتو ڏند پان چٻاڙي چُڪا ها ۽ هن پيڪ جي پوئين گيت ڏئي وستيءَ ڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ اوچتو سوچيو...

هن ڪان مير درد جي شعر جو پهريون مصرع وسري ويون ۽ هن تڏو ساهه پري پيو مصرع دهرايو ــــ

ڪس طرف سے آئے تھے کیدھر چلے

Gul Hayat Institute

اوچتو هن ڪسي دل جو دؤر پيو، هن هڪ دل ڏاريندڙ رڙ ڪئي ۽ رستي تي ڪري پيو ۽ هڪ ٽئڪسي جنهن ۾ چار مسافر سوار هئا، هن ڪسي چيپائيندي، زوم سان اڳتي نڪري وئي.

ڇا هو ٽيون آهي ۽ تون ۽ مان به آهيون ؟
يا تون ۽ مان آهيون ئي ڪونه ۽ رڳو هو آهي ؟
يا هو آهي ئي ڪونه ۽ رڳو تون ۽ مان آهيون ؟
ڇا ماڻهوءَ جي سمجهه انهن ٽن سوالن کان ٻاهر نڪري سگهي آهي ؟
اِئين ته ناهي ته نه هو آهي، نه تون آهين، نه مان آهيان، رڳو ’ ڪجهه به نه آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

اي دونهين جي وارن واري اگني، اي منهنجي ڪوتا!
ڇا اڄ تائين ڪنهن تنهنجي سُنهن تان ڇپون هٽائي
توکي ڏٺو آهي؟

○

هر ظاهري طرح مثل لفظ ۾ دم عيسيٰ ڦوڪڻ ڏاڍو
ڏکيو ڪم آهي پر ان ڪان سواءِ شاعري پيغمبري نہ
ٿي سگهندي آهي.

○

Gul Hayat Institute

هر لفظ کي هڪ روح هوندو آهي جو صدين جي
مسلسل ارتقا مان گذرندو آهي.

○

عوامي زبان جو ڪوبہ لفظ ثقيل نہ هوندو آهي.

—

○

ڇا اسان ياجوج ۽ ماجوج وانگر ديوار ڪـي ورهين لاءِ
چٽيندا رهنداسين ۽ جڏهن آها ڪرِي پوندي، اسان کي
دجال جي صورت نظر ايندي؟

○

اي سنڌ ! تون ماءُ آهين
مان تنهنجيءَ ڌرتيءَ مان شاعريءَ جو مواد
ائين حاصل ڪندو آهيان،
جيئن ٻر جي ڳاڙهيءَ ڳانءِ جي اوهن مان ان جو ٻچڙو
کير پيئندو آهي.

Gul Hayat Institute

○

رگ ويد ۾ لکيل آهي تہ ” اي سنڌو !
ورڻ ديوتا تنهنجي وهڪري لاءِ ڪيئي رستا ٺاهيا آهن.“
۽ ها، آنهن مان هڪ رستو منهنجي شاعري بہ آهي.

—

○

اوچتو پوڙهو هاٿي ڍرتيءَ تي ڪري پيو،
ڇڙيءِ نہ هنيائين ۽ سري ويو.
دارا شڪوهہ سرمد ڏانهن ڏک مان ڏٺو.
سرمد دارا کي چيو، ”ڇا هن تي رحم ٿو اچيئي؟“
دارا ڪنڌ ڌوڻي هائو ڪئي تہ سرمد چيو، ”پر رحم
ڇا لاءِ، جڏهن هر جاندار جي ابتدا ئي اها آهي!“

○

سن ستونجاهہ جو غدار جياجي راهہ سنڌيا ۽ آن جو هيرو نانا صاحب، ٻئي موت جي ٻڪ ۾ هليا ويا ۽ تاريخ ۾ ڪٿي بہ لڪيل نہ آهي تہ آنهن جي رک ڪٿي آچلي وئي هئي. ازل کان ابد تائين، وقت جي اڪٽ سلسلي تي سوچيو تہ ان ڳالهہ ڪري ڪوئي فرق نہ پوندو تہ هڪ کي ڦاسيءَ تي لٽڪايو ويو هو ۽ ٻيو پنهنجيءَ ڪٽنيءَ مئو هو. پر ڇا ان ڪري فرق پوي ٿو تہ ڪير ڇا لاءِ مئو هو؟

—

Gul Hayat Institute

○

اي آزادي! تون ڌاڻهن ڪوئي شاهي رستو نه ٿو وڃي
فقط سوڙها پيچرا وڃن ٿا —
۽ منهنجي ڏيهه ۾ سيئي شاهي رستي تي وڃي
رهيا آهن،
۽ مان سوڙهي پيچري ۾ منجهي موٽي رهيو آهيان،
ڇو ته مون کي ڪوئي سونهون به نه آهي، ساٿي
به نه آهي.
اي آزادي! مان پوءِ به شاهي رستي کان گهبرايان
ٿو، ڇو ته آهو تو ڏانهن نه ٿو وڃي.

Gul Hayat Institute

○

هر عشق دماغ جو خلل نه هوندو آهي ۽ نه دماغ جو
هر خلل عشق هوندو آهي.

---

* ڪهتي هين جس کو عشق خلل هے دماغ کا
(غالب)

—

○

نثر جان جو دشمن هوندو آهي، مون جڏهن به
نثر ۾ لکيو آهي، ان مون کي حملہ آورن جي
وچ ۾ ڏکيو آهي. نظم مون کي دوستن جي
حلقي وانگر پنهنجي گهيري ۾ پناهہ ڏني آهي ۽
ڪنهن حد تائين هر مهلڪ وار کان محفوظ
رکيو آهي.

○

تون تہ چوين ٿو تہ مارڪس جي پيدائش کان
ڪافي وقت اڳ شاهہ وليالله مارڪسزم جو
فلسفو پيش ڪري چڪو هو.
جي اجازت ڏين تہ انهيءَ ڏس ۾ مان زيب‌النسا
مخفي جي ٽالي جو اضافو ڪيان جو تسم هن
چيو هو—

سرخ پوشي بہ لبِ بام نظر مي آيد

—

Gul Hayat Institute

○

دروڻا چاريہ يڌشٽر کي سڏي پڇيو، ”راجڪمار! تون هن وڻ تي ويٺل ڳجهہ ڏسين ٿو؟“

يڌشٽر ورائيو، ”هائو مان ڳجهہ ڏسان ٿو.“

دروڻا چاريہ وري هن کان پڇيو، ”راجڪمار! تون هن وڻ کي، مون کي ۽ سڀني راجڪمارن کي ڏسين ٿو“ ؟

يڌشٽر ورائيو، ”گرو ديو! مان هن وڻ کي، توهان کي ۽ راجڪمارن کي ڏسان ٿو.“

يڌشٽر جو جواب ٻڌي آچاريہ خوش نہ ٿيو ۽ هن يڌشٽر کي چيو، ”تون پاسيرو ٿي بيهہ، تون هي نشان چٽي نہ سگهندين.“

تنهن کان پوءِ دروڻا چاريہ دريوڌن، ڀيم سين ۽ ٻين راجڪمارن کان بہ ساڳيا سوال پڇيا ۽ انهن بہ يڌشٽر جهڙائي جواب ڏنا. آچاريہ انهن سڀني کي يڌشٽر وانگر ريٽي ڇڏيو.

آخر آچاريہ، ارجن کان ساڳيو سوال پڇيو، پر ارجن ڳيو

نشان کي چٽائي ڏسي رهيو هو ۽ هُن سوال نہ پڇو. آچاريہ سوال دهرايو تہ ارجن چيو، ”گرو ديو! مون کي تہ رڳو ڳجهہ جي مُنڍي ڏسڻ ۾ اچي ٿي.“

ان تي دروڻا چاريہ ارجن جي پٺي ٺپي چيو، ”ارجن! فقط تون ئي نشان چٽڻي سگهندين.“

اڄ مان مها ڀارت ۾ مٿين ڪهاڻي پڙهي سوچي رهيو آهيان تہ مون ڪيتري عمر ڳجهہ جي منڍيءَ تي تير چٽيندي گذاري آهي! افسوس، مون ڪيتري دير ڪان پوءِ وڃڻ ڏانهن ڏٺو آهي – اُن ۾ ساوا پن بہ آهن، اچا گل بہ آهن ۽ پکيئڙا اُن جي ٽارين تي ڳُٽ ڳُٽ ڪري رهيا آهن،

۽ مان سوچي رهيو آهيان تہ ڇا ارجن اياڻو هو، جنهن سارو ڌيان رڳو ڳجهہ جي مُنڍيءَ تي کپايو هو!

○

شب ِ برات آهي،
آسمان ۾ ستارا ٽمڪي رهيا آهن
۽ ڌرتيءَ تي مشعلون ٻري رهيون آهن؛
۽ منهنجي دل اُنهيءَ انئڙي ٻار وانگر ڇڙيون هڻي رهي آهي
جو ٻڌائي بہ نہ سگهندو آهي تہ هن کي ڇا گهرجي،
هو ڇا تي رُٺو آهي،
۽ هن جي رُسامي جو ڪوئي ڪارڻ بہ آهي يا نہ!

—

ڪوي سورداس چنتا مڻيءَ جي ڪوٺي ڏانهن وڃي رهيو هو ته هڪ برهم چاريءَ هن کي دڳ تي روڪي چيو، ”استري ڪوريئڙي جو چار آهي، تڙ تي ترڪڻ آهي؛ پاپ جو گهڙو آهي، مکر ۽ ماٺي جسي وڻ ويڙهي آهي، امرت روپسي وهم آهي، آهو ٻنڌن آهي جو پرش کي ڌرتيءَ سان ٻڌي ڇڏي ٿو، نرڳ جو دوار آهي.“

سورداس هن کي مُرڪي چيو، ”مهاشيه! توهان ڀلل آهيو. استري گنگا جل جي ڌارا آهي، پيار جي رم جهم آهي، شرم ٻوٽي آهي، ڪنول ديپ آهي، ماتا جو کير ڪٽورو آهي، سُرڳ جو دوار آهي، اهو آدي ۽ انادي سڌ آهي جنهن تي ڪن لاڻار پُرش جو وڏي ۾ وڏو پاپ آهي.“

اڄ سورداس اکين ۾ سوئيا ٽنبي سوچي رهيو آهي ته هو سچو هيو يا برهم چاري.

—

Gul Hayat Institute

○

۹. ماڻ ويريءَ تي هڪ ڀرپور وار ڪيان ۽ ماريو وجهان؟
جي ماڻ وار ڪندس ته سنهنجو موت اوس آهي.

ماڻ اهو به ڄاڻان ٿو ته جي وار نه ڪندس تڏهن به موت اوس
اچڻو آهي. پر ان ۾ مون کي ايتري وڏي ملي ويندي تـــه
تنهنجين ڪراين ۽ تنهنجي چوٽي لاءِ گجرا پوئي سگهان.

۱۰. جي ماڻ وار ڪري ماريو ويس ته تون سون تي ان ڪري
ڪاوڙ ڪندينءَ ته مون تنهنجين ڪراين ۽ چوٽي لاءِ گجرا
نه پوتا ۽ ائين رسندو رهيس ؟

۱۱. جي مون کي وڏي ملي وئي ۽ مون توکي گجرا پوئي
آڇيا ته تون پنهنجون ڪرايون پٺ تي هٽائي وٺندينءَ ۽
مون کي ڪاوڙ سان گهوري منهن ڦيري ڇڏيندينءَ ؟

موت ته اوس اچڻو آهي پر ماڻ سوچان ٿو ته هن ويري
هڪ ڀرپور وار ڪيان يا نه ڪيان !

—

○

مون وٽ ڏاڍھون چڱا آھن، انھن جي ڳوراڻ ڪي ھٿن ۾ توريو آھي،
آنھن جي ڳاڙھاڻ ڪي ا ڪين سان ماپيو آھي.

مون ونيءَ مان وھ پيتو آھي، ڳيت جي ڳٽ ڳٽ اھا تائين
منھنجيءَ نڙيءَ ۾ گونجي رھي آھي ۽ ان جي تيک منھنجي تارونءَ
۾ تڙقي رھي آھي.

منھنجي تڙ ڏاڏي جو ري موڪل ڪٽڪ جو دانو ڪاڏو ھو،
آن مان ٿھيل رت منھنجين شريانين ۾ شور مچائي رھيو آھي،
۽ بھشت مان تڙيل منھنجي تڙ ڏاڏيءَ جي ڪائي تــڙ پوڻي
جڏھن منھنجن وارن تي پيار مان ھٿ ڦيري ٿي، تڏھن منھنجي
سينڌ ھڻ جي آڱرين ڪي ڪاريھر وانگر ڪکي ٿي ۽ ان جو
وھُم ھُن جي ھانوَ ڪي مھٽا ڏئي ٿو.

ھائو، مون سُندر نارين سان پيار ڪيو آھي، آنھن جي ڳلن
تي ڳبر ڳرندي ڏٺا آھن، آنھن جي اکين ۾ مشعلون ٻرندي
ڏٺيون آھن.

مون ڏٺو آھي سرير جو آپارُ، آڏارَ، چڙيون ۽ چپھُم
تي پوڻ.

مون ڏٺو آھي مايا جو سڀ ڪان سندر روپ،
پر ڇا اھو روپ آھا ڪڏ پرڻ لاءِ ڪافي آھي
جا مانھوءَ جي من ۾ آھي، جنھنجو پڙلاءُ منھنجي ھر بيت
۾ آھي، ھر بائيءَ ۾ آھي!

Gul Hayat Institute

○

مون پنهنجو فانوس ٻاري، دروازو اندران بند ڪري ڇڏيو آهي،
۽ ڪوئي جواب ڏيڻ نه ٿو چاهيان؛
۽ تون ٻاهران ٺڪ ٺڪ ڪري رهيو آهين،
۽ اندر اچڻ ٿو چاهين؛
ٻاهر طوفان وڻ ٻاڙون ٻٽي رهيو آهي،
۽ گهرن جون ڪليل ڪڙڪيون، گهر وارن جي بيمار دلين وانگر،
دڪ دڪ ڪري رهيون آهن،
۽ تون ٻاهران ٺڪ ٺڪ ڪري رهيو آهين
۽ اندر اچڻ ٿو چاهين؛
ڇا مان هڪ اويري اجنبيءَ کي ٻاهر ولهه ۾ ڇڏبي ڏيان؟
يا مان هن لاءِ دروازو کوليان ته هن سان گڏ طوفان به
اندر هليو اچي ۽ منهنجو ٻاربل ڦانوس وسامي وڃي!

—

Gul Hayat Institute

○

شايد هي ڪجهيءَ جا وڻ سڀ ڪسان اڳ ۾ ڄاڻن ٿا ته تون اچي رهيو آهين؛

ڪڻن ته انهن جون ڇڙيون تلوارن وانگر چمڪي رهيون آهن ۽ هوا ۾ لڏي پنهنجيءَ اڻ ٽڻ ۽ آنند مانند جو ڏيکاءُ ڪري رهيون آهن،

۽ انهن جون جڙون پاتار تائين اهو نياپو پهچائي رهيون آهن ته تون اچي رهيو آهين،

۽ ڌرتيءَ ۾ ڇپيل ساهوارا انهي انتظار ۾ آهن ته تنهنجي آدرياوَ جي گهڙي ڪهڙيءَ مهل ايندي!

۽ آڪ مڪڙ واءُ ۾ گهم گهولي رهيا آهن ڇو ته تون ساوڻ جي مينهن وانگر ايندو آهين؛

۽ تيڏا سُن ۾ اچي ويا آهن ڇو ته جڏهن تون ايندو آهين تڏهن سنگيت جا سوين جهرڻا ڦٽي پوندا آهن؛

۽ ڳاهڻ ڳائين جا ٽڻ ڇڏي، ڪڏڪيون ڏئي رهيا آهن؛

ڇا هُو ڪائي مرليءَ جي تان ٻڌن ٿا جنهن ڪي ماڻهوءَ جو
من ڳولي نه ٿو سگهي؟

مان چاهيان ٿو ته مان تنهنجي بنسري ٿيان،
۽ ان ڪري مان پنهنجي ڇاتيءَ ۾ سل ڪيڏي رهيو آهيان.
ڌرتيءَ جون اکيون پونيل در تي آهن ۽ ڪنهن ڪنوار وانگر
سيج تي ڪنبي رهي آهي؛

۽ تون ايندين، ڪنهن آهٽ کان سواءِ، ۽ ڌليون مشڪ جي
ڊبلين وانگر کُلي پونديون؛

۽ تون ايندين، ڪنهن آهٽ کان سواءِ، ۽ دليون ڪلين جي
مُنهن وانگر کُلي پونديون؛

۽ تون ايندين، ڪنهن آهٽ کان سواءِ، ۽ دليون گلاب جي
مکڙين وانگر ٽٽي پونديون ۽ پنهنجا ڇيڙا مٽي ڪري سج جي
ڪومل ڪرڻن ڪي آڇينديون؛
مون توکي گجگوڙن ۾ ڳوليو؛
مون توکي پونچالن ۾ ڳوليو

Gul Hayat Institute

پر پوءِ مون کي پتو پيو ته تون آهٽ کان سواءِ ايندو آهين؛
مان، جو تنهنجي بنسري آهيان،

مهن پنهنجي ڇاتي چِلي، ان ۾ تو لاءِ سل ڪيڏيا آهن،
تنهنجي انتظار ۾ آهيان،
ڪيتري وقت کان تنهنجي انتظار ۾ آهيان.

—

اي ڪويل ! ايترو ڪوڪ جو تنهنجو هانءُ ڦاٽي پوي ۽ تون پنهنجي رت ڳاڙيندڙ ڇهنب لاڙي چُپ ٿي وڃين.

اي ڪويل ! رات جي سناٽي ۾ چُپ چڱي نه ٿيندي آهي.

چُپ جو فائدو وٺي ڇپرا لوندا آهن ۽ مردا مقامن مان نڪري ايندا آهن؛

چُپ جو فائدو وٺي چور ڪاٽ هڻندا آهن ۽ پنا ڳيا پينگ تي ويندا آهن؛

چُپ موت جي ننڍي ڀيڻ آهي، موت جو ڪائنات جو وڏي ۾ وڏو ڪوڙ آهي؛

چُپ تي هر وار جيئڻ جي جيت آهي، سچائيءَ جي جيت آهي.

اي ڪويل ڪوڪ، اها وڏيڪ ڪوڪ! پرواهه نه ڪر جي تنهنجو هانءُ ڦاٽي پوي.

سستي جيئڻ جي پاڇاريءَ مان ڪنڌ ڪڍائي نه ٿو سگهين ؟
ڍور وانگر جي رهيو آهين !
غلام وانگر جي رهيو آهين !

مهانگي موت کان گهٻرائين ٿو؟ جند جان گهورڻ نه ٿو چاهين؟
ٻانهن جي چوٽيءَ تان ڪٽڻ لهندڙ سج کي گهوري رهيو آهي؛

Gul Hayat Institute

مور ڪارونجهر جي ڪور تي ڏيئي وانگر ٻري رهيو آهي،
هنج ڪينجهر جي لهرين تي لُڏي رهيو آهي؛
اهي سڀ ته مرڻا آهن پر انهن مان ڪوبه غلام نه آهي،
۽ تون ڍور وانگر جي رهيو آهين
سستي جيئڻ جي پاڇاريءَ مان ڪنڌ نه ٿو ڪڍي سگهين؟

○

اي منهنجي ذات !
ڇا اڄ ڪلهه تون ڪنهن پٿرائينءَ مورتيءَ جي ڳرپ وانگر
ٿي چڪي آهين؟
ڇا هاڻي تون ڪوئي پيارو گيت پيدا ڪري نه ٿي سگهين؟

Gul Hayat Institute

○

اي ادم !
جنهن ڪڻڪ جي داڻي لاءِ تون بهشت مان نڪتو هئين،
آهو مون ۾ ڦٽي، سنگ تي جهولي رهيو آهي.

—

○

مان ٻول جي سکھ چاڙان ٿو —
مان چاڙان ٿو تہ ٻول رُڪ جي ٽرڻ سان رڻ جي گھمسان ۾ وڏندا آهن ۽ انهن جا پير ڪڏهن بہ پٺون نہ ٿيندا آهن —
مان چاڙان ٿو تہ ٻول امر ٿيندا آهن ۽ جيڪڏهن ڪوئي انهن کي چڪيا تي چاڙهيندو آهي تہ اهي ڄڀين جا پر پکيڙي اڏامندا آهن ۽ جيڪڏهن ڪوئي انهن کي دفنائڻ چاهيندو آهي تہ اهي ڪفن ڦاڙي نڪري ايندا آهن —
مان چاڙان ٿو تہ ٻولن تي جڏهن پنجوڙ وڌا ويندا آهن، تڏهن اهي وڌيڪ گرجندا آهن ۽ انهن جو پڙلاءُ صدين جي سيني ۾ گونجندو رهندو آهي —
منهنجو انهن ٻولن سان واسطو نہ آهي جي ديوداسين جي پيرن ۾ پکڙيل پنکڙين وانگر هوندا آهن؛ مان تہ اهي ٻول چاڙان جي ديوتائن جي مستڪن تي سورج مکين وانگر ٻرندا آهن —
مون کان وڌيڪ ٻول جي سکھ ڀيو ڪير چاڙي؟
مون وٽ اهي ٻول نہ آهن جي چاهن وانگر ڏڏڙ ۾ ڏوڪيندا ويندا آهن؛ مون پنهنجن ٻولن کي گرڙ پک جي پرن تي سوار ڪيو آهي جو هڪ ئي جهوٽ سان ڪيئي ارڙ اڏيڙي سگهندو آهي —

—

پهاڙن جي پٺيان منهنجو گهر آهي،
ڇو ته منهنجو پيءُ ماءُ مري چڪا آهن.
۽ مان، ڇورو ڇنو، سارو ڏينهن ريت ۾ رُليو آهيان؛

ٿاڪ منجهند جو جڏهن سج ٿانئي هٽي ويو هو،
مان تتيءَ واريءَ تي پهاڙن ڏانهن پنڌ ڪندو رهيس،
ڇو ته پهاڙن جي پٺيان منهنجو گهر آهي؛

هاڻي سج لهي ويو آهي ۽ پهاڙن جون چوٽيون ڪنهن پراهين
مندر جي سوني ڪلس وانگر چمڪي رهيون آهن،
۽ منهنجا گهايل پير ڏُکي رهيا آهن؛

پکي پکڻ آکيرن جي اوٽ هليا ويا آهن
مان به چاهيان ٿو ته پنهنجي گهر پُڄي وڃان
پر منهنجو گهر ته پهاڙن جي پٺيان آهي،
۽ مان ٿڪجي پيو آهيان .

—

Gul Hayat Institute

○

اڄ ﺑﻪ منهنجو ترنم هڪ آغوش آهي، هڪ نعرو آهي، هڪ لهوءَ ۾ لويل زرهه آهي، هڪ وڄ ڪان تکي تلوار آهي.

اڄ ﺑﻪ منهنجو ترنم هڪ بادل آهي، گهنگهور گهٽا وانگر اُبري رهيو آهي ۽ ڪنوٽين جئن ڪڇي بُٺ تي برسي رهيو آهي.

اڄ ﺑﻪ منهنجو ترنم هڪ گيرو آهي، ان ڪي ڪاريون ڪجريون گهائيندڙ اکيون آهن، گذريل سال ان جي پيشانيءَ ۾ پيرا پيدا ڪري نه سگهيا آهن ۽ عمر ان جي پاڪر ۾ تڏائي آئي نه سگهي آهي

اڄ ﺑﻪ منهنجو ترنم عقاب وانگر اڏري ٿو ۽ پهاڙ کان اوچو اڏري، هيٺ غوطو هڻي ٿو ۽ ڪين ۾ ماڻهوءَ جو من جهڻي وٺي ٿو.

اي ڪيلاش تي رهندڙ ديوتائوا منهنجا گيت اوهان کان وڌيڪ امر آهن، ها، پر منهنجي سُر جو سُرڳ ديوتائن لاءِ نه آهي، بز ٿر جي ٿورين ۽ واريءَ تي ويڙهيچائين لاءِ آهي.

---

(٠)

آسمان ۾ بادل
تماشي جي پيڙيءَ وانگر لڳي رهيو آهي؛
۽ مان سوچي رهيو آهيان
تہ نوري گهٽا پيرا منهنجيءَ زندگيءَ ۾ آئي هئي
نئين نٽڙت سان
نئين نانوَ سان
۽ مون سان سير ڪيو هيائين
بادل جي پيڙيءَ ۾!

هاڻي سانجهي ٿي وئي آهي
آسمان ۾ بادل اوندهہ ۾ ٻڏي رهيو آهي،
۽ مان ياد ڪري رهيو آهيان
نوريءَ جا آهي نانوَ
جن مون سان سير ڪيو هو
بادل جي پيڙيءَ ۾.

—

Gul Hayat Institute

○

پوھ جي پوئين رات کھڙي نہ ٿڌي آھي!
ڌھر ۾ ڏيئا ٽم ٽم ڪري رھيا آھن ،
ستارا انھن پوڙھين اکين وانگر لڳن ٿا
جن جا ڇپر ڇٽي پيا ھجن ،
۽ چنڊ ھڪ لاوارث لاش جي کوپريءَ وانگر
لڳي رھيو آھي،
ٿڌ ۾ اسان کان گيت وسري ويا آھن
۽ اسان جا چپ ڪنبي رھيا آھن،
ھا، اھا پوھ جي پوئين رات اڇي ھئي!
اسان جا ھٿ برف ٿي چڪا آھن،
ھوا ۾ ولھ وسي رھي آھي
۽ اسان کي ڪارونجھر جي ٻي پار وڃڻو آھي—
پار جو اسان لاءِ اجنبي آھي؛
سون کي پنھنجو ھٿ ھٿ ۾ ڏي
آف! ھي پوھ جي پوئين رات کھڙي نہ ٿڌي آھي!

—

Gul Hayat Institute

○

مون شاعريءَ کي ترڪ ڪيو هو
پر اي ڏاتار !
تون منهنجا ڏوڏا پڇي، منهنجون سُڏڪيون ڪولين ٿو،
تون مون کي ايتري ذات ڏين ٿو،
جو اها مان هڪ ۾ جهلي به نه ٿو سگهان!

○

منهنجين اکين ۾ ڳوڙها ئي ته آهن.
ڇا اهي طوفانِ نوح ٿي سگهن ٿا ؟
ڇا انهن ۾ ايترو سيلاب اچي سگهي ٿو
جو هر رت ۾ لوڏيل شهر ٻوڙي وڃي؟
ڇا منهنجي دل نوح جي ڪشتيءَ وانگر
هر اها شيءِ بچائي سگهي ٿي
جنهنجو بچاءُ ضروري آهي ؟

—

Gul Hayat Institute

○

ڏينهن ڪيڏو نہ وائڙو آهي،
رات ڪيتري نہ ويسرڻي آهي،
ٿڌي آهي،
اڪيلي آهي!

هاڻي سج ۽ چنڊ قنديل وانگر نہ ٿا ٻرن،
سج ۾ اهو تاءُ نہ آهي جو سورج مکي ان لاءِ
ڇاتي کولي ڇڏي؛

چنڊ ۾ آها چمڪ نہ آهي جو چڪور اُن ڏانهن
تير وانگر اڏامندو وڃي،
تارا ٽمڪن تہ ٿا
پر تڏهن ڪان مُرڪن نہ ٿا،
جڏهن ڪان مون ڇاتو آهي تہ عشق بہ مري
ويندو آهي.

Gul Hayat Institute

قديم سنڌ جي راڻيءَ روماسا هڪ بُت تراش کي چيو،

”ڇا تون منهنجي مورتي ٺاهيندين ؟“

”مان ڀٽيڪنهن ماڻهوءَ جي مورتي نہ ٺاهيندو آهيان“ بت تراش جواب ڏنو.

”اڙي، ڪوڙ ڇو ٿو ڳالهائين ؟ مون پاڻ تو کي ڪيترن ئي ماڻهن جون مورتيون ٺاهيندي ڏٺو آهي!“ روماسا هن کي چڙ ۾ پيندي چيو.

”مورتيون تہ مان پنهنجون ٺاهيندو آهيان، البتہ صورتون ٻين ماڻهن جون هونديون آهن،“ بت تراش جواب ڏنو.

Gul Hayat Institute

○

پڇائيءَ رسالي مان منهن ڪڍيو ۽ مون کي چوڻ لڳو-

”ڏسُ انهن ڪان جي توکي آزادي آڇن ٿا،
اهي توکي ٻي غلاميءَ جي ڄار ۾ ڦاسائڻ چاهن ٿا.

”ڏسُ انهن ڪان جي رڳو پنهنجيءَ ڳالهه کي ئي سچو سمجهن ٿا ۽ ٻي جي هر ڳالهه کي ڪوڙو سمجهن ٿا ۽ ان ڪوڙ سان مقابلي لاءِ گوليون استعمال ڪن ٿا

”ڏسُ انهن ڪان جي توسان صدين جو سؤدو ڪرڻ چاهن ٿا. صدين ڪيئي سچ پنهنجي ڊير ۾ ٻوري ڇڏيا آهن ۽ اڄ انهن جي ٻڙڪ به ٻاهر نه ٿي نڪري.“

Gul Hayat Institute

هاڻي مان هڪ عقاب وانگر، ڌرتيءَ کان دور ڪولي ٽڪ ٻڌي بيهي رهيو آهيان. اي خدا! مون کي مگهه ڏي ته مان تير وانگر تنهنجي آسمان کي چيري وڃان ۽ پنهنجو مٿو ڪنهن ستاري سان ٽڪرائي، سوين ٽڪرا ڪري وڃان! مان ڌرتيءَ تي ڪُهت ڏئي، ساڳي شڪار تي جهڙپ ڏيڻ نه ٿو چاهيان.

—

○

عقاب آ ڪيري ڏانهن موٽي رهيو آهي ۔
ڪيترو وقت هو اڏاميو آهي ڪيرٿر جي مٿان !
ڪيترو وقت هن جي پرن ڇپن تي ڇانو ڪئي آهي !
ڪيترو وقت هن ڌرتيءَ جي تاوَ لاءِ ٺڪار ڏيکاري آهي
۽ پرندڙ سج کي ڪاوڙ سان ڏٺو آهي !
ڪيترو وقت هن جهڙپ ڏئي ناڳ پنهنجن چنبن سان
چيري ڦاڙي ڇڏيا آهن !

هن کي ايتري ساري وقت ۾ اهو ياد به نه هيو
ته هن جو ڪوئي آکيرو به آهي ۔

عقاب ٿڪبا ته نه آهن ؛ عقاب پوڙها به نه ٿيندا آهن ۔

ها ، اها ئي ڳالهه آهي ته سج لهي رهيو آهي
۽ عقاب آکيري ڏانهن موٽي رهيو آهي ۔

—

○

جي مري ويا آهن، آهي مون لاءِ معنيٰ نه ٿا رکن،
جي ماريا ويا آهن انهن مان به ڳئو ڪي مون.لاءِ
معنيٰ رکن ٿا.

هاڻي ته مارينڊڙ به مري چڪا آهن يا ماريا ويا آهن
۽ اهي به مون لاءِ معنيٰ نه ٿا رکن.

پر آهي جي ماريا ويا ها، انهن مان ڪي رات جو
اٿن ٿا ۽ پنهنجي پنهنجي دؤر جا لباس پائي اچن ٿا.

انهن مان ڪن ڪي ڦاهي چاڙهيو ويو هو،
ڪن جو سِر جلاد جي هڪ ڌڪ سان ڌڙ کان ڌار ڪيو ويو هو،
ڪي جنگ ۾ وڙهندي ماريا ويا ها.

Gul Hayat Institute

آهي الڳ الڳ دور جا جدا جدا حالتن ۾ ماريا ويا ها.
انهن جا هڏا ته لڳ ڀڳ هڪ جهڙا آهن پر انهن جا
ويس وڳا جدا جدا آهن

مان انهن مان ڪن جا نالا ڄاڻان ٿو پر ڪن جا نالا
ڏهيو پر شڪل به نه ٿو سڃاڻان. پر مون کي اهو
معلوم آهي ته اهي به ڪٿي ماريا ويا ها، باقي اها

چاڻ ڪنهن کي به نه آهي ته انهن جا هڏا ڪٿي پوريل آهن.

ڪن کي غسل ڏنو ويو هو ۽ ڪن جو ماس رڻ جي تتيءَ ريتيءَ تي رجهي ڳري ويو هو ۽ انهن جو خون ڳجهن جي ڳاڙهين چهنبن مان ٽمي ڌرتيءَ ۾ جذب ٿي ويو هو ۽ ڪن جا لاش برف ۾ ڄمي ويا ها ۽ سج اڀرڻ سان برف انهن جي اکين مان ڳوڙها ٿي ٽپڪي هئي.

هو سڀ ماريا ويا هاـ ڪيسونهن لاءِ، ڪي سچ لاءِ ۽ ڪي نياءَ لاءِ.

هو رات جو ميڙو ڪري اٿن ٿا ۽ ڇپرن وانگر ڇيخون ڪري منهنجي ننڊ ڦٽائن ٿا.

هو بار بار مون کان پڇن ٿا، "اسان جيڪا سونهن ڏني هئي، اها ڪٿي آهي؟ اسان جيڪو سچ ڏنو هو، آهو ڪٿي آهي؟ اسان جنهن نياءَ لاءِ ماريا ويا هياسين، آهو ڪٿي آهي؟"

Gul Hayat Institute

مان هنن کي ٻڌي سگهان ٿو پر هو مون کي ٻڌي نه ٿا سگهن. مان رڙ ڪري هنن کي چوان ٿو، "توهان ڪالهوڪي سونهن ڏني هئي، ڪالهوڪو سچ ڏنو هو، ڪالهوڪي نياءَ لاءِ ماريا ويا هئا. اها سونهن، آهو سچ، آهو نياءُ اوهان کان پوءِ اوهان وانگر مري چڪو آهي. اوهان آنهن کي مون وٽ ڪيئن ٿا ڳوليو، مان ته جيئرو آهيان!"

پر مٿا ڳونگا نه هوندا آهن، پوڙا هوندا آهن.
هو مون کي ٻڌي نه ٿا سگهن ۽ وري وري
پڇن ٿا،

"اسان جيڪا سونهن ڏٺي هئي، آها ڪٿي آهي؟
اسان جيڪو سچ ڏٺو هو، آهو ڪٿي آهي؟
اسان جنهن نياوَ لاءِ ماريا ويا هياسين،
آهو ڪٿي آهي؟"

هو، جو باقي آهي
اوچتو اچي دروازو ڪڙڪائي ٿو،
هائو، هو موت وانگر اوچتو اچي ٿو؛
اسان، جي فاني آهيون
تن کي هن جي استقبال لاءِ
سڄي عمر تيار رهڻو آهي؛
ڪنهن کي انهيءَ پل پهر جو پتو نه آهي
ته هو ڪڏهن ٿو اچي،
اوچتيءَ ٺڪ ٺڪ جو انتظار ڪر،
انئين نه ٿئي ته مهمان موٽي وڃي!

Gul Hayat Institute

مان جي سرمد هجان ها ته قطب مينار جي چوٽيءَ تي چڙهي،
نقارو وڄائي چوان ها،

” جاڳو، اي ننڊ ۾ الوٽ انسانو جاڳو!
پنهنجين حويلين ۾ حجرن مان هو چوڏينهن‌ءَ جو چنڊ ڏسو
جو سانوڻ جي گهٽائن ۾ ڇپي ويو آهي!“

۽ جي ان ڪري اورنگزيب جي هٿان ماريو وڃان ها ته
مون کي افسوس نه ٿئي ها.

آ گهاڙپ اوڇڻ ٿيندي آهي بي عيب انسانن جو،
پر رڳو بي رباعين چوڻ لاءِ جلاد اڳيان سر
جهڪائڻ زندگيءَ جو ڪهڙو نه اجايو اڪلاءُ
آهي!

Gul Hayat Institute

○

ڇا مان پاڻ کي ڪارونڀر جي ڪوڙ تان هيٺ آڇلائي ،
پنهنجو هنڌ ڳولڻ ڏيئي ڇڏيان ؟

ڇا مان هن اجائي جيئڻ جو انت آڻيان ؟
نه، مان ائين نه ڪندس .

مون کي معلوم آهي ته سپاڻي تون اهو وساري ڇڏيندين ته مون
تنهنجي چپن مان چيڙهه ڪڍيو هو ، تنهنجي وارن ۾ تيل ڦليل
ڪيو هو ۽ تنهنجي سر تي تاج رکيو هو ؛

تون اهو وساري ڇڏيندين ته مون پنهنجي روح ۾ محبت جا
شعلا ٻاريا ها ۽ ڪاريءَ رات ۾ منهنجون نهارون ڇٽنگن وانگر
ڦهلجي ويون هيون .

مان ڄاڻان ٿو ته تون مون کي ائين ياد ڪندين ته جيئن ڪوئي
تيزيءَ سان ڦرندڙ چوڏول ۾ ٻانوائي ڪائي، ڪنهن کي اچاتريءَ
اک سان ڏسندو هجي ؛

وقت جو طوفان منهنجن ڪتابن جا پنا پکيڙي ڇڏيندو ۽
مون کي اها پڪ به نه آهي ته ڪوئي ننڍڙو ٻار انهن
مان ڪنهن پني مان ٻيڙي ٺاهي پاڻيءَ تي تاريندو ؛

Gul Hayat Institute

منهنجا لفظ سُڪل پنن وانگر آڏامي ويندا ۽ مان لڙيءَ ۾ ڪيپل ٽڙ وانگر اجايو لڳندس.

اي بي قدر قوم! مان اهو سڀ ڄاڻان ٿو پر پوءِ به اهو چاهيان ٿو ته موت کان اڳ، تنهنجي وڇوڙي جي وڪن اڳيان پنهنجي ڪومل انيوءَ جون ڪجهه وڏيڪ پنکڙيون پکيڙي ڇڏيان.

موت مون تي ڪليو ۽ هن جا سڀ اڳاريءَ لڳل ڏند هيرڻ جي سُڪل ڪڪڙن وانگر چٽي پيا.

مون ڪي اعتبار نه آيو ته موت پڻ ڏو به ٿي سگهندو آهي؛ هو ته سڀ ڪي رڙڪي ويندو آهي!

مون هن ڪي آزمائش لاءِ پنهنجي بياض مان هڪ پنو ڦاڙي هن جي وات ۾ وڌو پر هو ان ڪي چٻاڙي نه سگهيو.

—

Gul Hayat Institute

○

مان پنهنجي جام ۾ وجهي رهيو آهيان
پنهنجا ۽ ڌرتيءَ جا ڏک،
پنهنجا سپنا جي ٽٽي چڪا آهن
۽ پنهنجو ڀاڳ جو ڦٽي چڪو آهي؛
مان پنهنجي جام ۾ وجهي رهيو آهيان
آهي سڀ مکڙيون جي ڦٽڻ کان اڳ ڇڻي ويون،
۽ جن ۾ هاڻي ڪائي سڳنڌ نه رهي آهي سواءِ
آنهن جي سار جي جنهنجو هڳاءُ اڃا تائين
منهنجي هياءَ ۾ هري رهيو آهي؛
۽ ان ۾ وجهي رهيو آهيان پنهنجي من جي ساري
پيڙا، جو هجي هيٺو ٿي پيو آهي،

۽ مون کي ان تي افسوس آهي ته ڇا ٿي سگهان
ها جو ٿي نه سگهيس،

۽ ان نگريءَ تي جا مون وسائي هئي ۽ جا ڍهي
ڍير ٿي چڪي آهي؛

Gul Hayat Institute

ها، منهنجي جام مان آپري رهيا آهن
آن جا مندر جن جون مورتيون ٽٽي چڪيون آهن،
۽ ان جا پروهت جي مري چڪا آهن،
۽ هوءَ ديوداسي، هوءَ منهنجي ڪوٺا جا نچي نچي
ساٿي ٿي پئي آهي ؛
۽ منهنجن هٿن ۾ ايتري سگهه نه رهي آهي ته مان
آهو جام کٽي پنهنجن چپن تائين آڻي سگهان !
مان فقط آن کي تڪي رهيو آهيان
فقط آن کي تڪي رهيو آهيان !

ڳائڻا !
ڇا جهونا ڳوڙهه ان لاءِ جليو هيو ته سورت ڀٽائي جا بيت ٿي وڃي؟
جڳ پيڙا ۾ ليڇي تو، روئي تو، ڪلي تو،
جنگيون ٿين ٿيون، جوڌا مرن ٿا، ڇا ان لاءِ
ته ڪوئي انهن کي گيت ۾ امر ڪري سگهي ؟
ڇا تون گيت کي ايترو اهم سمجهين ٿو ؟
ائين ته نه آهي ته گيت ڪنهن به سچي لڙڪ
يا سچي نهڪ ا گيان تيچ آهي !

—

Gul Hayat Institute

○

تپسوي آچايل هو. هن جو ڪرمنڊل ڪنهن ستيءَ جي يونيءَ وانگر خالي هو.

سج لٿي جي سمي ڪي هڪ انوکي ايرکا ٿيندي آهي: وڻن تي چتون نيون نيون ڪري رهيا ها ۽ هڪ ٻئي سان چهنبون ملائي رهيا ها. ورڻ ديوتا پرٿويءَ کي پاڪر ۾ جهلي، ان جي مٿان جهڪي آيو هو. هن کي ڪنهن گرنٿ مان ڪجهه اشلوڪ ياد آيا.

ويرم نه گذري ته سج ٻڏڻ لڳو ۽ ان جا شعاع سونا ڳاڻ جي گوهن وانگر ڌرتيءَ تي وسڻ لڳا.

هن جي من ۾ اروپ ايرکا روپ وٺڻ لڳي ۽ هن چاهيو ته ان ڪان اڳ ۾ جو وڻ ڻن انڌوڪار ۾ ٻڏي وڃن ۽ چتن جي نيون نيون سانت جي اٿاهه ساگر ۾ سهڻن وانگر ڇپي وڃي، پنهنجو ڪرمنڊل سوم رس سان ڀريان ۽ ٻڏندڙ سج کي نمسڪار ڪريان، هڪ نئي گيت سان رس ٻي وڃان.

هو پنهنجيءَ اجائي ڄمار تي سوچڻ لڳو ۽ پڻ پڻ ڪري ڪجهه اشلوڪ آچارڻ لڳو-

”اي وگهنيشور! ڇا تون منهنجا وگهن ائين مٽائي سگهندين جئن سج جا ڪرڻا رات جي تاهي پڇني کي ڇڙي ڦاڙي ڇڏيندا آهن.

”تون جو ڪُوئي تي سوار آهين ، مان جـو گرڙ پک جي پرن تي آڏامڻ چاهيان ٿو– ڇا تون منهنجو سهڪار ڪري سگهندين ؟

” مون ڪيتري ڄمار اجائي وڃائڻ کان پوءِ ڄاتو آهي تـه مان سرير کان پڇي نه ٿو سگهان ۽ مون کي انهيءَ ئي گهر ۾ رهڻو آهي ۽ انهيءَ ۾ ئي منهنجو مرتيو ٿيڻو آهي.

”سرير وڳهن نه آهي وگهنيشور! سرير سان ئي منهنجو اٽوٽ ٻنڌن آهي .

” مان ٻه انهيءَ هر ساڻهوءَ مان آهيان جو هن سنسار ۾ ڄايو نپنو آهي . مون پاڻ کي ڏوڪو ڏيڻ چاهيو تہ مان رڳو آتما آهيان ، مون کي ڪنهن به نه ڏاهيو آهي پر سچ اهو آهي تہ ڪنهن پرش ۽ ڪنهن استريءَ جي سرير ملي مون کي ڏاهيو آهي .

” مان سرير آهيان ، سرير ئي ڄايو آهيان، سرير ئي مرڻو آهيان ۽ مون سان ڪڏهن ”مان“ ٻه ڇڪيا تيءِ رک تي وڃڻي آهي .

” مان هاڻي اهو سهي نہ ٿو سگهان تہ مان جيئرو رهان ۽ رڳو موت جو انتظار ڪيان .

” اڄ مان هي ڪرمنڊل سوم رس سان ڀريان ٿو، ڪرمنڊل جو ڪنهن ستيءَ جي يونيءَ وانگر خالي آهي. “

—

○

تون مون لاءِ نئين نہ هئينءَ . مون توکي اڳ بہ ڏٺو هو، ان کي ڪيئي صديون ٿيون. گوالا ڳايون واهڻ ڏانهن هڪلي رهيا ها ۽ آهي ٻوڙ اڏائي رهيون هيون . اهو گؤڌول جو ٽاڻو هو. سج ٻڏي رهيو هو. هر ڪوئي گهر ڏانهن موٽي رهيو هو ۽ وسرام لاءِ واجهائي رهيو هو. منهنجي مٿي تي مور جي پرن جو مُڪٽ هيو ۽ هٿ ۾ بنسري هئي ۽ جي ناريون نديءَ مان گهاگهريون ڀرڻ آيون هيون ۽ گوالن کي پاڀوهم مان ڏسي رهيون هيون، انهن ۾ هڪ تون بہ هئينءَ.

۽ مون توکي نيري آڪاش هيٺان نچندي ڏٺو هو ۽ منهنجي هٿ ۾ ڀور سان ڀوڪيل انب جي ٽاري هئي ۽ مون ائين ٿي وسهيو تہ بسنت اچي چڪو آهي ـ

۽ پوءِ مون توکي رڻ جي گهمسان ۾ وساري ڇڏيو ۽ لاشن کي رت جي ڦيٽن ۽ گهوڙن جي سنبن هيٺان چيٿاڙيندو رهيس.

۽ وڙهندي وڙهندي ڀڏشتر ٿڪجي پيو تہ مون هن کي صلاح ڏني تہ هو ڪوڙ ڳالهائي تہ جيئن دروڻا چاريہ ڀُڏ بند ڪري ڇڏي ـ

يڏ شطرنج جي راند وانگر ٿيندي آهي، ان ۾ ڪوڙ ۽ سچ نہ ٿيندو آهي، سچ رڳو ڳوٺ جو صحيح جاءِ تي رکڻ جو تالو آهي –

يڏ شتر هيڪي هيڪي ڪوڙ ڳالهايو ۽ دروٽا چاريہ ڪانَ ڪمان ڏرتيءَ تي ڦٽي ڪري ڇڏيا –

۽ ڪرو ڪيتر مان لاش گم ٿي ويا، وستيون وري وسيون، وري گوريون گڙدول جي سمي گهاگهريون ڪٽي نديءَ تي آيون –

پر يڏ شتر جا پير پين ماٺهن وانگر ڏرتيءَ تي ڪپي ويا ۽ هو اڳي وانگر ڏرتيءَ کان هڪ هٿ مٿي ڪهڻي نہ سگهيو.

۽ هاڻي مان سوچان ٿو تہ تون ڪٿي آهين ؟

مان سوچان ٿو تہ ڇا انهيءَ گهمسان جي رڻ ۾ ايترو وقت وڃائڻ ضروري هو؟ ڇا اهو ضروري هو تہ مان ويڙهہ ڪي ايترو وقت ان لاءِ آتساهيان تہ نيٺ يڏ شتر جا پير ڏرتيءَ تي ڪپي وڃن؟

منهنجي بنسي اڃا بہ تو لاءِ آتي آهي پر تون ڪهڙي بن ۾ ڇپي وئي آهين ؟ ائين تہ نہ آهي تہ يڏ شتر وانگر مون ۾ بہ ڪائي گهٽتائي اچي وئي آهي؟ ائين تہ نہ آهي تہ تون وري ملنديءَ تڏهن بہ مان بنسري وڃائي نہ سگهندس ؟

—

○

سرمد سِرُ جهڪائي رُبائي پڙهي.
جلاد تلوار هيٺ ڪري هن کان پڇيو،
”ٻي جهان ڏانهن وڃيءَ رهيو آهين تڏهين به
شاعريءَ سان پيو ساٿ نڀائين؟“
سرمد سِرُ اڏيءَ تان نہ هٽايو ۽ اُتائين
جواب ڏنائين، ”سفر دور دراز آهي،
پنڌ ۾ ڪوئي تہ سونهون سان هجي،
دڳ نہ ڀلجي پوان.“

○

ڀنائي اوٻاسي ڏئي طوبيٰ جي ٻاڇي ٻان اٿيو
۽ جنت جي جهروڪي وٽ اچي ويٺو.
تمر فقير به هُن جي پٺيان آيو ۽ ادب سان هن
کان پڇيائين، ”سائينءَ، ڇا ٿا سوچو؟“
ڀٽائيءَ جواب ڏنو، ”تمرا ماں سوچان ٿو تہ
ڇا اسان پيهر ڌر جي ڪنهن سائي ٻير جا پلوڙا
ڏسي نہ سگهنداسين؟“

—

Gul Hayat Institute

نوان ڀاڪا

○

هرڪو ڪاسائي پنهنجي پائي ڏنڀو

○

ويهه منڊا واريءَ ۾ چڙبا ته ماڳ ويجهو ته نه ايندو !

○

بکيو مٺو ڪنهي ته ڍائي جو مٺو وڃي

○

وهه ڄائي، وهه جي وٽي ڄائي

○

”سَڌ ! “ چڀو ”جيءُ ڪڌَ ! “

○

سڱا سيٺي سيڻ، جنين پڪا ڀر ڀرا

Gul Hayat Institute

○

رتو راس ٿئي ته واهه ، ته پڪي سان ئي پيڙڻ اياڻپ آهي

○

جي گهڙو پرجي ڇلڪندو ته ڪا پوڙ آئيندو ؟

○

ٻاڙهن کهوٽن جا مڙهه مقامن ۾ ته نه هوندا آهن !

○

معاشي انصاف ـ جڏهن لوپي ۽ توڪي ٿئي بک مرن

○

جمهوريت ـ سوني ۾ ساٽ نه هجي، ڪڏهه ۾ ڪوهي نه ڪن

○

Gul Hayat Institute

جنگ ـ آلا پري وڃن، سُڪا رهجي وڃن

○

آرٽ ـ ڪُسنگ تاري، سنگ پوڙي

○

اقتدار ـ نانگ ڪاٺيندو ئي آت چڙهي ڪي آهي

—

○

”ڇا تون ويڙهه ۾ وڙهيو آهين؟ ڏڙ ڏڏڙ ۾
ڪرندا ڏٺا اٿيئي؟“
”هائو“
”ته آنهن جي باري ۾ لک“
”ڇا ڪنهن نئوورنيءَ جا ڇپ تنهنجن ڇپن
تي چنگ وانگر وڳا آهن؟“
”هائو“
”ته انهن جي باري ۾ لک“

”ڇا ڪڏهن تو ڊپي ڪري اکيون ٻوٽيون-
آهن ته نديءَ کي ڇُلندو ڏٺو اٿئي ۽ تون
ان جي ڪنڪ تي هنس وانگر تريو آهين؟“
”هائو“
”ته آن جي باري ۾ لک“
ڇا ڪڏهن منزل تنهنجي ويجهو آهي، توکان
دور هٽي وئي آهي ۽ تنهنجي دل دف وانگر
وڄي ڇُپ ٿي وئي آهي؟“
”هائو“
”ته ان جي باري ۾ لک، رڳو ٻڌيءَ سُڌيءَ
تي نه لک، رڳو ٻين جا لکيل ڪتاب پڙهي،
نه لک!“

—

Gul Hayat Institute

○

”بابا، هن ڪي ڳولي ڪنهن هٿي آهي؟“
”آزادي“
”بابا، هن ڪي ڦاهي ڪنهن چاڙهيو آهي؟“
”آزاديءَ“
”بابا، هن جو ڪنڌ ڪنهن ڪپيو آهي؟“
”آزاديءَ“
”بابا، ڇا آزادي ڪنهن جلاد جو نالو آهي؟“
”هائو پٽ! پر اهو جلاد وڏو جادوگر آهي،
هڪ ڀيرو آن جا هٿ چمندين ته سِر جي
سار وسري ويندءِ.“

Gul Hayat Institute

○

”هو توکي لوڻي رهيا آهن ۽ تون چُپ آهين!
پٿر کي به چوٽيءَ تان هيٺ ڌڪبو آهي ته
آن ۾ جان اچي ويندي آهي!“

—

سانجهي ٿي وئي آهي ؛
ڳجهه ٻڙ جي چوٽيءَ تي اونگهي رهي آهي ،
ڪانوَ ’ ڪان ‘ ’ ڪان ‘ ڪندا واهيرن ڏانهن
وري رهيا آهن ،

ڇپرا پوٽن ڏارن جي ڏرڙن مان ڏسي رهيا آهن
ته ڪٿي ڪي ساپا يا ڍِپ جيا ڪوئا نڪرن
ته انهن کي جهٽي وٺون ؛

۽ مون کي اهو پراسرار نانگ جو پنهنجيءَ پڇڙي
کي ڪائيندو ويندو آهي ، وڪوڙي ويو آهي ؛
۽ مان سوچي رهيو آهيان ،

”ڌرتي پنهنجا چٽي ڳرڪائيندي آهي ،
وري پيا چٽي ڳرڪائيندي آهي.“

Gul Hayat Institute

"ٻني ٻارو وڌو اٿيئي؟"
" ها "
"ته پوءِ تون به ٻني ٻارو تي ويندين"
"ڏنڊو ڏاڙي ڪيو اٿيئي؟"
" ها "
"ته پوءِ تون به ڏنڊو ڏاڙي تي ويندين"
"ڇجوڙي رکي اٿيئي؟"
" ها "
" ته پوءِ تون به ڇجوڙي تي ويندين"
" ۽ تو وٽ ؟ تو وٽ ڇا آهي؟"
"ڪجهه به نه، مون وٽ ڌرتيءَ کان سوا
ڪجهه به نه آهي"
" ته پوءِ پوري ڌرتي تنهنجي آهي ۽
تون به ڌرتيءَ وانگر امر ٿي ويندين."

—

Gul Hayat Institute

○

ڪالهہ منهنجو هو دغاباز دوست اوچتو مري ويو.
مون کي هن جي موت تي افسوس ٿيو
۽ مون ٿڌو ساهہ ڀري سوچيو،
” ڪاش! مان هن جي جيئري هن سان ناهہ ڪري ڇڏيان ها!
ڪاش مان هن جي دغا مان سبق سکان ها
۽ دوستيءَ ۾ اعتبار ڪرڻ ڇڏي ڏيان ها
۽ اهڙيءَ ريءَ اهلهہ سبق جي بدلي هن کي معاف
ڪري ڇڏيان ها!“

○

Gul Hayat Institute

ڇا روح کي بہ ڦڦڙ ٿيندا آهن؟
ڇا روح کي بہ ناسون ٿينديون آهن؟
ڇا روح کي بہ صاف سٿري هوا جي
ضرورت پوندي آهي؟

آخر مان هن ديس جي ڌڌڙ ۽ سڙاند
۾ ڇو نہ ٿو سگهان!

○

سان شاعر آهيان، وقت مينهنجو غلام آهي،
سان ماضي، حال، مستقبل سڀ کي اک ڇنڀ ۾ ملياميٽ
ڪري سگهندو آهيان؛
ڇڱو، مان هاڻي هڪ سؤ سال پٺتي وڃان ٿو ـــ
هي سامي مون سان شڪارپور ۾ هاٿيدر لڳ ويٺو آهي؛
پريان ڪنهن نينگريءَ جو مڌر آلاپ اچي رهيو آهي؛
هوءَ ڳائي رهي آهي ۽ هن جي سُر ۾ ڪنهن پراڻيءَ پريت
جي پيڙا آهي؛
هُن جو سُر اسان ٻنهي جي ساهه ۾ واسو ڪري ويو آهي،
ائين ٿو لڳي ڄڻ اِن کان اڳ ڪنهن به پُرش ۽ استري
ڪڏهن به سنجوڳ نه ڪيو هو،
ائين ٿو لڳي ڄڻ هن کان اڳ ڪڏهن به ڪنهن پُرش
۽ استريءَ هڪ ٻئي جي ٻک ۾ آچڪائي نه پاتي هئي.
سامي دادو بيچين لڳي ٿو، آئي ست سان سڀ ملوڪ
ڪدي مڪ هڪ ڪري ڦاڙي ٿو ۽ ٻرءِ مون ني چئي،
نن الاب جي ڪيد رهي ٿو، آڏپ جه هُڪ سؤ سال ڏيا آهن
ته اهيا تائين منهنجن ڪنن ۾ پُري رهيو اهي ـــ

Gul Hayat Institute

پر مان پانيان ٿو ته اهو منڊر آلاپ مون گهڻو وقت اڳ به ٻڌو هو. اُن وقت ڪوي سورداس مون سان گڏ ويٺو هو ۽ هن ٿڌو ساهه ڀري چيو هو، "ڪاش، مان اکين ۾ سُوئا هڻي پاڻ کي انڌو نه ڪيان ها! ڪاش مان ان آلاپ جو منهن ڏسي سگهان ها!"

○

"نانڪ يوسف!" سچل سرمست چيو، "دروازا تي وچ هڪ ڳهايل پکيءَ وانگر تڙڦي رهيو آهيان ۽ تنهنجي مُنهن تي مُرڪ تلوار جي ڌڪ وانگر آيري آئي آهي! ڇا تون مان هميشه لاءِ وڇڙي ويندا سين، هڪ ٻئي کي جنم جنم ڳوليندا رهنداسين پر پائي نه سگهنداسين."

Gul Hayat Institute

○

"وڳنڊ!" پڻائيءَ چيو، "مشتا پاڻ سان تارازي نه کڻي ويندا آهن، تبر کڻي ويندا آهن."

—

○

چام نندي کي پپل جي ڏڏيءَ چانور ۾ اک لڳي وئي هئي. دولهه دريا خان هن کي غافل ڏسي، سيان مان پنهنجي تلوار ڪڍي هن جي پرسان رکي پاڻ پپل جي پڻيان لڪي ويٺو. ڪجهه وقت کان پوءِ چام نندي جي اک کلي ۽ هن پنهنجي پرسان رکيل تلوار ڏانهن ڏسي، سڏ ڪيو، ”دولهه دريا خان!“

دولهه دريا خان پپل جي پڻيان نڪري آيو ۽ چام نندي کي چيائين، ”اوهان کي ڪيئن خبر پئي ته مان پپل جي پڻيان لڪل آهيان؟“

”دولهه دريا خان!“ چام نندي چيو، ”مان توکي تلوار کي تکي ڌار مان سڃاڻي سگهندو آهيان.“

Gul Hayat Institute

○

اي شاعري! مون توکي ڇڏي ڏنو هو
ڪالهه توتي نظر پئي ته مون هڪ وحشي چيخ ڪئي،
ائين لڳو ڄڻ ڪنهن باز پنهنجو آکيرو سڃاتو آهي.

—

○

افسوس آهي جي تنهنجو وجود تو لاءِ مسرت جو سرچشمو نہ آهي؛

افسوس آهي توتي جي تو پنهنجي ساٿي ڪيراڙ جي پر تي راتيون نہ گذاريون آهن ۽ پنهنجيءَ جاديديت جي خمار ۾ سرشار آهين.

افسوس آهي توتي جي تون زندگيءَ جاويد چاهين ٿو پر اهو نہ ٿو ڄاڻين تہ هي جهان هو جهان ٻئي هڪ آهن. افسوس آهي تنهنجيءَ انهيءَ افسوس تي تہ تو ڪيتري وقت کان شعر نہ ڳاهيو آهي ۽ توکي اهو معلوم نہ آهي تہ ننڊ ۾ يا جاڳ ۾، واندڪائيءَ ۾ يا جيئڻ جي پوريءَ پٽ ڪوهہ ۾ تنهنجو تحت الشعور شعر ڳاهيندو رهندو آهي، جو ان وقت جو منتظر هوندو آهي جڏهن ڪويل جي ڇهنب وانگر تنهنجي قلم مان شاعريءَ جا آبشار نڪري ايندا.

—

○

ٺڪ، ٺڪ، ٺڪ ... ...

”ڪير؟“

”مان سياستدان آهيان“

”دنيا کي تباهيءَ جي ڪناري تي آڻي بيهاريو اٿيئي، اڃا تنهنجو جيءُ نه ڀريو آهي. وڃ مون کي تو لاءِ فرصت ڪونه آهي.“

ٺڪ، ٺڪ، ٺڪ ... ...

”ڪير؟“

Gul Hayat Institute

”مان انقلابي آهيان“

”تو پاڻ ۾ ڪهڙو انقلاب آندو آهي؟ انسان ۾ جو سوئر ۽ چيتو آهي. تو ۾ به ايترو ئي موجود آهي جيترو تنهنجي مخالف ۾، زگهو تو مان ڇلانگ ڏئي نڪري اچڻ لاءِ وقت جو منتظر آهي. وڃ، مون کي تو لاءِ فرصت ڪونه آهي.“

ٺڪ، ٺڪ، ٺڪ... ...

"ڪير؟"

"مان پادري آهيان، يروشلم کان آيو آهيان. مون ٻڌو آهي ته اندر ڪوئي صليب تي لٽڪيل آهي."

"تون منهنجي لاش کي قبر مان ٻيهر ڪڍي، چؤراهي تي وڪڻڻ ٿو چاهين؟ وڃ، مون کي تو لاءِ فرصت ڪانهي آهي."

مون دارا جي ڪلهي تي هٿ رکيو، هن کي چيو، "دارا! هو جيون خان ڪير هيو جنهن توکي ڇڪينو ٻڌي اورنگزيب جي اڳيان اڇلايو هيو؟"

دارا جواب ڏنو،

"مون کي دوستيءَ جي بيماري ٿي پئي هئي جنهن مون کي نڙوڙيءَ نيو. جيون خان منهنجي وجود جو سرطان زده حصو هيو؛ ڪاش! مان آن کي پاڻ مان ڪپي ڪيان ها!"

Gul Hayat Institute

○

”شاعر، توکي پنهنجا ٻست سال ڪيئن لڳا؟“

”ٽڏي پاڻيءَ جي تانو وانگر“

”ڇا تون اڃا تائين اڃايل آهين؟“

”حيف آهي انهيءَ ٽر جي ٿوريءَ ٽي جنهن جي اڄ ٻجهي وڃي.“

○

تون ڪيرٽر ڪي ڏاهي سگهندين؟

جي نه، تم مان تہ ڪيرٽر ڪان بہ اوڇو آهيان!

تون سانوڻ ۾ نئن گاج کي سُڪائي سگهندين ؟

جي نه، تہ تون وڏو ناڍان آهين جي منهنجي شاعريءَ ڪان نابري واري رهيو آهين.

ترس، ٻادل پرجي رهيا آهن، پرجي رهيا آهن، پرجي رهيا آهن . . . “

—

Gul Hayat Institute

اي سامي ! مان پنهنجي هر سنگيءَ ساٿيءَ مان ڪٽ
ٿي پيو آهيان، مون کي پنهنجيءَ هيڪلائي
۾ وٺي هل!

اي سامي ! مون کي ڪنهن به ڏک سک کان سواءِ،
رکيو انهيءَ امٽ انيوَ سان وٺي هل ته
سڀ ڪجهه سپنو آهي .

اي سامي ! تو سچ چيو آهي ته ماڻهوءَ جو سرير رکيو
پاپ آهي ، روڳ آهي ، چمار آهي،
موت آهي .

اي سامي ! مون پنهنجي ليڙ ليڙ لوئي لاهي ڦٽي ڪئي
آهي ، مان ڪنهن به لڄ کان سواءِ وڃي
رهيو آهيان ، تنهنجي بنواس ۾ وڃي
رهيو آهيان .

Gul Hayat Institute

○

وڏيرو — مون ٻڌاريون ڏُهايون آهن ، ديڳڙيءَ ۾
رجهندڙ ٻوڙ مان ٻاڦ نڪري رهي آهي —
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪڙڪي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

هاري — منهنجا آنڊا بک ۾ وٽ ڪائي رهيا آهن،
منهنجيءَ چلهه ۾ باهه وسامي وئي آهي—
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪڙڪي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

وڏيرو — مون ڪي ابي جا پوٺا آهن ۽ ڍلو ڏاند
به آهي جو منهنجين ڳائين کي ڏڪائي ٿو-
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪڙڪي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

هاري — مون وٽ نه ڳائيون آهن، نه ابي جو پوٺو
آهي ۽ نه ان ڳالهه جو اونو آهي ته
ڪائي ڳانءِ ڏڪي ٿي آهي يا نه !
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪڙڪي رهي آهي ؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي ؟

Gul Hayat Institute

وڏيرو — منهنجيءَ اوطاق کي پڪي ڇت آهي،
ٻاهر ڪنوڻ ڪجي تہ ڀلي ڪجي،
مينهن وسي تہ ڀلي وسي.

هاري — منهنجيءَ جهوپڙيءَ تي نيري ڇت ٽڙڪات
ڪري رهي آهي،
ڪنوڻ ڀلي تہ زور سان ڪجي!
مينهن ڀلي تہ زور سان پوي!

Gul Hayat Institute

ماسڪو ۾ مون کي ڪنهن چيو، ”روسي
اديب شولو خوف سان ملنديں، هو روس جو
اميرترين انسان آهي."

” نہ “، مون جواب ڏنو، ” جي ڏان
وهندي رهي، جو مصنف جيترو هجي ها تہ
آن سان ملان ها."

—

○

ڇا تون ڪيڙيءَ جي ٻولي ڄاڻين ؟

ڇا تون ٻري ٻڪريءَ جي ٻولي ڄاڻين ؟

ڇا تون انهيءَ ڪنڍيءَ جي ٻولي ڄاڻين جنهن ۾ پيلا گل ڦٽي پوندا آهن ؟

ڇا تون ڊرتيءَ جي ٻولـــي ڄاڻين؟ هاريءَ جي ٻوليءَ ڄاڻين ؟

ڇا تون اهو ڄاڻين ته صدين ۽ ڪسابن جا ڇرڪ ۽ پوڻ چر ۾ ڪيئن ڇرڪائبا آهن ؟

ڇا تون اهو ڄاڻين ته اڻ - ڄاڻائيءَ جون پٽيون ڪيئن پوربيون آهن ؟

ڇا تون آهـو ڄاڻين تـــه ماڻهن جي اکين ۾ مشعلون ڪيئن ٻاريون آهن جو هو اڻاهه اونده ۾ به حق ۽ انصاف ڪي ڏسي سگهندا آهن ؟

توکي ياد آهي ته . مون تـوکان اهي سوال ان وقت بـه پڇيا هئا جنهن وقـت تـون مون وٽ

مائو جي سرخ ڪتاب جو اردو ترجمو ڪٽي آيو هئين .

مان هائي به توکان سا ڳيا سوال پڇان ٿو تو ڙي منهنجا لڙڻا اڇا ٿي ويا آهن ، مائو جو ديو قامت بت رسيءَ سان ٻڌي ڌرتيءَ تي ليٽائي ، ڏکي ڪنهن ڳدام ۾ واڙيو ويو آهي ۽ هن جي جوءِ کي عوامي عدالت ۾ تخريب ڪاري لاءِ جنم ٽيپ ڏني وئي آهي .

○

مون هن کي الوداع ڪئي ته منهنجيون اکيون ٻرجي آيون ، هوءَ اکيون جهڪائي ائين ڪنبي رهي هئي جيئن چاڙهوري جي تيز هوا ۾ گل مهر جا پن ڪنبدا آهن ۽ ائين لڳندو آهي ته آهي ستارن کان ٻچي ، ڪنبي رهيا آهن .

○

هاڻو، تون تلسيءَ جي ٻوٽي وانگر پوتر آهين پر تلسيءَ جي ٻوٽي کي به پاڻي نه ملندو آهي، ته مرجهائجي ويندو آهي .

Gul Hayat Institute

○

ڪيترا پتنگ. انهيءَ ڏيانيءَ تي ڄرڪي چڪا آهن.
ڏيانيءَ جا پاڻ به جلي جلي اُجهامي وڃي آهي!

ڪنهن جون ڪنهن جون ڪنهڙائيون ان جي چوڌاري
پکڙجي پيون آهن!

ڪيترا نه پيانڪ موت ڏٺا آهن مون!

ڪيترا پيرا مون دنيا کي ڊانوا ڊول ٿيندي ڏٺو آهي!

مون ايترو نه دک ڏٺو آهي جو سون اکيون ڇنيڻ
ڇڏي ڏنيون آهن،

۽ ان ڪري مان توکي به ٽڪ ٻڌي ڏسي رهيو آهيان.

اي اجنبي سُندري! متان ائين سمجهين نه منهنجو
توسان نينهن ٿي ويو آهي.

—

Gul Hayat Institute

درياھہ پنڌيءَ سنجها جو ڏيئو ٻاري، آداسائيءَ سان سنڌوءَ ۾ پاڻيءَ کي ڏنو.

”ڇا ڏسي رهيو آهين بابا؟“ پرٽ تـي بيٺل گهيروءَ پڇيو.

درياھہ پنڌيءَ ٿڌو ساھہ ڀري جواب ڏنو، ”پنهنجي جوڀن کي ڏسي رهيو آهيان جو لهرين ۾ لڙهي، الوپ ٿي رهيو آهي.“

”گهٽتي نہ ڪر بابا! لهريون ڪـاري ڇاڻ ڌاڻهن وچين رهيون آهـن، گهيروءَ ٽهڪ ڏينديءِ چيو، ”ڪارو ڇاڻ ڏٺو آٿيئي، جو اڪيچار لڙڪن ڪان ڪارو ٿي پيو آهي.“

نوٽ :- درياھہ پنڌي اهو فرقو آهي جو درياھہ جـي ٿان تي ڏيئو ڪڏهن بہ وسامڻ نہ ڏيندو آهي.

Gul Hayat Institute

○

هو پنهنجا ڪارا مٿا ميز تي ائين جهڪائي ويٺا آهن
جيئن طوفان ۾ ڪانوَ هڪ ٻئي جي سامهون اچي ويندا آهن.
هن جي تحريڪ ناڪام ٿي چڪي آهي ۽ هو سوچي نه
ٿا سگهن ته هاڻي ڇا ڪن!

ڪنهن وقت هو پنهنجي عزم کي ائين پختو سمجهندا هئا
جيئن پهاڙ جي پٿرن ۾ ور وڪڙ کائيندڙ جڙون؛ هاڻي اهو عزم
ڇيڪيءَ مٽيءَ ۾ ڪنهن مرجهايل ٻوٽي وانگر لڳي رهيو آهي.
۽ پوءِ هو هڪ ٻئي کي لوئن ٿا.

هڪ ٻئي تي تهمت ڏرين ٿا ته هوئي تحريڪ جي
ناڪاميءَ لاءِ ذميدار آهي.

۽ اهو نه ٿا سمجهن ته مقصد لاءِ جنگ ۾ ڪو به هارائيندو
نه آهي، ڪو به اجايو نه مرندو آهي ۽ هر هار جيت لاءِ
نئين داوَ جي شروعات ٿي سگهندي آهي.

—

○

ڪنِ ڦاڙ جڳياسو ڇم جو ساندارو وات تي آئي ڳٽ ڳٽ ڪري سوم رس پيئڻ لڳو.

سامهون مندر ۾ گهنڊ وڄي رهيو هو؛ هن ڪني پروهت تي ڪاوڙ اچي رهي هئي. هن پوسرجي من ۾ چيو، " آخر ايترو وقت گهنڊ وڄائڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ آن جي جهانءِ سن ۾ سروڙ وڄهي ٿي ۽ گهرج ڪان وڌيڪ موت جي ياد ڏياري ٿي. هونءَ به سرءَ جي مند آهي ۽ سرءُ ۾ هرشيءِ موت جي ياد ڏياريندي آهي. سرن جا گانا ڇڻي پوندا آهن ۽ وليون ۽ ڦل ڏرتيءَ جي نسن وانگر لڳنديون آهن؛ پپل جا پن ڇڻ ڇڻ ڪري ڪرندا آهن ۽ سرنهن جون سُڪل ڦريون ڇرين زالن وانگر تاڙيون وڄائينديون آهن؛ ڪونجون ڪرڪنديون آهن ۽ انهن جي رڙو رڙ سان آڪاس گونجي اٿندو آهي.

ڪهڙي نه واهيات مند آهي سرءَ!

ڪهڙي نه واهيات ڳالهه آهي وهيءَ جي موت، ڪڪا وار، ٿڌا پاڪر، آچاپل اکيون!"

—

○

مون شاهه جو رسالو ائين ٻند ڪيو جيئن ڏک سان مٺي جون اکيون ٻند ڪبيون آهن.

”الوداع پٽائي،“ مون چپن ۾ چئي اُٿي ڏني.

”ڪيڏانهن ٿو وڃين؟“ پٽائيءَ چيو، ”مون کي نور محمد ڪلهوڙي مٺائيءَ ۾ زهر وجهي موڪليو هيو ته مون آها مٺائي سنڌوءَ ۾ ڦٽي ڪئي هئي.“

”مون کي معلوم آهي.“ مون جواب ڏنو.

”پوءِ تون ٻه ائين ڇو نه ٿو ڪرين!“ پٽائي چيو، ”سنڌوءَ ۾ ايترو امرت آهي جو اُن ۾ ملي ڪوبه زهر زهر نه رهندو آهي.“

Gul Hayat Institute

○

”بهشت جي دروازي مان وڃڻ چاهين ٿو يا دوزخ جي دروازي مان؟“

”منهنجو فڪر نه ڪر، مان جتي به ويندس ڪاٺ هٿي ويندس.“

—

○

”مون کي ڪشف‌القبور جو علم آهي، جنهن ته توکي شمس تبريز سان ملايان.“ ڪونيا ۾ شمس تبريز جي مزار تي ويٺل درويش مون کي چيو.

مون پنجاهه ليرا هُن جي پيرن وٽ رکي هانءُ ڪئي.

”شمس سان ڳالهاءِ“ درويش مزار ڏانهن اشارو ڪري چيو.

مون مزار ڏانهن ڏسي چيو، ”شمس! منهنجين اکين ۾ ڏس!“

”پنهنجين اکين ۾ ڏسان؟“ مزار مان ڪنهن تعجب سان پڇيو.

”شمس! صدين تنهنجا ڪتن ڪهرا ڪري ڇڏيا آهن. مان چوان ٿو ته منهنجين اکين ۾ ڏس!“ مون چڙ ڪائي چيو.

”پنهنجين اکين ۾ ڏسان! اهو ته ناممڪن آهي.“ مزار مان جواب آيو.

نوٽ:- ترڪيءَ جي شهر ڪونيا ۾ مولانا روميءَ ۽ شمس تبريز جون مزارون آهن. شمس تبريز مولانا روميءَ جو مرشد هيو. چيو ويو آهي ته جڏهن پهريون ڀيرو مولا روميءَ سان مليو هو تڏهن پنهنجي افضليت ثابت ڪرڻ لاءِ مولانا روميءَ جي ڪتابن ڏانهن ڏٺو هٿائين ته آنهن ۾ باهه لڳي وئي هئي ۽ سڀ ڪتاب جلي رک ٿي ويا ها.

○

ناڪولي چنڊن جي ڪاٺ جي هجي ته به ناڪولي ئي ته آهي.

○

تصوف کي سياست ۾ آڻي رهيو آهين! منصور کي ميڪاوليءَ سان ويڙهائي رهيو آهين! ڪهڙو نه نادان آهين!

Gul Hayat Institute

○

چنڊ بہ انت جي ڪُلهي تان ليٿو پائي هيٺ ڏسي رهيو آهي،

۽ شڪارپور جي هڪ اُجاڙ گهٽيءَ ۾ ساميءَ جو گهر ڏينهون پوءِ وڌيڪ ٻُري رهيو آهي.

—

رني ڪوٽ ۾ سان ۽ منهنجا دوست بُرج جي
هيٺان ويٺا هئاسين. پٽرن سان نڪري هڪ سانڊو
بُرج تي چڙهي رهيو هيو. اوچتو ڪنهن هن کي
بندوق جي ڪنداق سان ٺوڪر هنئي. ٽڪ هن
کي ساٿو ڪري وڌو ۽ ٿوريءَ دير کان پوءِ هن
پنهنجي منڍي چوري هيڏانهن هوڏانهن ڏٺو ۽ چڻ
هو پڇي رهيو هو ته

”اي ماڻهوءَ جا پٽ! نه سان ڏنگي سگهندو
آهيان، نه چڪ پائي سگهندو آهيان ۽ نه سون
تنهنجيءَ ذات کي ڪڏهن به ايذايو آهي.
تنهنجيءَ فطرت ۾ هيءَ ڪهڙي جبلت آهي جو
ڪنهن ڪمزور کي اجايو ايذاءُ ٿو رسائين؟ شايد
سان ناننگ هجان ها ته تون سون کان ڇرڪي
پڇي وڃين ها!“

Gul Hayat Institute

—

رات جو وڳڙو هو، لڪيءَ کان سيوهڻ وڃي رهيا هئاسين. رستي تي هڪ گدڙ جيپ جي سامهون آيو. جيپ جي بتين جي روشنيءَ ۾ هن جون اکيون ٻرڻ لڳيون؛ مون کي ائين محسوس ٿيو ته هن جون اکيون ٻه غارون هيون جن ۾ گهري مان پوري ڪائنات ڳهمي سگهان ها. هُن ڪتر ڪٽي جيپ ڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ رستي تان هٽي پاسيرو ٿيو. ڊرائيور هن جي ڪڏ جيپ موڙي، جيئن هن کي ڦيٽي جي هيٺان آئي ڦيهي وجهي. اسان هُن کي ائين ڪرڻ کان روڪيو ته هن چيو، "سائين، هي وري آڪڙ ٿو ڪري!"

جنهن تي مون ڊرائيور کي چيو، "هن کي ڪهڙي خبر ته انسان کي رڳو پنهنجي آڪڙ وڻندي آهي."

Gul Hayat Institute

—

ڪراچيءَ جي هڪ نوجوان مصور مون کان پڇيو،

”مون کي سنڌ جي تصوير ڪڍڻي آهي؛ اوهان سنڌ جو چهرو ڏٺو آهي، اوهان کي سنڌ ڪيئن لڳي؟“

مون جواب ڏنو، ”هڪ ڀيري اسان لڪيءَ جي چشمي ڏانهن وڃي رهيا هئاسين. چشمي تائين پهچڻ لاءِ پهاڙ ۾ ڏاڪڻ ٺهيل آهي. اڌ ڏاڪڻ تي مون هڪ عورت ريڙهيون پائيندي ڏٺي هئي. ڪهڙي نه موهڻي هئي هوءَ! قليوپطره ڪيترا ڀيرا، نرڙ تي ڏينهوڙي، نڪ ۾ ٻولائتو. ائين ٿي لڳو ڄڻ هن جي ڇهاوَ سان پٿر مان پُسيءَ جا ڦارَڙا گل ڦٽي پوندا. رڳو هُن جو سڄو پير سُڄي، پڪ تي پيو هو، جنهن تي ڪپڙي جا موٽا پٽل هيا ۽ هوءَ ٻئي پير جي سهاري، ڪيسرندي مٿي چڙهي رهي هئي. مٿي گرم پاڻيءَ جو چشمو هيو جتي هن لاءِ ڇانورڙو به هيو نه ڇونڪارو به. اونهاري جي ٻه پهريءَ ۾ پهاڙي پونا ائين تپي ويا ها ڄڻ سج ڌرتيءَ اهلا ڪي ڇتن کان. ڇڪي رهيو هو ۽ پنهنجيءَ ڪاوڙ ۾ ڪنبي رهيو هو.“

—

○

”ايڏو آڏرين ڇو ٿو؟“
”پيسو پٽ آهي.“
”ايڏو پسرين ڇو ٿو؟“
”پيسو ڇٽ آهي.“
”اڇا جيئرو آهين!“
”پيسو چمار آهي“
”تون ڀُلو آهين، پيسو پٽ نه آهي
پٽ - ڪتر آهي، ڇٽ نه آهي
ڦلهيڙ آهي، چمار نه آهي موت آهي.“

○

Gul Hayat Institute

شاعر ڪنيار جي ڪار نه آهي،
ڪلال جي ڪانڌ آهي؛
سڙي جي سڳنڌ کان سواءِ هر ٿانوَ
رڳو مٽيءَ جو لسايل پنوڙو
هوندو آهي.

—

○

موں هن کي چيو، "منهنجو انسان مان اعتبار نڪري چڪو آهي. تون، جنهن جا چپ ڪيل انجير وانگر آهن، ۽ جنهن جو سرير آن ول وانگر آهي جنهن سان ڪاليداس شڪنتلا جي ڀيٽ ڪئي هئي، ڇا مون کي انسان ۾ اعتبار موٽائي ڏئي سگهين ٿي؟"

هن پنهنجي ٻانهن منهنجيءَ ڳچيءَ ۾ وجهي چيو، "تنهنجو انسان مان اعتبار نڪري وڃي ها تہ هن دور ۾، تون منهنجي شڪنتلا سان ڀيٽ ڪرين ها! نہ، تنهنجو انسان ۾ اعتبار ساڳيوئي آهي، رڳو پنهنجي دور جي انسان ۾ تنهنجو اعتبار نہ رهيو آهي."

Gul Hayat Institute

○

ڪنهن وقت ڏهڪ تلوار جي يلغار ڪان وڌيڪ ڪم ڏيندو آهي ۽ ايتريءَ تيزيءَ سان جبر جو ڪنڌ ڪپي ڦٽي ڪندو آهي جو ڪيترو وقت جابر کي ان جو پتو بہ نہ پوندو آهي.

—

○

مون کي گھوري رهيون آهن ڪالي داس، وديا پتيءَ ۽ ڀرتري هريءَ جون اکيون، پونر پونر اکيون جن ۾ گنجار آهي، ڪنول ڪنول لاءِ پياس آهي؛ مون کي گھوري رهيون آهن جائسيءَ ۽ خان خانان جون اکيون، ميگھه ملار اکيون جن مان انسان دوستي ۽ رواداري برسي رهي آهي. مون کي گھوري رهيون آهن سورداس جو اکيون جن ۾ جُڳ جُڳ جي جوت ٻري رهي آهي، ميران جون هٺيون وهيٽيون، سونهيون آسونهيون اکيون، ڪبير، پٽنائيءَ، نانڪ ۽ ٽئگور جون اکيون، حقيقت جا سدا گلاب جن ۾ همه اوست جو هٻڪارُ آهي، سرمد ۽ سرمست جون اکيون، لاالله جهڙيون پُر جلال ۽ باوقار اکيون — ها، اهي اکيون مون کي گھوري رهيون آهن ۽ پڇي رهيون آهن، ”ڇا تون اسان کان اکيون موڙي ويندين؟ ڇا هن ڌرتيءَ جي آرتي ۾ تون پنهنجا ٻه ڏيئا نه جلائيندين؟“

۽ مان ڏسي رهيو آهيان هو انبوهه جو هر ڏسٽي وائسٽيءَ اک لاءِ آلا ٽوئا جهلي بيٺو آهي ۽ جنهن کي ڏسي هر ڏاهو ڇاتي واٽي انڌي جي ڏيک ڏئي رهيو آهي.

—

اسان پهاڙيءَ تان جهُڪي، نئن ڳاج ڏانهن ڏسي رهيا هياسين. ڇوڏاري لڪين ڳاڙها، آنبوسي اڇا، سليٽي پٿر پيا ها، اوچتو سج ٻُڏي ويو ۽ ڪارو ۽ ڳرو جبل شفق جي لالاڻ ۾ ويڙهجي ويا. ڪنهن بني بشر جي ٻسوءِ ڪانه هئي. ڪڏهن ڪڏهن ڪوئي رهيو کهيو پٽ تتر آ ڪيري ڏانهن آڏامي ٿي ويو. سامهون اڏول پهاڙ بيٺا ها جن تي پوپاڙيءَ جا پاڇاوان پئجي رهيا ها.

اوچتو مون کي خيال آيو، ”پٽ تتر جي آڏار کان سواءِ، هي اڏول پهاڙ کهڙا نه بي معني لڳن ها!“

○

اندا ماڻهو سير ۾ آيا سُتا ونجهه هٽي رهيا ها. جڏهن پيون آنهن کي چيو، ”اوهان سُتڙ ڇڏي، اُٿڙ ڇو ٿا وڃون؟“ تڏهن هنن مون تي ونجهه آيا ڪري چيو، ”تون ڪير ٿيندو آهين، هنڌي جو پيڙو تيڻ وارو؟“

○

اي نادان قوم! افسوس جو تون اڃا تائين هر سنگ لحد کي سنگ ميل سمجهي رهي آهين!

○

خميني ۽ جو وڏي ۾ وڏو دشمن ايراني غزل آهي؛ هو حافظ، سعدي ۽ رومي ۽ کي گوليءَ سان اڏائي نه ٿو سگهي.

—

Gul Hayat Institute

ڪِرچات تي باک هڪ ڏرِيل ڏاڙهونءَ
وانگر پنهنجي ٻاڙهاڻ ڦهلائي ڇڏي آهي.
هُن ڪي ڪپي ڪلهي تي پاٽيءَ جي ڪلي
آهي ۽ سڄي ڪُلهي ۾ رائيفل. اکين ۾ هن
کي ناهر جي نهار آهي ۽ لڱ لڱ ۾ چيتي
جي ڦڙتي. ائين ٿو لڳي ڄڻ نئن هن جي
ماءُ آهي ۽ پهاڙ هُن جو پيءُ آهي.

Gul Hayat Institute

ڪالهه رات هُن مقابلي ۾ ڏاڙيل ماريا هئا
۽ هُو مون کي ساري واردات ٻڌائيندي چئي
ٿو، ”سائين، گوليءَ اڳيان ڌاڪو ۽ گدڙ ۾
ڪوئي فرق نه آهي، گدڙ ته اڃا ڇلانگ ڏئي
ڀڄي به سگهي ٿو...“

—

ڪنهن يوناني مصور لاءِ چيو ويو آهي ته هن انگور اهڙا نقش ڪيا هيا جو جهرڪيون آڏامي آيون هيون ۽ تصوير ڪي چهنبن سان ٺڪيو هيائون.

ڪنهن چينائي مصور وري سراءِ سان شراب اوڌر ڏني، ان جي قيمت جي بدلي ۾ سراءِ واري ڪي سراءِ جي پٽ تي پکيءَ جي تصوير ڪڍي ڏني هئي ۽ پوءِ اوچتو پکيءَ جي پنيءَ تي چڙهي نيري آسمان ۾ آڏامي ويو هو ۽ سراءِ جي پٽ آهڙي پسي تي لڳي جهڙو سراءِ واري جو منهن. جنهن ڏيان اهو سوچي مرڪ آڏامي وئي هئي ته مهانگو شراب اجايو ويو.

مون پنهنجي شاعريءَ لاءِ يوناني مصور واري حقيقت ترارشي پسند ڪئي آهي. شاعري جڏهن شاعر کي آسمان تي آڏاري ويندي آهي ته هن مان ڪڏ پاڻ به پٽ تي نه موٽندي آهي ۽ اوگهو اجائي گهائي جو احساس ڇڏي ويندي آهي.

...

(پوڙها) [رتيءَ تو پورو ڪري

ڪجهہ سال اڳ سارتري ادب جي اهميت کان ئي انڪار ڪيو هيو ۽ چيو هيائين، ”مون ٻارن کي بک وگهي مرندو ڏٺو آهي؛ ڪوئي بہ ناول ڪنهن مرڻينگ ٻار سان تسوري نہ ٿو سگهجي. ٻار واري پيٽ هميشه ڀاري رهندو.“

ان تي نقاد ڪلادي سائمن (Claude Simon) بي صبريءَ سان چيو هو، ”لاش ۽ ڪتاب ڪڏهن ساڳيءَ تارازيءَ ۾ توريا ويا آهن ڇا؟ آخر لکجي ڇا لاءِ؟ شايع ڪجي ڇا لاءِ؟“

مان ڀانيان ٿو تہ سارتري ۽ سائمن ٻئي غلط هئا. ناول بہ آن محاذ جو حصو ٿي سگهي ٿو جو ٻار جي بک وگهي موت جي خلاف ٺاهيو ويو هجي.

○

مان ميجان ٿو ته تو ڪوڙ ڪڏهن به نه ڳالهايو آهي،
پر مان پڇان ٿو ته تو سچ ڪهڙا ڀيرا ڳالهايو آهي ؟
۽ ڪهڙا ڀيرا توکي مصلحت ڪوشيءَ خاموشيءَ اختيار
ڪرائي آهي ؟
ڇا تون اهو نه ٿو سمجهين ته خاموشي دروغ گوئيءَ جي
تصديق ٿيندي آهي ؟
اي شاعر! تون ڪهڙو فردوسي آهين ؟ افراسياب جي
گنبد تان چغد نوبت وڄائي رهيا آهن ۽ تون
خاموش آهين!

Gul Hayat Institute

○

ايتري تنگ دلي! ديوتا جي تنهنجي
ديس جي سنگ مرمر مان ٺهيل نه
آهي ته ديوتا نه آهي!

—

○

هوءَ پار ڪڍي رهي هُئي.
ڪنهن وقت هُن جي ماءُ به ائين پار ڪڍيا ها ۽
هن جي ماءُ جي ماءُ به ائين پار ڪڍيا ها، ۽ ڪيڏو
نه ڏک هيو هُن جي آواز ۾!

ڇا ايڏو ڏک ڪنهن به هڪ ماڻهوءَ جي موت تي
ٿي سگهندو آهي، ڇاهي مُئو هن کي ڪيترو به
پيارو هجي!

نه، هوءَ پار ڪڍي پنهنجيءَ زندگيءَ جا پورا ڏک،
اچا به ائين ڇئجي ته پنهنجيءَ قوم جا پورا ڏک
ورجائي رهي هئي — صدين جي غلاميءَ جا ڏک،
صدين جا ڏاڍ ڏمر، ڏڪار، بکون، نرآدر، نراسايون
سڀ هن جي پارن مان آپڙي آيا ها.

Gul Hayat Institute

هن جي آواز ۾ صدين جا آواز سمايل ها— روڄ راڙا،
دانهون ڪوڪون، ليلڙائيون — اهي سڀ آواز جي
هئڻ جون پڙاڏيون، ترڏاڏيون آن وقت ڪنديون هيون
جنهن وقت ترخان هنن کي ٻلا وجهندا هيا يا جنهن
وقت هو ارغونن جو حملو ڏسي ”گهوڙا گهوڙا“
ڪنديون اچي گهرن ۾ لڪنديون هيون.“

—

○

تون سولري نئسن جو حمايتي آهين ۽ مان تنهنجي ان ڳالهه کي رد نه ٿو ڏيان ته 'ڊاڪٽر زواڪو' تي بندش وجهڻ وارا يا سولزي نئسن کي جلاوطن ڪرڻ وارا پنهنجي گريبان ۾ منهن وجهي ڏسن ته هو انسان کي ڪهڙي آزادي ڏين ٿا!

پر مان به ته پسيٽرنڪ ۽ سولزي نئسن وانگر پنهنجي دور جي تعصب سان وڙهيو آهيان، پنهنجي ديس جي تعصب سان، برسر اقتدار طبقي جي تعصب سان، استحصالي قوتن جي تعصب سان، انهيءَ هر تعصب سان جنهن مان مون کي انسان دشمنيءَ جي بوءِ آئي آهي. پوءِ تو منهنجي حمايت ڇو نه ڪئي؟ ڇا تون خود تعصب جو شڪار نه آهين؟ تون جو اشتراڪيت کي آزاديءَ جو دشمن ڪوٺي رهيو آهين — مون کي ڪهڙي آزادي آهي رهيو آهين — مان جو اشتراڪي به نه آهيان ۽ تنهنجي هر زهر لاءِ ترياق به آهيان!

—

○

امان ! تو مون کي پانڏي * پوتي ته پارائي پر
هو مون کي ڪاري ڪري ماريندا.

امان ! هي ماڻهو من جا ڪارا آهن، هي مون
کي ڪاري ڪري ماريندا.

اڃا ته منهنجي گهوٽ سوڙ به نه پڌا آهن ته
ڪتا چند کي ڏسي اونائي ڊرهيا آهن ۽ ڪهاڻي
ڪيڏ تان ڇپرا لنوي رهيا آهن؛ هي مون کي
ڪاري ڪري ماريندا.

امان ! تون پاڻ ته ڪاري نه هئين؟ تو هي
منهنجا پائر منهنجي پيءُ مان ڇٽيا ها؟ هي مون
کي ڪاري ڪري ماريندا تـوڙي مان ڳاڙهي
آهيان؛ مون جهڙي ڳاڙهي نـه اڃا تائين جائي
آهي، نه ڄمڻي آهي.

---

* ٿر ۾ شاديءَ رات ڪنوار کي مٿي تي پانڊي
پوتي پهريندا آهن ۽ شاديءَ واريءَ رات کان
پوءِ ڪهنبي پوتي پهرائيندا آهن.

—

Gul Hayat Institute

○

سُهاڳڻ!* شال تنهنجي جُتي لسي نه ٿئي، شال آن جا ٽونر تنهنجن پيرن تي ٽلندا رهن! شال تون پنهنجيءَ رائدار بُوليءَ وچان چميون ڏئي سُکين ۽ تنهنجا چانديءَ جا پنڙا ۽ نس ـ بينون ٿر جي تتيءَ واريءَ وانگر چمڪندا رهن!

تو مون کي آن وقت پاتيءَ جو ڪوس ڏنو جنهن وقت بيون مون کي اجنبي سمجهي، ڇرڪي هٽي ويون.

اجنبي نه تون، ٻه هئينءَ يا......

يا مون تو کي اڳ به ڪٿي ڪنهن واريا سي ۾ ڏٺو هو مان صليب ڳهلي ٽڪجي پيو هوس ۽ هو سڀ مون کي پٿر هڻي رهيا ها ۽ گاريون ڏئي رهيا ها ۽ تون مون لاءِ پاتيءَ جو ڪوزو کڻي آئي هئينءَ!

---

* ٿر ۾ سهاڳڻين جي جُتين ۾ ست رنگا ٽونر هوندا آهن، اهي رائدار بوليون پائينديون آهن جي ٻين ٻولين کان وڏيون هونديون آهن ۽ ڪاڏيءَ تائين لڙڪنديون آهن ۽ ڪنن جي وچ ۾ پنڙا ۽ ڪنن جي وچ تي بينيءَ ۾ نس بينيون پائينديون آهن. لسي جتي رن زالون پائينديون آهن.

ڪوي سورداس چنتامڻيءَ جي هنج مان منهن
مٿي ڪري چيو، ”پريه ! ڇا هي جڳ سپنو
آهي ؟“

چنتامڻيءَ پنهنجن هٿن سان هن جون اکيون
ٻوٽي ڇڏيون، ”هائو، سپنو آهي ؛ جاڳي پوندين
ته گهاٽي ٿي ويندين!“

Gul Hayat Institute

شاعر آهو وڻ هوندو آهي
جنهن جا گل،
هن جي موت کان پوءِ
اڳي کان به وڌيڪ ٽڙندا آهن.

—

○

اڄ ته مُٺن جا هڏا رڙيون ڪري رهيا آهن، سُڪل وٿن جون جڙون رڙيون ڪري رهيون آهن، آڏامي ويل پکين جا آجاڙ واهيرا رڙيون ڪري رهيا آهن ته هو وڃي ٿو جنهن جا گيت مُٺن کي جيئرو ڪن ها، سُڪل وٿن کي سائو ڪن ها ۽ آجاڙ واهيرا وسائن ها.

پر هُو جو وڃڻو آهي تنهن کي ڪير ٿو روڪي سگهي! تنهن کي ڪير ٿو روڪي سگهي!

هو ته منهن ورائي پنهنجي يڪتاري ڏانهن بہ نه ٿو ڏسي، پنهنجين ڇيڙين ۽ ڪڙتالن کي بہ الوداع نه ٿو ڪري!

Gul Hayat Institute

○

ڇا ڪنهن وقت تنهنجو هر ڳالهه مان يقين نڪري ويو آهي؟

ڇا ڪنهن وقت تو کي اُفق ڪنهن پوڙهي واڳوءَ جي وات وانگر لڳو آهي ۽ زمين ان جي هيٺين واڇ وانگر ۽ آسمان ان جي مٿين واڇ وانگر لڳو آهي؟

ڇا ڪنهن وقت تنهنجي جيئڻ لاءِ سبب فقط اهو وڃي رهيو آهي ته تو ۾ خودڪشي ڪرڻ جي جرأت نه آهي؟

Gul Hayat Institute

○

هماليه جي جاءِ پرڻ ٿو چاهين؟
منهنجي موت جي انتظار ۾ آهين؟

—

○

هن چاهيو ته هو چيلهه ڪان هيٺ ڪيرڻ هجي
۽ چيلهه ڪان مٿي نيرو آڪاس هجي، ۽ هن
جي دل ۽ دماغ بادل ٻڌجي مينهن جون منڊون
آڻيندا رهن ۽ هن جا پير ڌرتيءَ ۾ پختا ڪٽل
هجن. ڇا هڪ شاعر انهيءَ آدرش سان نڀائي
سگهي ٿو؟

شاعر جو من ته ڪانچ جي گڏيءَ وانگر ٺاڪڻون
ٿيندو آهي، ڪهڙيءَ مهل به ڀڄي ڀورا ٿي
سگهندو آهي!

○

Gul Hayat Institute

ڇا منهنجي زندگي ڪنهن ٻاتي
جي ٻول وانگر ڪٽجي ويندي؟
اڇا ته مون ڳالهه شروع مس
ڪئي آهي!

—

○

موت پيھر ڦوڪ ڏيڻ لڳو ته مون ھن جي منھنِ تي ھٿ رکيو. زندگيءَ جي شمع ٻري رھي ھئي ۽ اھا ڪجھہ پروانا ڪنيڙائيون ڦڙڪائي رھيا ھا.

مون موت کي اشاري سان چيو، ”تڪڙ ڪھڙي آھي؟ انھن کي ٻه گھڙيون ڏي! جڏھن ڪائي ڪنيڙائي ڦڙڪڻ لاءِ نه رھي، شمع وسائي ڇڏجانءِ.“

موت پنھنجي منھن تان منھنجو ھٿ ھٽائي چيو، ”اھڙو اڪيلو موت مرڻ چئو ٿو چاھين؟ راند رَس ۾ ڇڏين ته چڱو. پروانا پنھنجي لاءِ ٻي ڪا شمع ڳولي لھندا.“

—

Gul Hayat Institute

○

’مان صاحبِ قلم آهيان‘
’مان صاحبِ سيف آهيان‘
۽ آهـا امان
جنهن ۾ هر ’مان‘ سمائجي وڃي ٿي،
قبر آهي
جنهن ۾ نہ ڪوئي صاحبِ قلم آهي،
نہ ڪوئي صاحبِ سيف آهي،
رڳو هڏا آهي،
رڳو مٽي آهي.

○

”توهم جهڙيون ڇاتيون، ڇيله، اهڙي سنهي چيچ جسي منڍيءَ ۾ وجهي ڇلڄي! وارياسي جي ڇوري، تون هتي ڪٿان آئي آهين؟“ مون سنڌيءَ ۾ چيو.

”ڪهڙي ٻوليءَ ۾ ڳالهائي رهيو آهين؟“ منهنجي روسي گائيڊ ارينا* انگريزيءَ ۾ پڇيو.

"پنهنجي مادري زبان سنڌيءَ ۾" مون هن کي انگريزيءَ ۾ جواب ڏنو ۽ پوءِ هن کي سنڌيءَ ۾ ڪيل پنهنجيءَ ڳالهه جي انگريزيءَ ۾ معني ٻڌائي.

ان تي ارينا، جا منهنجي دوست ٿي وئي هئي، مرڪندي چيو، "توهه جو قول ته مون نه ڏٺو آهي، پر هيءَ ڇيلهه سان تشبيهه ڪيڏي نه مبالغي آميز آهي!"

مون ڪجهه سوچي چيو، "پر ارينا مبالغي آميزي ته اوهان جي قوم ۾ گهڻي آهي. مون ڪٿي پڙهيو آهي ته لينن * هن جي زال پرٽي راث ڙرعي سڏارن تسي ستر صفحا لکيا ها يا ترجمو ڪيا ها ۽ پيو ڪجهه به نه ڪيو هيائون."

"اها ته حقيقت آهي، ان ۾ مبالغي جي ڪهڙي ڳالهه آهي،" ارينا مرڪندي چيو.

مون هن جي مرڪ جهپي وٺي ۽ پوءِ چيو، "مبالغو جڏهن حقيقت جو روپ وٺي ٿو تڏهن ئي اعتراض جوڳو ٿئي ٿو. ادب ۾ مبالغو ته پيارو لڳندو آهي."

اڄ ارينا مون کي سارو ڏينهن ياد آئي آهي ته ذهن ۾ ٻي ٽري تشبيهه اڀري آئي آهي- 'ڇوري ته نه هئي ڪينجهي جو ٽانءُ هئي.'

* مون کي ارينا ٻڌايو هو ته هن جي نالي جي يوناني ٻولي ۾ معني آهي "تقدير"

—

○

گيتا راج تيرهن سالن کان پوءِ مون کي لنڊن ۾ ملي. هڪ پيري اسان مادام تُسباد جي ميوسي عجائب گهر ۾ ڦري رهيا هياسين ته هوءَ گلوٽين هيٺان رکيل ميري. انٽونيٽ جي موسي بُت وٽ ڪجهه وقت بيهي رهي ۽ جڏهن آئان هٽي ته چيائين، ”مان به ميڻ جو بُت ٿي چڪي آهيان.“

جنهن تي مون چيو، ”ميڻ جو نه، پٿر جو؛ ميڻ ته ڇر سان ڳري ويندي آهي.

Gul Hayat Institute

○

اوهان به اديب آهيو!
اوهان اتهاس جي هٿ ۾ ڪاغذ جا لغڙ آهيو؛
پهرين اوهان هڪ ٻئي کي ڪاٽا ڪندا،
پوءِ طوفان سيني جي پني جا پرخچا آڏائي ڇڏيندو.

—

محقق ٿيڻ سولو نہ آهي؛ تحقيق لاءِ نہ فقط اهرمن
جو آنڊو چيرڻو پوي ٿو پر يزدان جي گنجيءَ ۾ بہ
ليٽو پائڻو پوي ٿو.

سنڌ ۾ هر گورپٽ محقق آهي،
هر مساڻ جو چيرو محقق آهي،
هر ڪفن چور محقق آهي.
شايد محقق لفظ حقي مان نڪتو آهي
جو تہ محقق ۾ بہ بڙبڙ گهٽي هوندي آهي
۽ پرائي ڏاڍي تي ٽيڳر جي ڏونهان
ڪڍندو آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

هيءَ دنيا تنهنجي عقبيٰ به آهي،
تون چاهين ته اُن جي هر درخت ۾
سايه طوبيٰ پيدا ڪري سگهين ٿو.

○

زندگي سيڙهه جا ڪنڊا به آهي،
سهڻ جي بجع به آهي.

○

ڪوي! ڪهڙو نه اياڻو آهين!
ڪانوَ کي ٿو چئين ته "منهنجا ﭘﻨﻬﻨﺠﺎ ﻣﻴﺎ" نيڻ نه کائجانءِ،
مون کي پيا ملڻ جي آس آهي."

Gul Hayat Institute

○

اديب جي زبان اهو ضرب خانو هوندي آهي جتان
لفظ لفظ سوني چانديءَ جي سڪي وانگر نڪرندو
آهي ۽ هر سڪي تي هن جي مهر لڳل هوندي
آهي.

—

توکي پير ۾ ڪنڊو چڀي ويو آهي ته تون
پير کي ڪڍي رهيو آهين!
اي ڪتوي! ڏک جي ڇانئٽ نپي آهه!

شاعري زمهرير جي برف نه آهي،
جهنم جي آگ آهي!
جڏهن اُن جا شعلا تيز ٿي وڃن ٿا
تڏهن اوچتو جنت جا دروازا کلي پون ٿا.

Gul Hayat Institute

ڇا شاعر آهو ديو مالا جو ڪو هڪي هوندو آهي
جنهن کي پير نه هوندا آهن ۽ جو آڏامي
آڏامي، ساٿو ٿي مرندو آهي.

○

زندگيءَ جو ادب تي اثر آهي ۽ ادب جو زندگيءَ تي. زار جي بدڪرداريءَ، افسر شاهيءَ جي انڌير ۽ قانون ۽ انتظام لاءِ نفرت، شاگرد طبقي جي علحدگيءَ، ريلوي جي تعمير ۽ ان لاءِ معدنيات جي واڌپي جي ضرورت، ڪارخاني داريءَ جو جاگيردار طبقي ۽ ڪسان جي باهمي تعلقات تي اثر، پول ۽ فن قومن جي گهٽ پوساٽ، مغرب جي معاشي ۽ معاشرتي اثر ۽ بين الاقوامي ڪشمڪش، جو روسي زندگيءَ ۾ هيجان پيدا ڪيو هيو، ان جي شعور ٽالسٽاءِ جي جذبي ۽ وجدان سان ملي، اهو عظيم ادب پيدا ڪيو جنهن جو مثال دنيا ٻيو ڪٿي پيدا نه ڪيو آهي.

جيستائين تون ٽالسٽاءِ جي نراجواد کي سمجهندين تيستائين توکي لينن جي مارڪسواد سمجهه ۾ نه ايندي.

Gul Hayat Institute

—

مون چتر ڀُڄيءَ جون چارئي ٻانهون ڪپڻ ٿي چاهيون. هن جي هڪ هٿ ۾ تلوار هئي، ٻئي ۾ دئت جي سِسي؛ ٽئين ۾ رت جو پيالو ۽ چوٿين ۾ ترسول.

نادان! تو مون کي ائين ڪرڻ نہ ڏنو ۽ منهنجا هٿ ڪپي ڇڏيا.

چائين ٿو تہ اهو دئت ڪير هو، اها سسي ڪنهن جي هئي؟

چائين ٿو تہ هن جي پيالي ۾ رت ڪنهن جو هو؟ هاڻي هوءَ پنهنجي ڀنيڪر روپ سان اُپري رهي آهي، اهڙي ڀنيڪر روپ سان جهڙو مون ڪان اڳ رکيو ويدوياس ڏٺو هو.

چتر ڀُڄي — چئن ٻانهن واري، ڪالي ديوي.

Gul Hayat Institute

(ن)

اسان امن جون ڳالهيون به ڪري رهيا آهيون ۽
ساڳي وقت جنگ جا سانباها به ڪري رهيا آهيون؛
۽ گانڌيءَ جي آتما پنهنجيءَ سماڌيءَ ۾ ليڇي
رهي آهي،

۽ بلي شاهه ۽ پنائي پنهنجي يڪتاري سان سر
ٽڪرائي رهيا آهن؛

ڇا اها تائين مون کي جنگ جي مورچي تان امن
جا شعر لکڻا پوندا،

۽ ان ڪري غداريءَ جي الزام هيٺ سزائون
ڪاٽيون پونديون؟

•اي پنهنجي ديس جا انڌا سياستدانو!
مون وٽ ڪيترا نه چنڊ تي گيت هيا، گلن تي
گيت هيا،

مينهن ڦڙين تي گيت هيا،

۽ آنهن محبوبڙين تي گيت هيا جن جي ڇاتين جا

Gul Hayat Institute

هنج اڃا تائين منهنجي من جي تلاءَ ۾ تري
رهيا آهن، ۽ جن جي گلن جا گلاب ساري مسون
وٽ ٻارهوئي بسنت جي رُت رهندي آهي!

ڇا مان آهي گيت نه لکان ۽ باقي وقت اسن جا
گيت لکي ضايع ڪيان،

اسن جو اڄ نه سِيان اڇٽو آهي،
اسن جو اٺ - ٺر آهي،
ڇو نه چڱائيءَ جي سوپ آوس آهي
۽ برائي انت پاڻ کي ناس ڪندي آهي.

Gul Hayat Institute

آ ڪيرو رکو ڪٽ ڪانا نه هوندو آهي،
آن ۾ ڪنهن آذار جو وسرام به هوندو آهي.
اي شاعر! جيستائين تون هر لفظ جي آ ڪيري
۾ ليٺو نه پاتو آهي، تيستائين تنهنجي ٻولي
ڪاڏياري رهندي.

—

○

مان منهوڙي جي پهاڙيءَ تي ويٺو آهيان، سمنڊ ماٺو آهي ۽ اڇا ڦڪي لهرين تي لڏي رهيا آهن، پاڻيءَ سان آنهن جي ڇاتين جو آڇاترو ڇُهاءُ ڪهڙو نه پيارو لڳي رهيو آهي!

سڄ جي سانجهي سُندر لڳائي هڪ نئورنيءَ جي ڏيک ڏئي رهي آهي،

۽ مون کي جوهوءَ جو ڪنارو ياد اچي رهيو آهي، ڪيئي سال اڳ تون ۽ مان اتي سمنڊ جي پاڻيءَ ۾ پير پچائي ويٺا هياسين،

۽ پوءِ تو پنهنجيءَ چوٽي مان موتئي جو گجرو لاهي پاڻيءَ ۾ ڦٽي ڪيو هو ۽ آهو نيلم رنگ لهرين تي لڙهندو گم ٿي ويو هو ۽ ٿوريءَ دير کان پوءِ لهرين اُن کي پتيون پتيون ڪري موٽائي آندو هو، ۽ تو مون کان پڇيو هو، "تون وري ڪڏهن بمبئيءَ ايندين ؟"

هاڻي ان کي ڪيئي سال گذري چُڪا آهن ۽ مان بمبئيءَ موٽي نه آيو آهيان،

Gul Hayat Institute

۽ اسانجن ديسن ۾ ٻي جنگيون ٿي چُڪيون آهن،
۽ مان تنهنجي گجري وانگر پٽيون پٽيون ٿي چڪو آهيان؛

هاڻي جي مان موٽي به ايندس ته تون سڃاڻي نه سگهندين؛ ته آهو مان آهيان جنهن جي هٿن ڪنهن وقت تنهنجي چوٽي کي چميو هو.

مان امن جي فاختائن جهڙا پنهنجا شعر
سرحد پار آڏاري رهيو آهيان،
اي سرحد پار جا پيارا شاعر!
جي تون به اهڙا شعر آسمان ۾ اچا ڪڪر ڪري اڏارين،
جي توتي مينهڙا وسائي، سون تي به اڇي بوندڙيون برسائن،
ته ڪهڙو نه چڱو ٿئي!

Gul Hayat Institute

سمنڊ هڪ غصي ۾ آيل ريڊار وانگر صنوبر
جا وڻ پاڙون پٽي ، منهوڙي جــي پهاڙيءَ
سان ٽڪرائي ٿو ۽ پوءِ رڍن جا ڌڻ ڇڏي،
وڌلندو موٽي وڃي ٿو.

ڪيڏا انبوهه طارق روڊ تي ڀڄڪي رهيا آهن
۽ جهرمر جهرمر شهر جا دڪان ڏسي رهيا آهن
۽ آهي خوبصورت عورتون ڏسي رهيا آهن
جن جون شلوارون ۽ ڍگهيون قميصون به سندن
عرياني ڇپائي نه سگهيون آهن ۽ بڪايل اکين
کي گرما گرم لقما آڇي رهيون آهن؛

۽ مٿان آسمان ۾ زهرا ململ جو انگوڇو ٻڌي
هيٺ ڏسي رهي آهي ۽ ان جــي حسن ڏانهن
ڪوبه نه ٿو ڏسي.

—

Gul Hayat Institute

○

هيءَ اسپتال آهي يا پاڻ ۾ جو جهاز آهي!
ان جي ڏيکھ ويکر ۾ جهاز جيتري آهي
۽ ان ۾ بوءِ ۾ جهاز جهڙي آهي.
ڪهڙو ڪارو سمنڊ پار ڪرڻو آهي ان کي؟
ڇا هر بسترو هڪ الڳ ساحل تي لھڻو آهي؟
ڪپتان جي ڪمري ۾ ڇا آهي؟
اُن جون بتيون ڇا کي گھوري رهيون آهن؟
۽ هي ڪجھ مسافر جن جي ٽڪيٽ رد
ڪئي وئي آهي ۽ جي مايوس ٿي موٽن ٿا!
نه ڄاڻان آهي پنهنجي مايوسيءَ جي باوجود،
ڇا لاءِ ڪلنديءَ منوٽي رهيا آهن؟

شايد هنن کي معلوم آهي ته ڪڏهن نه ڪڏهن؛
جهاز جي ٽڪيٽ وٺي يا ٻئي ڪنهن ذريعي،
وري هنن کي سفر تي وڃڻو آهي.

Gul Hayat Institute

هن ڪال ڪوٺڙيءَ ۾ مون کي ياد ڪري مون کان پڇيو، ”سان ڪير آهيان؟“

مون هن کي ٺهه پهه جواب ڏنو،

”تون مها پارت پڙهيو آهي؟ هن پيري تون پنهنجو رتوان پاڻ هٿين ۽ رت هلائڻ ۾ ايترو محو ٿي وئين جو توکان اهو وسري ويو ته مان به توسان رت ۾ گڏ آهيان ۽ تون اهو سوال مون کان پڇي سگهين ٿو.“

Gul Hayat Institute

هن ڪجهه سوچي چيو، ”پر اڄ رات مون کي سرٺو آهي؛ هاڻي ٿيَ مون کي ٻڌاءِ ته شين جي حقيقت ڇا آهي، انهن کي ڪنهن ٺاهيو آهي ۽ ڇو ٺاهيو آهي ۽ اهو به ٻڌاءِ ته ماڻهو مرن ڇو ٿا؟ وقت ٿورو آهي، جلدي جلدي ٻڌاءِ تہ اسان ڪٿان آيا آهيون ۽ ڪيڏانهن وڃي رهيا آهيون؟ افسوس جو مان

رڳ هلائڻ ۾ ايڏو محو ٿي ويس جو مونکي
پنهنجيءَ پر ۾ تنهنجي وجود جو احساس ئي
نہ رهيو."

مون ڪي هن تي رحم نہ آيو ۽ مون چيو،
"اسان وڻ جي پن تي ننڍڙا جيت آهيون ۽
اهو پن هيءَ ڌرتي آهي. انهيءَ وڻ ڪي
ڪروڙين پن آهن. هائو، اُن جا پيا پن اهي
ستارا آهن، جن مان ڪجهہ تون ڪال
ڪونڙيءَ جي جهنگلي مان ڏسي رهيو آهين.
اسان پنهنجي پن تي چرون پرون ٿا، ان کي
سنگهي ڏسون ٿا، ڪڏهن ان جي بوءِ وٺي
ٿي ۽ ڪڏهن اُن مان ڪريہ اچي ٿي؛
اسان ان کي چکيون ٿا تہ اهو سوادي لڳي
ٿو؛ اسان اُن تي پنهنجا پرڙا ڦڙڪايون ٿا تہ
اهو ڪنهن ساهواري وانگر پڪاري اٿي ٿو.
ڪي ماٺهو، نہ، ڪي جيت جي تو وانگر
وڏيڪ دلير آهن، اُنهيءَ پن جي پڇاڙيءَ تي
پهچن ٿا ۽ اتان جهڪي هيٺ پوري وگهوڙ
ڪي ڏسن ٿا؛ هو ڪنبن ٿا ۽ سوچن ٿا تہ
ڪيڏي نہ جوکائتي ڳالهہ انهن جي ساسهون
آهي! پر ساڳي وقت هنو انهيءَ وڻ جي
اڪيچار پنن جو پڙلاءُ ٻڌن ٿا ۽ وڻ جي

Gul Hayat Institute

جڏهن مان ايندڙ سڳهه پنهنجي پن ۾ محسوس ڪن ٿا ۽ انهن جـون دليون خوشيءَ سان پرجي وڃن ٿيون. انهيءَ پسوائتيءَ ڪلڏ ڪـي مون پوري تن من سان جهـڪي ڏٺو آهي ته مون کي ڪنبٽي وٺي وئي آهي ۽ اتان ئي منهنجي شاعري شروع ٿي آهي. انهيءَ ڪلڏ ۾ گهوريءَ کيترن کي ڪنبٽي وٺـي وئي آهي ۽ پنواڻي آئي آهـي. انهن مان ڪوئي ڀـڪي ويو آهي، ڪوئي هراسجي ويو آهي ۽ ڪنهن انيڪ ٽڳيءَ جا ٿاهه لاهي پاڻ کي ڪـُوڙا ڏيڏ ڏنا آهن. پر ڪي اهڙا به آهن جي پن جي پيچاڙيءَ تي بيهي، بي ڊپائيءَ ۽ سوَرهيائيءَ سان ان ڪلڏ ۾ گهورڻ ٿا ۽ چون ٿا ’ اها اسان کي وٺي ٿي.‘ ڇـا تون انهن سان آهين؟“

○

مون اڃا ناڪ منجهند جو ڏوَنرا پٽي ڇنا،
ته اوچتو شام ٿي وئي.

—

○

جيئڻ لاءِ مرڻ به ايترو ئي بي معنيٰ آهي جيترو مرڻ لاءِ جيئڻ. ها، پر قبرستان ۾ آلوءَ وانگر جيئڻ به ته اجايو آهي.

○

مون ڪي لوڻ ڪاڻ ۾ پڙي ويهاريو ويو آهي ۽ چوڌاري لوناري لوڻ ئاهي رهيا آهن، ۽ منهنجو بدن رجهي، ڦوڦينڊا ٿي ويو آهي، ۽ لوناري اهو سارو لوڻ منهنجن ڦٽن تي پرڪڻ چاهن ٿا؛ ۽ مان پاڻ کي چئي رهيو آهيان، ”نه ڄاڻان قرائة العين حيدر پنهنجيءَ آتم ڪهاڻي ۾ ماريپور جون يادگيريون ايتريءَ سڪ سان ڪيئن لکيون!

—

Gul Hayat Institute

منهنجي هڪ ڪرڙ وڏ دوست ڪي جو وڪيل به هو، وار- چڙهه ٿي پئي هئي ۽ هن جي اچڻ ڪارڻ وارن جي وچ ۾ چمڙيءَ تي وار- چڙهه جو گول نشان ٽاسي جي دمڙيءَ وانگر ٿي لڳو. هن ڏاڍا علاج ڪيا پر دمڙيءَ چمڙيءَ کي نه ڇڏيو. نيٺ هن ڪي ڏس مليو ته ڪانگ جو تازو رت وار- چڙهه واري هنڌ لائيندو ته وري آتي وار نڪري ايندا.

جمعي جو ڏينهن هيو، عدالتون بند هيون. هو سون وٽ پنهنجي ٻونالي بندوق کڻي آيو ۽ چيائين ته "هل ته شڪار تي هلون." پوءِ اسان جيپ تي جهنگ ۾ نڪري وياسين. هن هڪ نم جي وڻ ڪان پريرو جيپ بيهاري. وڻ تي ڪانگ لنوي رهيو هو، ڄڻ ڪنهن هندي شاعر کي پاڻ کي دوهي ۾ دهرائڻ جو نوتو ڏئي رهيو هو.

منهنجو دوست جيپ سان لٿو ۽ وڻ جي اوٽ ولي بندوق مان فير ڪيائين ته ڪانگ ڪنور

پکيءَ وانگر ڦهڪو ڏئي ڪري پيو ۽ ڦٿڪڻ لڳو، هن مان گرم رت وهي رهيو هو. منهنجو دوست ڪانگ جي پرسان اوڪڙون ويهي رهيو ته هن جي ڪاڏيءَ هيٺان ماس جو ڳڀ پنهنجي ڦلهڙائپ سان لڙڪي پيو. هو ڪانگ جي رت سان آگريون پريءَ پنهنجي وار- چڙهم واري هنڌ تي لائي رهيو هو، جنهن جي چوڌاري اڇا ڪارا وار هيا ۽ سان حيرت سان ڪانگ جي چهچ. ڪارن ڪنين کي ڏسي رهيو هوس جي ان ڪري پرواز کان محروم ٿي چڪا ها ته جيئن منهنجي دوست جي وار- چڙهم واري هنڌ تي اڇا ڪارا وار نڪرن ۽ هن جي ڪرڙ وڏ وهيءَ جي ڪوجهائپ ڇپي وڃي!

○

ٻار ڇايو، زور سان ’اوئسان، اوئسان‘. ڪيائين ۽ پوءِ يڪدم مري ويو؛ رڳو پنهنجي رڙ ازل ۽ ابد جي وچ تي خطِ استوا وانگر ڇڏي ويو.

—

هي ڏِسُ ______________ سامهون گرهڻ

هُو ڏِسُ ______________ سامهون گرهڻ

اڳتي وڃان ______________ گرهڻ

پٺتي موٽان ______________ گرهڻ

پاسو وٺان ______________ گرهڻ

* هاڻي سانجهي ٿي آهي * سج کي آڪاس-گرهڻ ڳهڻ لڳي آهي.

Gul Hayat Institute

سج ٻاهر نڪرڻ لاءِ ڏاڍا وس ڪري رهيو آهي پر گرهڻ آن کي ڳِهي رهي آهي، ڳهي رهي آهي، ڳهي رهي آهي — ڳهي چڪي آهي.

---

* گرهڻ — واريءَ جي ڍڳ

ڀرتري هري پاڻ ۾ موٽ ڪائي، پنهنجي من ۾ ٻڙ جي هيٺان ويٺو هو. ٻڙ تي ڪيئي ڳجهون ۽ آڪيرا ٺاهي ويٺيون هيون ۽ ٻُٽل ٻاس جا ڳيل ڳهي رهيون هيون.

”ڪهڙي نه ڳهاٽي ٿڌي ڇانو آهي هن ٻڙ جي!“ ڀرتري هري سوچيو، ”ڪاش ان تي رڳو ڪويليون ئي ڪوڪنديون رهن! ڪاش مان آن تان هي آدا آڪيرا ميٽائي ڇڏيان! ڪاش...“

اوچتو ڀرتري هري راڄ ڀاڳ ڇڏي، گرو گورکناٿ وٽ آجين وهي نڪتو ۽ هن ساڻ گڏ تپسيا ۾ لين ٿي ويو.

Gul Hayat Institute

○

عمر، ابابيل کان به وڌيڪ تيزيءَ سان اڏامندي
آهي ۽ ساڳيءَ تيزيءَ سان آڪيري ۾ موٽي به
ويندي آهي.

○

اي ڪويل! تون اڏامي وئينءَ ته منهنجو من
چمپا جي وڻ وانگر لڏي پيو ۽ پنهنجا گل ڌرتيءَ
تي چمين وانگر ڇهلائي ڇڏيائين،
۽ شفق ڏانهن ٻانهون ڊگهيري، تو ڏانهن ڏسندو
رهيو، تون جا وري نظر نه آئينءَ!

Gul Hayat Institute

○

ڇا اهو سوچي ته آئندي جي موت کان پوءِ
پيلو نرودا اسپتال ۾ ڪيئن مئو،
مان پنهنجي موت جي ريهرسل ڪري رهيو آهيان!

○

هن ڪاريءَ تصوير مٿان ٻي ڪاري تصوير ڪڍي، وري ان جي مٿان ٽين ۽ ان جي مٿان چوٿين ڪاري تصوير ڪڍي ۽ اجا تائين هُو ڪاري تصوير مٿان ڪاري تصوير ڪڍي رهيو آهي.

ڇا هو مصور نابين آهي؟ ڇا نابين حقيقت ڪئي ائين ڏسندو آهي؟

يا هو زندگيءَ جي ڳجهارت جون پيچيون ڏئي رهيو آهي، ڳجهارت جا هو اجا تائين پيچي نه سگهيو آهي.

○

Gul Hayat Institute

جي تون مون کي هاروت ۽ ماروت وانگر پرکين ۽ منهنجيءَ هر خطا لاءِ مون کي کوهه ۾ لٽڪائين ته پوءِ توکي دنيا ۾ ايترا کوهه ئي نه ملندا جو مان پنهنجي سيني خطائن جو ازالو ڪري سگهان.

—

○

هي سڪر جو اونهارو !

ڏينهن هيٺري ڪٽين وانگر چمڪي رهيو آهي ۽ رات جو ستارا رابيل جي گلن وانگر ٽڙي پون ٿا .

اي پارڪو! سڪر جو اونهارو نہ ڏسندين تہ منهنجي شاعريءَ کي چڱيءَ پر پرکي نہ سگهندين .

○

Gul Hayat Institute

شاعريءَ جي ڪنهن خاص لفظ سان محبت دراصل ڪنهن تخيل ۽ توانائيءَ سان محبت آهي ، جيئن ڪنهن مغنيءَ جي ڪنهن خاص آلاپ سان محبت دراصل زمان ۽ مڪان جي تسلسل ۾ ڪنهن اضطراب سان محبت هجي .

—

شاهه بلال گهاٽي ۾ گهڙڻ کان اڳ، پرسان بيٺل مريد کي چيو، ”جو ڪجهه آهي آن کان نابري وار، آن کي ٿڏي ڇڏ، آن تي ٿوڪار!

”جو ڪجهه تون گهرجي آن تي سڀ ڪجهه وار آن کي ڇهتي پؤ، آن کي اوري آڻ!

”دل جو قانون دنيا جي هر قانون کان مٿي آهي: دنيا جو قانون جي دل جي قانون سان مطابقت پيدا ڪرڻ لاءِ گهاٽي ۾ گهڙڻو پوي ته آن کان منهن نه موڙ!

”دنيا ۾ هر ڳالهه کان وڌيڪ اهم هڪ نئين دنيا بنائڻ جو جذبو آهي، دنيا جا وڌيڪ پاڪيزه، وڌيڪ ديانتدار، وڌيڪ حق ۽ اِنصاف تي ٻڌل هجي.“

Gul Hayat Institute

○

توں سمجھي نہ سگھندين تہ منهنجيءَ شاعريءَ کي
ورثي ۾ ڇا مليو آهي ؟

تون ڇا سمجھين مٽيءَ جي سُگند سان پوجھل آڌما
ٻنيون ۽ ٻج، پکھر واسيل ڇاتيون، کيڙيءَ ڪُرڇيل
پير، پانڌ، پيرون، مارو، ماروئڙيون!

تنهنجي ڪلاسيڪي شاعريءَ ۾ زندگي ڪيتري نہ
آسان آهي، ڪيتري نہ شفاف آهي جنهن تي رت
ڦڙي جو ڪوئي نشان نہ آهي؛ اُن جي پيار ۾ نہ
ماس آهي، نہ پيڙا آهي، نہ پُڪار آهي. هائو تنهنجي
ڪلاسيڪي شاعري اهو تٽتو پاڻي آهي جنهن ۾
جيوڙا تہ ڪونہ آهن پر ڪائي سگھہ ڏيندڙ وٽ
بہ ڪونہ آهي؛ اها شاعري بيجان آهي، نجي آهي.

اهو انسان جنهن ۾ ڪوئي ويساهہ نہ رهندو آهي،
جنهن ۾ ڪائي آس نراس نہ هوندي آهي، جو هر
آدرش کان عاري هوندو آهي، اهو پنهنجي مٽيءَ
کي روح ۾ بدلائيندو آهي، جنهن کي نہ ڪائي
ڌرتي هوندي آهي، نہ جڙون هونديون آهن ۽ نہ اُن
مان ڪي سلا ڦٽندا آهن. اهو انسان پاڻ کي اوتي

Gul Hayat Institute

خالي ڪري ڇڏيندو آهي. نہ هن ۾ ٻج هوندو آهي، نہ آنڊا هوندا آهن، نہ لهو هوندي آهي. هن وٽ فقط موزون لفاظي هوندي آهي، بلاغت جي بازيگري هوندي آهي، فاعلاتن فاعلات ۽ فعولن فعول جو غوغاءُ هوندو آهي. هن جي شاعريءَ ۾ نہ سسئيءَ جو ڏنگ هوندو آهي، نہ موسل جو انتظار هوندو آهي، ۽ نہ سورٺ جي هانءُ ڏاريندڙ آهہ وفغان هوندي آهي ۽ نہ آن ۾ مارئي ڪوٽ کان اوچو آيري چنڊ ڪي ڏسندي آهي ۽ سگهارا سنگهار سارينڌي آهي ۽ نہ گهاتو گهيڙ ۾ گهڙي سچ کي مارڻ جا سانباها ڪندا آهن. رت پوٽي، باسي، ماڻهپي جي وٽ کان وانجهي شاعري، درٻاري شاعري، غزل پيش ڪري بهادر شاهہ ظفر کان خلعت وٺندڙ ۽ هن کي رنگون جي قلعي ۾ قيد ڏسي ڳوڙهو نہ ڳاڙيندڙ شاعري، ڪابڪ سان ڪبوترن وانگر قافيا آڏاريندڙ شاعري، فنا جي زد ۾ تهذيب جي شاعري، طوفان ۾ موسن خان موسن جي پتنگ وانگر ڦيرائيون کائيندڙ شاعري، اهائي تہ آهي تنهنجي ڪلاسيڪي شاعري. تون منهنجيءَ شاعريءَ جي ورٿي کي سمجهي نہ سگهندين!

—

○

تنهنجو جسم هڪ ڪاٻُڪ آهي جنهن تان منهنجا هٿ ۽ پاريهر هوا ۾ آڏامي رهيا آهن، پاريهر جي پاڻ سان گڏ پتوري ڪاٻڪ ڪي آسمان ۾ کڻي وڃن ٿا.

○

ڇا شاعري فقط الفاظ جو ترنم آهي؟
شاعري پهرين جذبات جو ترنم آهي،
جنڊڙيءَ جي جوار پاڻا آهي.
نثر به ويرُ وانگر وڌي اُڀين ڪنيءَ
جي ڪپر تي ڪري ٿو جيئن نظم،
پر جن فقط ڪنڌيءَ تي کوڏ ڪٿا
ڪيا آهن تن کي ڪهڙي ڄاڻ ته
ساگر ڪهڙا ڪهڙا سانگ ٿو ڪري!

—

Gul Hayat Institute

تو جنهن وڻ جي ڇانوَ ۾ ويٺي هئينءَ، اُن وڻ
جي ڇانوَ سون تي تتي ڏينهن ۾ هر هنڌ پاڇو
ڪندي رهي آهي؛

توُن جنهن تلاءَ ۾ وهنتي هئينءَ، اها تائين
اُن جي لهرين مان تنهنجي سرير جي سڳنڌ اچي
رهي آهي؛
جنهن بہ شيءِ جي ڇهاوَ سان منهنجيءَ دل ۾ درد
آيري اچي ٿو، مان پانيان ٿو تہ تون ان کي
ڇُهي وئي آهين.

چنڊ سون ڪي اُداس ڏسي پڇي ٿو، ”هوءَ
ڪيڏانهن وئي؟“

۽ مان هيڏانهن هوڏانهن ڏسي سوچان ٿو تہ تون
تہ هاڻي بہ هتي هئينءَ، رڳو منهنجو چنڊ ڏانهن
ڏيان ويو، تہ تون ڪيڏانهن ڇپي وئين؟
تون ڪٿي آهين؟ تون هئينءَ بہ يا نہ؟

ڇا هي منهنجو سپنو هو؟ پر هي تلاوَ جي ڪناري
تي وڻ ساک ڏئي رهيو آهي تہ تون ۽ مان ان
جي پاڇي ۾ ويٺا هياسين؛ اهو تلاءُ سپنو نہ آهي
اهو وڻ سپنو نہ آهي.

—

Gul Hayat Institute

○

هي ڪارا گلاب ته نه هئا!
شايد گهايل پکيءَ کي ڪارا گلاب ائين
نظر ايندا آهن!

شايد مصور جي محبوبا مري وئي هئي/
يا هن سان بي وفائي ڪئي هئائين.

○

”پريت ڇا ٿيندي آهي؟“
”چنڊ آڪاس مان چڪور لاءِ ٽپو ڏيندو آهي
۽ هن کي وچ واٽ تي ملندو آهي.“

○

ذات ڏک سان ڏانوڻ ڏائيندي آهي،
مون ڪڏهن نه ڏٺو آهي ته آها سُک جي
سينڌ ۾ ٿي هجي.

—

Gul Hayat Institute

○

مان رسالي جا پنا اٿلائي تو ڏسان
۽ حيران ٿي تو وهان جيئن ڪنهن
ٻار کي پهريون ڀيرو معلوم ٿيندو
آهي ته پڙاڏو هن جي ٻولي ڳالهائي
رهيو آهي.

○

ڇا اهو به شاعر آهي جو چوڏاري رتوڇاڻ
ڏسي پر پوءِ بہ پنهنجا هٿ ميندي‌ءَ ۾
رڱي!

○

ڇا تو منهنجي ترنم، منهنجي‌ءَ لئي‌ءِ،
منهنجي ڪيف و سرور کي پنهنجو پاڻ
سپرد ڪيو آهي؟
جي ها، ته پوءِ منهنجي شعر جي معنيٰ
تو تائين پاڻ ئي پهچي ويندي.

—

Gul Hayat Institute

○

مون مير جي آمرد پرستيءَ جي باري ۾ پڙهي ،
ڪلياتِ مير پنهنجي ڪتب خاني مان ڪڍي
ڦٽي ڪيو هو، پر هوءَ جا سنڦو وانگر آهي ۽
جنهن جون ڪيئي محبوبائون آهن ۽ جا مون کي
ڪلياتِ مير جي ياد ڏياريندي آهي، مون کي
ڪڏهن نه پسند آهي!

○

Gul Hayat Institute

مرزا شيفته غالب ڏانهن ڏسي چيو،
”اسان شاعر سان دوستي رکي آهي
يا قطب مينار سان!
هن جي تخيل تائين رسائيءَ لاءِ
ڪڏهن نه ڪشالو ڪڍڻو پوي ٿو!“

مرزا شيفته ـــ غالب جي دور جو هڪ شاعر

⊙

رات کھڙي نہ ڪاري آهي، پوائنتي آهي!
آسمان مان ستارا چٽن ڪٽن وانگر ڪاٽيئا
ڪيِي، ڳُرڪسي رهيا آهن، جڻ آهي رويڙ
ڪري ڏرتيءَ کي چيري ڦاڙي ڇڏيندا!

⊙

Gul Hayat Institute

لينن.گراڊ ۾ پشڪن ۽ ڊوسٽو وسڪي جا
گھر/ عجائب گھر ڏسي مان سوچان ٿو تہ
مون کي تہ اهو بہ معلوم نہ آهي تہ چيڱمل
ڪراچيءَ ۾ ڪٿي رهندو هو!

—

منهنجي ڏوهٽي مون ڏانهن ڀڄندي آئي ۽ چيائين، ”نانا! ٻاهر در تي هڪ ماڻهو بيٺو آهي؛ هن ڪي ٻيڙي ۾ ڪوڙ پڪي آهن، اهي مون کي وٺي ڏي.“

مان در تي آيس ته ڏٺم ته هڪ ماريءَ کي هٿ ۾ وڏو ٻيڙو هيو جنهن ۾ ڪيئي چيهڙا ڇهچائي رهيا هئا.

مون پڪي ڳڻي ڏٺا ته اهي سٺ هيا. ان تي ماري چيو، ”سائين! پکي ڇو ٿا ڳڻيو؟ اوهان سڀئي کڻو ته مان اوهان کي سستا ڏيندس.“

”بابا،“ مون ماريءَ کي جواب ڏنو، ”منهنجي عمر به سٺ سال آهي ۽ مون اهي سال ٻيڙي ۾ ڇهچائيندي گذاريا آهن. مون اهي سال سنڌ کي ڏاڍا سستا ڏنا پر ... ...“

ائين چئي مون ماريءَ کي منهن گهريو ملهه ڏنو ۽ ٻيڙو کولي پکي آڏاري ڇڏيا.

—

ڀلنامو

صفحو / سٽ	غلط	صحيح
٤٣ / ١٩	ٻاجي تحريڪ	ٻابي تحريڪ
٦٣ / ٦	پٽر رهيو آهي	رڳو اهو پٽر رهيو آهي
٦٨ / ١١	ڏک ۾ سمجهي ويو	ڏک ۾ سهمجي ويو
٨٠ / ٢	ميٿلي ٻوليءَ ڪوي هو	ميٿلي ٻوليءَ جو لفظ هو
٩٠ / ٧	ڪيپ اڳتي وڌندو	ڪيپ ۾ وڌندو
٩٥ / ٥	نياڻو ٿو پڙي	نياڻو ٿو پوي
١٠٠ / ١٤	وياڪياڻ	اهي وياڪياڻ
١٠٢ / ٢	پان ۽ تماڪو	پان ۾ تماڪو
١٠٣ / ٣	زڪابدار	رڪابدار
١٠٣ / ٥	زغفراني	زعفراني
١٠٤ / ١	دُور پيو	دورو پيو
١٦٤ / ٧	مرجهايل ٻتي	مرجهايل ٻوٽي
١٦٥ / ٧	سرۃ جي مند	سرۃ جي منڊ
١٦٥ / ١٥	منڊ آهي سرۃ	مند آهي سرۃ

Gul Hayat Institute